

1978/79:27

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

Onsdagen den 8 november

Kl. 10.00

*Antalet suppleanter
i utbildningsutskottet,
m. m.*

§ 1 Antalet suppleanter i utbildningsutskottet, m. m.

TALMANNEN:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i utbildningsutskottet, som f. n. är 17, skall utökas till 18.

Jag hemställer att antalet suppleanter i utbildningsutskottet bestämmas till 18.

Fysisk riksplanering

Kammaren biföll denna hemställan.

Talmannen meddelade att fyllnadsval skulle ske vid morgondagens sammanträde.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:28 till skatteutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Förslag

1978/79:6 till konstitutionsutskottet

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:32–38 till lagutskottet

1978/79:39 till finansutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1978/79:66–69

§ 6 Fysisk riksplanering

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:1 med anledning av motioner rörande fysisk riksplanering.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:51 av Per Olof Håkansson (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag till reviderade riktlinjer för skydd

Onsdagen den
8 november 1978

Fysisk riksplanering

av jordbruksmark inom den fysiska riksplaneringen skyndsamt borde föreläggas riksdagen – denna motion hade remitterats till jordbruksutskottet och sedermera överlämnats till civilutskottet,

1977/78:841 av Anna Eliasson m. fl. (c),

1977/78:852 av Lennart Nilsson (s) och Karl-Erik Svartberg (s), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att överväganden och förslag till riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen om placering av vindkraftverk borde föreläggas riksdagen,

1977/78:1409 av Gösta Andersson (c) och Ivan Svanström (c),

1977/78:1674 av Per Bergman (s) och Birgitta Dahl (s),

1977/78:1686 av Tore Nilsson (m),

1977/78:1690 av Rune Rydén (m) samt

1977/78:1715 av Stig Josefson (c) och Alfred Håkansson (c) såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. beträffande riktlinjer för jordbruksmark att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:51 och 1690,

2. beträffande regionalpolitik och fysisk riksplanering att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1715, yrkandet 1,

3. beträffande säkerställandet av riksintressena att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1686,

4. beträffande begränsning av byggandet av vissa kraftledningar att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1409,

5. beträffande samordning av kraftledningsplanering och fysisk planering att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1674,

6. beträffande riktlinjer för lokalisering av vindkraftverk att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:852,

7. beträffande havsresurser och miljö att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:841.

Följande tre reservationer hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Birgitta Dahl, Magnus Persson och Per Olof Håkansson (samtliga s):

1. beträffande riktlinjer för behandling av jordbruksmark i den fysiska riksplaneringen, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:51 och med avslag på motionen 1977/78:1690 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande regionalpolitik och fysisk riksplanering, vari reservanterna ansett att till utskottets yttrande skulle göras visst i reservationen angivet tillägg,

3. beträffande vindkraftverk, vari reservanterna ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:852 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO, som meddelat att hon i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara *Sven Erik Åkerfeldts* (c) den 24 oktober anmälda fråga, 1978/79:66, om hushållningen med åkermark, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Sven Eric Åkerfeldt har frågat mig om regeringsskiftet innebär några konsekvenser för hushållning med åkermark vad gäller riktlinjer och konkreta beslut.

Jag vill erinra om att de beslut om hushållning med mark och vatten som riksdagen har fattat åren 1972 och 1975 och som inbegriper riktlinjer för hushållning med jordbruksmark har fattats under stor enighet. Regeringsskiftet medför naturligtvis inte några ändringar av dessa riktlinjer.

Den förra regeringen uppdrog den 7 september 1978 åt vissa ämbetsverk att medverka i det fortsatta arbetet med att fullfölja fastlagda riktlinjer för hushållning med mark och vatten. I en till beslutet fogad promemoria, som har upprättats inom bostadsdepartementet, anges de allmänna principer som bör gälla för att riksdagsbesluten åren 1972 och 1975 skall kunna fullföljas, bl. a. vad gäller hushållning med jordbruksmark. Dessa principer ligger fast. Regeringen kommer senare att genom beslut län för län ange närmare utgångspunkter för det fortsatta arbetets inriktning i landets olika delar.

Jag kan självfallet inte på förhand uttala mig om regeringens ställningstagande i enskilda ärenden som rör hushållning med jordbruksmark. Allmänt gäller emellertid att en noggrann vägning alltid måste ske mellan intresset att skydda jordbruksmarken och andra väsentliga samhällsintressen. Detta synsätt kommer till uttryck i den promemoria som jag nyss hänvisade till och det kommer också att bli grundläggande för regeringens länsbeslut.

SVEN ERIC ÅKERFELDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag kan göra det så mycket mera helhjärtat som svaret är mycket väl ägnat att dämpa den oro som råder på många håll, inte minst hos mig själv, för att de riktlinjer som angavs i riksdagens tidigare beslut på något sätt skulle rubbas. Vissa framställningar som gjorts i pressen har tytt på det, och det är därför glädjande att få ett så preciserat och koncentrerat svar som innebär att den förra regeringens intentioner i detta fall står fast.

Svaret är också tillfredsställande med tanke på att dessa frågor i det betänkande vi nu går att behandla tas upp med utgångspunkt i många motioner som går ut på att man skall i viss mån modifiera de gällande riktlinjerna. Jag tycker att statsrådets svar också i det avseendet är mycket klagörande. Civilutskottet har dessutom med all erforderlig skärpa strukit under i betänkandet att det inte kan bli tal om några sådana ändrade riktlinjer.

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

Fysisk riksplanering

*Om hushållningen
med åkermark*

*Fysisk riksplanering**Om hushållningen
med åkermark*

Statsrådet säger vidare i svaret att principerna ligger fast och att de skall ytterligare konkretiseras i de länsvisa besluten. Dessa utgångspunkter kommer naturligtvis sedan att komma till uttryck i konkreta beslut i landets olika delar. Jag har full förståelse för att statsrådet inte i dag kan göra några preciserade uttalanden om hur de konkreta besluten kan komma att se ut, men på en punkt skulle jag vilja ha ett förtydligande, och det gäller just de länsvisa konkreta besluten. I svaret sägs ingenting om de regionala hänsynen i samband med planeringen av åkermarken. I de riktlinjer som antagits av riksdagen och även i det utskottsbetänkande vi skall behandla i dag har man emellertid rätt tydligt markerat de regionala hänsynen i så måtto att man angivit att där man har att ta ställning till frågan om utbyggnad på åkermark bedömningen skall ske genom att markanspråken ställs mot varandra i en regional skala. Detta kan i sin tur innebära att en ort som önskar expandera inom ett visst område med värdefull åkermark inte får göra det utan får förlägga expansionen till ett annat område.

Det skulle vara värdefullt att få ta del av statsrådets uppfattning när det gäller hur sådana här spörsmål kommer att behandlas i de länsvisa promemoriorna och också i de konkreta besluten. Statsrådets uppfattning kan naturligtvis inte redovisas särskilt detaljerat, men vad som är viktigt att få veta är i första hand om regionala hänsyn kommer att tas i dessa avseenden.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag har ännu inte tagit ställning till de länsvisa besluten och kan därför inte gå in på några detaljer. Vid bedömningen av frågan om de regionala hänsynen måste vi också beakta vilken sorts jordbruksmark vi talar om, men det som redan tidigare angivits beträffande de regionala hänsynen finns naturligtvis kvar. I bostadsdepartementets promemoria talas om brukningsvärd jordbruksmark, och utskottet har diskuterat frågan om högvärdig resp. brukningsvärd jordbruksmark. Jag tolkar uttrycket brukningsvärd så att det hänger samman med den jordbrukspolitik som förs, och det är då fråga om från samhällets synpunkt brukningsvärd jordbruksmark och inte i första hand jordbruksmark som kan anses vara brukningsvärd från den enskilde jordbrukarens utgångspunkt. Riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen vad gäller skydd av jordbruksmarken har ju tillkommit för att skydda jordbruksnäringens behov av mark snarare än att skydda den enskilde jordbrukarens intressen.

SVEN ERIC ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är fullt införstådd med att det här inte är fråga om att skydda den enskilde jordbrukarens näringsutövning – jordbruksmarken är ju ett underlag för denna – utan att det gäller att göra avvägningar i en nationell för att inte säga internationell skala. Men jag noterar att statsrådet går in på frågan om brukningsvärd resp. högvärdig åkermark. Jag vill för min del säga att jag betraktar benämningen brukningsvärd som en skärpning i förhållande till tidigare. Däremot anser jag inte att det rör sig om någon skärpning av

själva riktlinjerna såsom riksdagen har utformat dessa.

Nu säger statsrådet att brukningsvärdet även skall ses från samhällets synpunkt. Får jag tolka det så att man, sett från jordbrukets eller livsmedelsproduktionens synpunkt, kommer att låta brukningsvärdet vika för det brukningsvärde som samhället anser att marken har. Då skulle vi vara tillbaka vid det gamla när jordbruksmarken alltid fick vika. Jag förmodar att detta inte är innebörden utan att avvägningen mellan de här två sätten att utnyttja åkermarken kommer att vara densamma även enligt det synsätt som statsrådet nu har redovisat.

PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Efter den här diskussionen skulle det i och för sig ha varit intressant att få fortsätta meningsutbytet med de två mittenpartisterna, men jag skall inte på nytt ta upp hela komplexet om jordbruksmarken till diskussion och försöka reda ut var den nya bostadsministern står i förhållande till den förra bostadsministern med dennas många olika och ibland motsägelsefulla uttalanden, handlanden och göranden på det här området. Förvisso skulle det ha varit spännande, men det är kanske trots allt inte nödvändigt, eftersom man i alla partiläger väl kommer ihåg det absurda i Elvy Olssons många uttalanden. Ibland var uttalandena så formulerade att kanske inte ens den regering hon tillhörde alltid skulle ha godtagit dem, om den hade fått tillfälle till prövning. Jag skall inte ta upp den tråden utan bara tillåta mig att konstatera att många från alla partier, inkl. centern, efter bytet på bostadsministerposten mer eller mindre klart gett uttryck för att det på nytt finns hopp om ordning och reda i planeringsarbetet.

Vi som reserverat oss i civilutskottets betänkande nr 1 menar att personliga politiska viljeyttringar inte får upphöjas till riktlinjer för hur planeringen skall utföras. Än mindre får de fungera som anvisningar när det gäller innehållet. Fel och brister i det förgångna skall givetvis undanröjas. Därför ger vi också anvisningar om hur det kan ske. Jag kan ansluta mig till Ola Ullstens uttalande nyligen att den nya regeringen skall dömas efter sina handlingar. På det nu aktuella området har bostadsministern Birgit Friggebo en chans att i sinom tid få ett gott betyg, om betygen är kvar. Men det förutsätter ett handlande som innebär ett hushållande med åkermarken som inte betyder totalt stopp utan som överensstämmer med den behandling av frågan som breda riksdagsmajoriteter tidigare ställt sig bakom.

Vi måste, herr talman, få en praktiskt genomförbar och gemensam utgångspunkt för hur planärenden, lån, förköp och expropriation skall behandlas. På många håll råder en planeringsförlamning på grund av osäkerhet om hur överordnade myndigheter väntas se på frågor av detta slag. Jag har tidigare här i kammaren berört saken och behöver därför inte närmare utveckla den. Osäkerheten måste givetvis snabbt förbytas i sin motsats, inte minst om vi vill få fart på Sverige.

En annan viktig bit i reservationen berör detta att vi trodde att det inte rådde tveksamhet beträffande ansvarsfördelningen då det gäller att lägga fast riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och vem som skall se till att dessa

Nr 27

**Onsdagen den
8 november 1978**

Fysisk riksplanering

*Om hushållningen
med åkermark*

riktlinjer följs. Förmodligen har regeringen Fälldin härvidlag överträtt sina befogenheter. Den har nämligen glidit på orden och fått högvärdig jordbruksmark till att bli brukningsvärd jordbruksmark. Skillnaden är för stor för att det skall få passera opåttalt.

Det här kan ses ur många infallsvinklar. Från saklig synpunkt tycker jag att riksdagen skall klara ut att regeringsbeslutet i den nu aktuella delen saknar verkan för berörda myndigheters handlande i den mån det inte täcks av de riktlinjer som riksdagen fastställt. Det kan enklast göras genom att man bifaller reservationen på denna punkt. Oavsett utgången är det rimligt att avgöranden i planfrågor inte skall få grundas på dessa framtolkade ståndpunkter, eftersom inget talar för annat än att det fortfarande råder en bred majoritet för tillämpningen av begreppet högvärdig jordbruksmark.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Till civiltutskottets betänkande med anledning av motioner om den fysiska riksplaneringen har fogats tre socialdemokratiska reservationer. Jag vill påpeka två saker inledningsvis. För det första är inte betänkandet en allmän genomgång av den fysiska riksplaneringens principer och tillämpning. Det handlar om en bedömning av ett antal fristående motionsförslag, som vi av olika anledningar sköt upp från föregående riksmöte. För det andra handlar reservationerna också om utbrutna frågor. Bara två av dem har ett yrkande – en av dem är mera en polemisk utvikning i form av ett tillägg till majoritetens motivering.

Reservationen 1 är lång och redovisar ett utförligt resonemang på det statsrättsliga området. Reservanternas antyder – och det underströks ytterligare av Per Olof Håkansson i hans inlägg – att regeringen på något sätt skulle ha satt sig över ett riksdagsbeslut. Så är det självfallet inte. Däremot har regeringen ansett att riksdagsbeslutet om jordbrukspolitiken mycket väl går att förena med det faktiska innehållet i tidigare beslut om riktlinjer. Det får väl närmast betraktas som advokatyr i ordets sämre bemärkelse att efter någon sorts språkanalys påstå något annat. Därmed tycker jag att alla meningsskiljaktigheter i den här delen borde vara avförda.

Det är däremot möjligt – och det underströks också av Per Olof Håkansson – att man i reservationen 2 har velat ge en sorts klackspark åt den förra bostadsministern när hon – som hennes plikt var – försökt omsätta riksdagsbeslutet i praktisk handling. Eftersom detta blottar konflikter, kanske man också därmed sett möjligheter till politiska debattpoänger hos vissa grupper. Men den typen av debatt tycker jag inte att vi skall föra här. Vi får tillfälle att ge synpunkter i frågan på ett mer allmängiltigt sätt när vi så småningom får se dels länsbeslutet, dels och framför allt regeringens redovisning i den allmänna promemorian till riksdagen. Om reservanternas då också i gärning visar att man menar allvar med att man inte går emot principer om skydd för jordbruksmark, blir säkerligen den kommande riksdagsgenomgången mer fruktbar än en debatt här i dag.

Reservationen 2 är – som jag nyss antytt – bara ett polemiskt inlägg mot förra bostadsministern. Det är en typisk tidningsdebatt, som jag inte tycker att man bör ta upp kammarens tid med. Det finns heller inget yrkande i den reservationen.

Också reservationen 3 är ett bländverk. Man talar för att det skall tas fram riktlinjer för planering av vindkraftverk snabbt – nästan genast. Arbete pågår, och vi är principiellt ense om inriktningen i detta arbete. Grundmaterialet får vi i mars nästa år. Också den här reservationen verkar nästan tillkommen för att markera en motsättning som egentligen inte finns.

Så skulle jag också vilja med några ord beröra motionen 841 av Anna Eliasson m. fl. Utskottet framhåller att den gäller, allmänt sett, frågan om riksplaneringsarbetet för havsområdena. Vad vi säger i utskottsbetänkandet har ett faktiskt, om också inte formellt, samband med näringsutskottets betänkande nr 2, som vi skall behandla som nästa ärende. Det centrala i civilutskottets bedömning bör kanske poängteras. Vi har sagt oss att vi formellt inte har att bedöma om vi skall ha en havsresursdelegation och till vilket departement den skall föras. Men vi stryker under att en utveckling av den fysiska riksplaneringen i den här delen – en utveckling som alltså stämmer med motionsförslaget – bör ske, vad som än beslutas i de formella och organisatoriska frågorna. Någon gång i slutet av den här kedjan kommer vi att ha kartlagt ett antal konflikter mellan motstående intressen i havsområdena, precis som vi gjort för land och kust. När det är gjort är det enligt civilutskottets enhälliga mening dags att riksdagen prövar riktlinjer för hur detta skall lösas – riktlinjer inom den fysiska riksplaneringens ram. Vi har gått ut ifrån att arbetet i delegationen inte skall motverka detta utan i stället om möjligt bidra till att belysa de här konfliktsituationerna. Därmed har vi också sagt att det inte kan bli tal om något resursutnyttjande utan att de motstående intressena har vägts in. Detta är ingen negativ ståndpunkt sett ur industridepartementets synvinkel – tvärtom är det ett bättre sätt att förankra de grundläggande principerna i riksdagsbeslutet.

Jag skall, herr talman, eftersom vi sedermera från regeringen kommer att få en redovisning där dessa frågor ingående behandlas, inskränka mig till att med det anförda yrka bifall till civilutskottets hemställan.

LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Kjell Mattsson kallar reservationen 3 för ett bländverk, med utgångspunkt i att det i mars nästa år skall komma ett förslag från departementet, vilket sedan skall remissbehandlas.

Det är ändå så att vi socialdemokrater ser de här frågorna om energin i ett sammanhang. Det går inte att ta ut vissa bitar, utan man måste väga för- och nackdelar med olika energikällor, och det gäller naturligtvis även vindkraften. Oavsett om det, som man diskuterade tidigare här, är jordbruksintressen som står mot andra intressen, så gäller det att studera för- och nackdelarna och försöka skapa sig en bild av de konflikter som kan uppstå och på vilket sätt de kan påverka olika intressen.

I fråga om vindkraften finns det många frågor som man bör lösa. Hur

kommer sådana anläggningar att påverka miljön i de känsliga områden som vi har avsatt för exempelvis det rörliga friluftslivet? Vi vet att i närheten av de platser där det kan vara tänkbart med vindkraftverk finns områden som är känsliga med tanke på djurliv och fågelliv m. m. Därför ställer man sig naturligtvis frågan vad som händer när en mängd vindkraftverk med rotorerna med en diameter på mellan 70 och 100 m på 100 m höga torn sätter i gång. Hur påverkar det omgivningen i form av buller m. m.?

Mot denna bakgrund påpekar vi socialdemokrater i alla sammanhang att vi inte ser de här frågorna isolerade från varandra. Vi måste få ett samlat grepp över energifrågorna. Därför hade det naturligtvis varit önskvärt att snabbt få ett förslag där de här konfliktsituationerna tas upp. Vår avsikt är alltså inte att, som Kjell Mattsson gör gällande, skapa motsättningar mellan olika intressen. Det är givetvis tillfredsställande att den borgerliga majoriteten är inne på våra tankegångar, men det viktiga är att få ett samlat grepp över dessa frågor. Nu vet vi emellertid att centerpartister rycker ut olika bitar utan att titta på det stora sammanhanget, och därför är det inte förvånande att man inte kan följa vår linje.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 3.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Lennart Nilssons anförande svängde litet fram och tillbaka mellan förståelse för planeringssynpunkterna och hänsyn till energipolitiska synpunkter. Lennart Nilsson sade att centerpartister rycker ut bitar än här och än där. Men det är precis tvärtemot vad vi i utskottsmajoriteten nu föreslår.

Vi vet att utöver den allmänna promemoria om det hittillsvarande riksplaneringsarbetet, som kommer från regeringen ganska snart, pågår också ett arbete med en ny rapport. Dessutom vet vi att just de problem som Lennart Nilsson nämner, nämligen fysisk riksplaneringssynpunkt och miljösynpunkt, har studerats också då det gäller vindkraftverk. Det har avgivits yttranden över detta av olika ämbetsverk och institutioner. Därför är det riktigt att vi, när vi nu har fått den bakgrund som fem sex års arbete på den fysiska riksplaneringens område utgör, i en samlad debatt med redovisning av tidigare beslut här i riksdagen tar upp även de nya problem som kan ha tillkommit under tiden. Men vi underskattar på inget vis de problem ur miljösynpunkt och markförbrukningssynpunkt som ett vindkraftssystem av någon dimension skulle komma att innebära.

Dessutom pågår arbetet med bygglagstiftningen. Jag utgår från att riksdagen inte kommer att ta ställning till förslag om en reform på bygglagområdet utan att samtidigt reglera på vilket sätt tillstånd skall kunna lämnas till viktiga och stora projekt som påverkar sin omgivning.

LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Det viktiga i detta, Kjell Mattsson, är ändå att för att regeringen skall kunna uppfylla de löften som har diskuterats krävs det att den avger en energiproposition i slutet av mars.

Eftersom vindkraften otvivelaktigt måste tas med vid den samlade energibedömningen måste den också vägas in i propositionen. Det är mot den bakgrunden som vi socialdemokrater velat få ett snabbt beslut i de här frågorna. Vissa bitar får inte ryckas ut ur sitt sammanhang – för att man skall kunna bedöma hur olika intressen påverkas i framtiden krävs ett samlat energipolitiskt program.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Olof Håkansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Olof Håkansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 155
Nej – 144

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen nr 2 av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Olof Håkansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 2 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen nr 2 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Olof Håkansson begärde

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

Inrättande av en delegation för samordning av havsresursverksam- heten

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154

Nej - 145

Mom. 3-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Per Bergman m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Olof Håkansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Olof Håkansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155

Nej - 134

Avstår - 11

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Inrättande av en delegation för samordning av havsresursverksamheten

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:2 med anledning av propositionen 1977/78:167 om inrättande av en delegation för samordning av havsresursverksamheten jämte motioner.

I propositionen 1977/78:167 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att godkänna att en delegation för samordning av havsresursverksamheten med de uppgifter som angavs i propositionen inrättades den 1 januari 1979.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås att en delegation inrättas för att samordna den

svenska havsresursverksamheten. Delegationen skall ha till uppgift bl. a. att upprätta och fortlöpande utveckla ett övergripande program för havsutnyttjande, miljöskydd samt forskning och utveckling rörande havet. Den skall främja havsresursverksamheten och verka för effektiva insatser inom detta område. Beredningsuppgifter och annat löpande arbete föreslås bli utförda av ett till delegationen knutet kansli.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1977/78:1896 av Kurt Hugosson m. fl. (s, c, m, fp),

1977/78:1897 av Marianne Jönsson m. fl. (c, m, fp), vari hemstälts att riksdagen uttalade sig för Kalmar som lämplig lokaliseringsort för havsresursdelegationen,

1977/78:1898 av Bernt Nilsson m. fl. (s), vari hemstälts att riksdagen beslutade att den i propositionen 1977/78:167 föreslagna delegationen för samordning av havsresursverksamheten skulle ha sitt kansli och sin basverksamhet förlagd till Kalmar län,

1977/78:1899 av Rune Torwald m. fl. (c, s, fp) samt

1977/78:1931 av Carl-Wilhelm Lothigius (m) och Joakim Ollén (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande inrättande av en delegation för samordning av havsresursverksamheten att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:167 och med avslag på motionerna 1977/78:1899 och 1977/78:1931 godkände att en delegation för samordning av havsresursverksamheten med de uppgifter som hade angetts i propositionen skulle inrättas den 1 januari 1979,

2. beträffande lokalisering av en delegation för samordning av havsresursverksamheten att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1977/78:1896 (Göteborg),

b) avslå motionerna 1977/78:1897 och 1977/78:1898 (Kalmar).

Reservation hade avgivits beträffande lokalisering av en delegation för samordning av havsresursverksamheten (mom. 2) av Fritz Börjesson (c) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1977/78:1896 (Göteborg),

b) med bifall till motionen 1977/78:1897 och med anledning av motionen 1977/78:1898 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anfört om lokalisering till Kalmar.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 2 till detta riksmöte behandlar propositionen 167 från 1977/78 års riksmöte. I propositionen föreslås att en delegation inrättas för att samordna den svenska havsresursverksamheten. Delegationen avses få till uppgift att upprätta och utveckla ett program för havsutnyttjande, miljöskydd samt forskning och utveckling

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

beträffande havet. I propositionen anges inte var i landet denna delegation och dess kansli skall ha sitt säte eller sin kanslimässiga verksamhet. Det är på den punkten som jag kommer in i ärendet.

Från Kalmar län har vi i motionerna 1897 och 1898 hemställt om att delegationens praktiska och kanslimässiga verksamhet förläggs till Kalmar. Det finns även en motion som handlar om placering av delegationen på annat håll i landet; det är en motion från Göteborg. Frågor om delegationens arbetsuppgifter och organisation har vi däremot inte gett oss in på. De har behandlats av andra motionärer.

Till utskottsbetänkandet har jag lämnat en reservation. Jag har inte i reservationen angett de skäl för en placering i Kalmar som vi tycker är riktiga och som talar för Kalmar som lämplig ort i det här fallet. Därför vill jag nu ange några synpunkter. Frågan om lokaliseringen är ju ännu inte avgjord på något sätt.

Kalmar län har bara mycket marginellt berörts av utlokaliseringen av statliga verk och statliga aktiviteter. I länet finns ett mindre antal statstjänstemän och -kvinnor i relation till befolkningstalet än i de flesta andra län i vårt land. Framställningar om förändringar på det här området har under årens lopp ständigt gjorts från Kalmar län: från landshövdingen, länsstyrelsen, landstinget och andra instanser. Det har ändå inte lett till något särskilt stort synligt resultat.

Om Kalmar läns perifera läge i en del andra fall skulle tala emot förläggning dit av statliga inrättningar borde väl för just denna speciella verksamhet läget intill Östersjön vara en fördel.

Kalmar har aktiviteter som är nära besläktade med de arbetsuppgifter som delegationen skulle ha. Jag vill gärna till protokollet och för kammaren understryka dessa.

Den nya högskolan har inriktning på teknik och miljö. Kurser i bräckvat-
tenekologi och marinmiljöteknik finns. Fiskeriodlingsanstalt med betydande resurser för havsforskning finns. Kalmar har en av rikets fem sjöbefälskolor. Fiskeriintendenten för östra distriktet sitter i Kalmar. Statens sjöfartsinspektion för Jönköpings, Kronobergs, Blekinge och Kalmar län är placerad här. Dessutom är Kalmar hamn en replipunkt för internationellt samarbete mellan forskningsfartyg i Östersjöns vatten.

Utskottet vill inte – liksom inte heller departementschefen – i det här läget uttala sig för någon lokaliseringsort för den här statliga verksamheten. Utskottet lämnar det öppet.

Det har funnits andra tillfällen då verksamheten när det gäller en lokalisering till länet varit särskilt aktuell. När man lade ned flyget i Kalmar, F 12, utlovade statsmakterna en lokalisering till länet. Vi har ännu inte fått någon större aktivitet till länet som ersättning för det.

Det kan tänkas att det blir konkurrens mellan oss och göteborgarna om den här lokaliseringen. Man får väl då se det här dels från verksamhetssynpunkt, dels från regional synpunkt. Jämför man den mindre orten Kalmar med Göteborg från dessa synpunkter kommer man fram till att Kalmar bör ha en sådan här förstärkning, om delegationen kommer till stånd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen i näringsutskottets betänkande nr 2.

I detta anförande instämde Lars Schött (m) och Ivan Svanström (c).

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 2, som riksdagen nu behandlar, gäller förslaget i propositionen 167 vid förra riksmötet om inrättande av en delegation för samordning av havsresursverksamheten.

Regeringen föreslår att en delegation skall inrättas för att samordna den svenska havsresursverksamheten. Dess uppgift skall bl. a. vara att upprätta och fortlöpande utveckla ett övergripande program för havsutnyttjande, miljöskydd samt forskning och utveckling rörande havet. Den skall verka för effektivare insatser när det gäller havsresursverksamhet.

Delegationen skall till sitt förfogande få ett kansli, som skall svara för beredningsuppgifterna. Kansliet kommer inte att omfatta särskilt många människor, men det kommer naturligtvis att bli av utomordentligt stor betydelse för delegationens verksamhet.

Det är utomordentligt bra att vi har fått ett förslag om att inrätta en havsresursdelegation. Det behövs samordnade satsningar inom forskning och utveckling rörande de viktiga naturresurser som finns i haven. Vi bör också svara för en långfristig hushållning med de naturresurser som det här handlar om. Jag instämmer därför i departementschefens uttalande att delegationen bör främja och stödja havsresursverksamheten genom att verka för aktiva satsningar inom forskning och utveckling, exploatering och miljövard.

I propositionen har man inte föreslagit någon speciell lokalisering av delegationens och kansliets verksamhet. Från Göteborg har representanter för samtliga fyra stora partier i en motion redovisat de fördelar som skulle föreligga, om man placerade delegationen och dess kansli i Västsverige och Göteborgsområdet. Jag skall bara nämna en del av de skäl som talar för en lokalisering till Göteborgsområdet.

Fisket är och kommer, såvitt man kan förstå, att under överskådlig tid vara den viktigaste formen för utnyttjande av havets resurser. För Sveriges del bedrivs det yrkesmässiga fisket i huvudsak med Göteborgs och Bohus län som bas. På västkusten är också nya former av fiske under utveckling. Jag vill bara nämna det mycket intressanta projekt som är på gång i Bohuslän, med stöd av STU, och som gäller odling av musslor. Ett mera intensivt utnyttjande av våra resurser i havet kommer emellertid att kräva ett betydande forsknings- och utvecklingsarbete för att få reell betydelse i framtiden.

Om vi tittar på den forskning som pågår och de insatser som görs, kan vi notera att det just i Göteborg – vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola – finns en mängd olika institutioner som är involverade i olika grenar av den här forskningen. Man har också konstaterat att en effektiv forskning inom det här området måste ha tvärvetenskaplig karaktär, och

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

Onsdagen den
8 november 1978

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

därför har för ett antal år sedan ett särskilt centrum för marin forskning och teknik bildats. I detta centrum ingår olika institutioner vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola.

Det är dock inte bara Göteborgs universitet och Chalmers som bedriver marin och havsteknisk forskning på västkusten, utan en mängd forskningsinstitutioner från andra delar av landet utnyttjar också de havsresurser som finns där. Kungl. vetenskapsakademien driver Kristinebergs marinbiologiska station vid Fiskebäckskil. Uppsala universitet har en marinbiologisk station i Fiskebäckskil. Vid Gullmaren ligger Borne oceanografiska station. Stockholms universitet har en marinbiologisk station på Tjärnö utanför Strömstad.

I det här sammanhanget bör väl också nämnas att fiskeristyrelsen är förlagd till Göteborg och har ett havsfiskelaboratorium i Lysekil och en hydrografisk avdelning i Göteborg. Med andra ord: All den viktiga forskning som har anknytning till det här området bedrivs i dag i Göteborgsområdet eller på den svenska västkusten i övrigt.

Sedan propositionen presenterades och vår motion redovisades i anslutning till den har på Göteborgsdelegationens initiativ och i nära samarbete med näringslivssekretariatet i Göteborg ett utredningsarbete pågått. Vidare har en samordning av de olika verksamheter som bedrivs inom forskning och vetenskap men också av de aktiviteter av näringspolitisk och näringsekonomisk natur som äger rum inom näringslivet utvecklats ytterligare. Man har nu startat ett projekt som syftar till att all denna verksamhet skall samordnas i ett havstekniskt institut. Man har satsat pengar på att utreda möjligheterna för en samordning av såväl forskning som näringspolitiska insatser inom områden som har anknytning till vår havsresursverksamhet. Jag har, herr talman, velat anföra dessa synpunkter i anslutning till behandlingen av föreliggande proposition och utskottsbetänkande.

Nu har inte näringsutskottet velat ta ställning till den här delegationens lokalisering och därmed inte heller till ett kanslis lokalisering. Jag skall inte yrka bifall till den motion som vi från Göteborgsbänken har väckt. Jag har dock velat anföra att alla sakliga skäl talar för att delegationen och kansliet, när de nu inrättas, placeras nära den verksamhet som bedrivs på området. Alla sakliga skäl talar också för att regeringen, när den nu skall ta ställning till delegationens och kansliets lokalisering, beslutar sig för Göteborgsområdet. Det skulle innebära ett optimalt utnyttjande av de resurser som vi ställt till förfogande. Jag menar – och det understryker också utskottet i sitt betänkande – att det här är en utomordentligt viktig verksamhet, som har mycket stor betydelse ur forsknings- och utvecklingssynpunkt. Framför allt kommer den, vilket vi hoppas, att få en sysselsättningsmässig effekt för framtiden. Även regionalpolitiska skäl talar alltså för en lokalisering till västra Sverige och Göteborgsområdet.

Herr talman! Jag skall således inte yrka bifall till vår motion utan har bara velat anföra dessa synpunkter. Utgår regeringen, som jag sade, från sakliga skäl och önskar en optimal allokering av de resurser som ställs till förfogande,

så kommer dess beslut om lokalisering inte att vara svårt. Då blir det i Göteborgsområdet.

BENGT SJÖNELL (c):

Herr talman! I fråga om det betänkande från näringsutskottet som nu är aktuellt att behandla och som rör en samordning av havsresursverksamheten är utskottet i sak enigt. Utskottet tillstyrker alltså att den i propositionen föreslagna havsresursdelegationen inrättas.

I sammanhanget föreligger ett förhållande som ingalunda är obekant eller ovanligt för kammaren. När en ny myndighet skall inrättas eller en delegation av något slag skall tillsättas, så väcks det naturligt nog motioner från olika delar av landet, där riksdagsledamöter från resp. orter med mer eller mindre saklig tyngd förordar sina hemorter och regioner som lämplig lokaliseringsplats. Så har även varit fallet i den här frågan.

Det är också ganska självklart, vilket framgår av all tidigare behandling här i riksdagen av likartade ärenden, att det är nära nog omöjligt för ett riksdagsutskott och ungefär lika omöjligt för riksdagen som sådan att bland flera föreslagna orter utpeka en speciell ort som lämpligare än de andra föreslagna. Det måste vara ett utomordentligt undantagsfall när riksdagen gör en sådan prioritering.

I det här fallet fanns det inte möjligheter för utskottet att försöka prioritera någon av de föreslagna orterna, utan utskottet har helt enkelt, i konsekvens med den sakliga bakgrund som jag framställt här, konstaterat att man inte är beredd att förordra någon speciell ort som särskilt lämplig lokalisering för delegationen och att motionsyrkandena i det här avseendet, som föreslagit Göteborg resp. Kalmar, inte bör bifallas. Jag erinrar om att i själva utredningsförslaget föreslog organisationskommittén en lokalisering till Stockholm. Men i det fallet är det helt likartade skäl som gör att man inte från utskottets eller riksdagens sida kan ta ställning. Motionerna måste alltså avvisas.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till utskottsmajoritetens förslag.

ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Det är tio år sedan en särskild sakkunnig tillkallades för att utreda uppläggningsen av en långsiktig inventering av kontinentalsockelns naturtillgångar.

Det sägs att statens kvarnar mal sakta – det gör de också i det här fallet. Efter det att vår nuvarande statsminister m. fl. i en motion avlämnad år 1974 hemställt om att förslag om inrättande av en svensk delegation för havsresurser skulle föreläggas riksdagen, tillsattes hösten 1975 organisationskommittén för havsresursfrågor. I dag skall vi fatta beslut om inrättandet av nämnda delegation.

I propositionen 167 har industriministern inte vidrört lokaliseringsfrågan. Han konstaterar dock att inget av de befintliga organen enligt hans uppfattning är lämpat att åläggas de samordningsuppgifter som här är aktuella. Därför förordar han ett nytt organ. Men jag finner det naturligt att de

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

Onsdagen den
8 november 1978

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

motioner som väckts med anledning av propositionen ändock aktualiserar lokaliseringsfrågan.

Lika väl som de flesta av oss accepterar utlokalisering av statliga verk – som Penninglotteriet till Visby, trafiksäkerhetsverket till Borlänge och SMHI till Norrköping – lika naturligt borde det vara att placera en ny statlig verksamhet utanför våra storstadsregioner. Jag har redan i motionen 1977/78:828 hemställt om att riksdagen hos regeringen begär att åtgärder vidtas för lokalisering av statlig verksamhet till Kalmar län. Motiven och argumenteringen för Kalmar som lämplig lokaliseringsort har framförts såväl i den motionen som i motionerna 1977/78:1897 och 1898, liksom av Fritz Börjesson från denna talarstol för några minuter sedan.

Utskottet säger sig inte vara berett att förorda någon speciell ort som särskilt lämplig för lokalisering av delegationen. Som motivering anför man att lokaliseringsfrågan inte behandlas i propositionen. För min del anser jag, i likhet med Fritz Börjesson, som reserverat sig i utskottet, att utskottet och riksdagen borde tillkännagett sin mening och uttalat sig även i lokaliseringsfrågan.

Kalmar län har alltid fått kämpa för att få vara med i sådana här sammanhang. Vi vet att vi inte blir erbjudna några förmåner. Därför måste vi slåss för att få dem. Vi har också fått slåss för att behålla statlig verksamhet – men utan att lyckas. Att jag avser nedläggningen av F 12 borde stå helt klart för alla.

Löften har vi fått både nu och då att vi skulle ihågkommas så snart tillfälle gavs, men vi kan inte leva bara på löften. Nu är det dags för handling – här är ett bra tillfälle att visa att även viljan finns. Men efter den utskottsskrivning vi nu har är chanserna små att riksdagen skulle bifalla vår motion. Därför får vi hoppas att regeringen verkligen överväger lokaliseringsfrågan med största noggrannhet. Gör man det, då borde Kalmar ha en ärlig chans att komma i fråga.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Försöken att åstadkomma en samordning av havsresursverksamheten har blivit en följetong i riksdagen under 1970-talet. Låt mig ge en kort bakgrund.

Havsresursutredningen föreslog i sitt betänkande, SOU 1972:43, att en särskild delegation för havsresurser med omfattande samordningsuppgifter skulle inrättas och ges en central plats inom statsförvaltningen.

Frågan anmäldes för 1974 års riksdag i statsverkspropositionen, där dåvarande industriministern uttalade att han av skilda skäl inte var beredd att förorda att en sådan delegation skulle inrättas.

Detta ledde till motioner i ärendet, och då anförde riksdagen bl. a. att behovet av ett i fastare former bedrivet samarbete inom området borde tillgodoses genom den av havsresursutredningen föreslagna delegationen.

Riksdagens uttalande ledde då till att industriministern återkom till riksdagen med ett förslag om en delegation för samordning av havsteknisk forskning och utveckling.

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

Den propositionen föranledde en fyrpartimotion, 1975:1649, i vilken hemställdes att riksdagen skulle besluta att en delegation med uppgift att samordna arbetet med utnyttjande och skydd av havet skulle inrättas. Näringsutskottet instämde i stort sett i motionens kritiska synpunkter på den framlagda propositionen, och riksdagen tillkännagav som sin mening vad utskottet hade anfört.

Detta ledde till att det så småningom tillsattes en organisationskommitté för havsresursfrågor, och i den har jag deltagit.

Jag måste mot den här bakgrunden tyvärr beteckna förslagen i den av utskottet tillstyrkta propositionen 1977/78:167 som något av en västgötaklimax.

På s. 5 i utskottets betänkande redovisar man att enligt propositionen bör delegationen först upprätta ett detaljerat program för sin samordnande verksamhet. Det är just vad organisationskommittén för havsresursfrågor har försökt göra. Det är alltså ett underkännande av organisationskommitténs arbete på den punkten.

Litet längre fram i betänkandet skriver utskottet: "De ramar för verksamheten som dras upp i propositionen ger delegationen möjlighet att successivt bygga upp sin verksamhet. De ger enligt utskottets mening inte mindre utrymme för delegationens arbete än vad som har skisserats av organisationskommittén. Utskottet anser inte att riksdagen har någon anledning att nu uttala sig närmare om delegationens arbetsuppgifter."

Hur stämmer det egentligen med vad näringsutskottet sade några år tidigare, nämligen med anledning av fyrpartimotionen 1649 år 1975?

I den motionen anfördes – med anledning av ett då framlagt regeringsförslag om en delegation med ungefär liknande uppgifter som den man nu kommer tillbaka med – att den av regeringen föreslagna delegationen skulle få begränsade uppgifter jämfört med havsresursutredningens förslag. Regeringens förslag skulle, sades det vidare, medföra att delegationens uppgift skulle inskränkas till allmänt samråd i rent tekniska frågor. En sådan delegation utan inflytande på väsentliga pågående och framtida havsforskningsprogram föreföll motionärerna i det närmaste meningslös. Enligt motionen behövdes ett nationellt brett program för havets skydd och exploatering och ett organ med verkliga befogenheter att planlägga utforskningen och se till att denna sker rationellt. Detta skulle inte kunna åstadkommas med den rådande uppsplittringen av verksamheten på olika departement och myndigheter."

Det är att märka att utskottet delade motionärernas uppfattning. Det ledde till att organisationskommittén tillsattes.

På bildskärmen visar jag nu något av det virrvarr av beslutsvägar som f. n. finns – kors och tvärs, fram och tillbaka. Men det finns alltså ingen samordning av dessa beslutsvägar. Det är nämligen 10 departement och 34 myndigheter och olika organ som sysslar med havsresursverksamhet. Det organ som man nu avser att tillsätta får alltså inte bli ett sektoriellt organ som bara tar hand om frågor som hör till industridepartementet eller planeringsfunktionen i bostadsdepartementet. Eftersom det är 10 departement och 34

Onsdagen den
8 november 1978

*Inrättande av en
delegation för
samordning av
havsresursverksam-
heten*

olika myndigheter som berörs måste delegationen få övergripande ansvar och övergripande befogenheter.

Det enda positiva jag finner i den situation som nu uppkommer är att utskottet på s. 5 anför:

”Utskottet är ense med motionärerna att frågan om delegationens sammansättning har stor betydelse för dess arbetsresultat. Som framgår av det föregående sägs uttryckligen i propositionen att regeringen ansluter sig till organisationskommitténs förslag i denna fråga. Synpunkterna i motionerna – – om delegationens sammansättning synes alltså vara tillgodosedda, varför förslagen i motionerna om uttalanden av riksdagen i frågan avstyrks.” Jag får väl ställa mig bakom denna fromma förhoppning.

Herr talman! Mot denna bakgrund ställer jag inget yrkande. Men jag hoppas att regeringen när det gäller kommande åtgärder för att samordna havsresursverksamheten beaktar vad som har anförts dels av oss motionärer – och därmed också organisationskommittén för havsresursfrågor –, dels av näringsutskottet och dels även av civilutskottet i det betänkande vi nyss tog ställning till. På det viset kan vi verkligen åstadkomma en reell övergripande samordning av havsresursverksamheten i Sverige.

I detta anförande instämde Georg Åberg (fp).

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande föreslås att vi nu skall besluta om inrättandet av en delegation för samordning och utnyttjande av våra havsresurser. Jag finner detta vara ett bra förslag.

Mycket talar för att havsområdena i framtiden kommer att få väsentligt större betydelse än hittills. Det gäller kanske särskilt vår försörjning av olika råvaror. I jämförelse med tillgångarna på land är havets resurser dåligt utforskade och kartlagda. Det moderna samhällets sätt att använda havet som slaskhink är helt otillfredsställande. Havsmiljön och dess ekologi måste därför skyddas med det snaraste.

För vår del gäller det att skydda insjöarna men kanske framför allt Östersjön – och innan det är för sent. Jag bor själv vid Kalmarsund och har tillfälle att se den nedsmutsning och igenväxning som pågår i detta område. Det är alltså hög tid att någonting görs.

Vi har haft en utredning som sett på denna fråga och föreslagit en delegation. Men 1974 tyckte regeringen, som här har sagts förut, att samordningsbehovet kunde tillgodoses genom samråd mellan befintliga organ. Det är tveksamt om det finns möjligheter att nå en sådan samordning.

Näringsutskottet begärde emellertid då att få förslag om inrättande av en delegation för havsresursfrågor, och riksdagen fattade beslut om detta.

Det är alltså på näringsutskottets initiativ som delegationen kommer till. Men där slutar näringsutskottets initiativförmåga. Man börjar bli som pastor Jansson – man har ingen uppfattning längre. Man kan fråga sig varför utskottet nu är så försiktigt. Jag tror i likhet med Rune Torwald att

delegationens uppgifter i dag måste preciseras på ett bättre sätt och att man måste ge den större dignitet än vad man gjort i det förslag som föreligger. Utskottet anser inte att riksdagen har någon anledning att uttala sig närmare beträffande delegationens uppgifter, och det är ju rätt märkligt med hänsyn till att det är näringsutskottet som har begärt att denna delegation skall inrättas. Man har alltså ingen uppfattning om vad den skall göra, men man har begärt den. Utredningen har nu försökt precisera detta.

När nu delegationens inrättande står för dörren vill man från näringsutskottet inte på något sätt ta ställning i frågan. Inte heller är man beredd att förorda någon ort dit verksamheten bör lokaliseras. Jag och några andra motionärer har förordat lokalisering i Kalmar av flera skäl.

Utskottet använder i sin skrivning propositionens fikonspråk och säger: "Enligt propositionen bör delegationen i samordningens intresse byggas upp kring centrala funktioner." Jag skulle vilja fråga utskottets talesman vad utskottet menar med "byggas upp kring centrala funktioner".

1971 och 1973 tog riksdagen beslut om utlokalisering i ganska stor omfattning av viss redan befintlig statlig verksamhet här i Stockholm. Det var mycket diskussion kring de frågorna, och sedermera togs ett beslut om att man skulle försöka undvika att utlokalisera verksamhet som redan finns i storstadsområdena. Man skulle i stället försöka koncentrera sig på verksamhet som nyinrättas, och det är väl det vi står inför nu. I besluten 1971 och 1973 framhölls att vid sådan lokalisering skulle i första hand Norrland och sydöstra Sverige beaktas. Det är ett viktigt skäl för vår motion om lokalisering till Kalmar.

Den andra motiveringen vi har för att förorda Kalmar är F 12:s nedläggning, som riksdagen också har fattat beslut om. Man skulle också försöka kompensera detta. Regeringen tillsatte sedan en statlig kommitté med uppgift att skaffa kompensation och få fram andra sysselsättningstillfällen i motsvarande omfattning.

Här är nu ett lämpligt tillfälle för riksdagen att leva upp till det beslut man har tagit tidigare. Det finns anledning att begrunda beslutet. Utskottet har inte motiverat varför man inte vill ta ställning i lokaliseringsfrågan. Det är likadant varje gång man skall inrätta en ny statlig verksamhet – då kommer just detta, att "verksamheten i samordningens intresse bör byggas upp kring centrala funktioner". Varför? Man har ju fattat beslut ett par tre gånger tidigare i riksdagen om att utlokalisera ny verksamhet, men ändå är man inte beredd att göra detta när det ges tillfälle.

Trots den utlokalisering som skedde 1971 och 1973 har den statliga sysselsättningen inom Stockholms storstadsområde ökat ganska avsevärt. Stockholm har fått kompensation för den utflyttning som skett, och man har dessutom fått en ganska kraftig ökning av sysselsättningen inom området. Som jag ser det finns det därför ingen anledning att bygga upp verksamheter kring centrala funktioner och placera dem i Stockholm när riksdagen har beslutat på annat sätt.

I vår motion har vi i elva punkter motiverat varför verksamheten bör förläggas till Kalmar. Jag skall inte upprepa dem, eftersom jag mot bakgrund

av det stora intresse för frågan som finns inom riksdagen föreställer mig att alla har läst motionen.

Herr talman! När beslut om lokaliseringsfrågan så småningom skall fattas – och jag hoppas att det fattas av regeringen – betraktar jag det som givet att detta kommer att leda till att verksamheten förläggs till Kalmar.

I detta anförande instämde Arne Andersson i Gamleby (s).

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! I mitt tidigare anförande gick jag inte in på frågan om näringslivets förhållanden, men eftersom Kurt Hugosson tog upp den aspekten vill jag nämna några ord också om detta.

Kurt Hugosson talade om att när det gäller fisket här i landet dominerar Göteborgsområdet. Jag vill då påpeka att fiske bedrivs även i Östersjön och att det f. n. är under ökning där. Det är inte heller ovanligt att fiskare från västkusten fiskar i Östersjön.

Vi får också ta med i sammanhanget oljeborrningarna som avses utföras i Östersjön. I Östersjön har vi också en av landets största alunskiffertillgångar med vanadin och andra förnäma metaller. Den typ av frågor som ligger inom Göteborgsdelegationens verksamhetsområde har vi dessutom väldigt mycket av i de län som ligger i sydöstra Sverige.

Jag vill bara nämna detta som en komplettering av de argument som Kurt Hugosson anförde om näringslivet inom Göteborgsområdet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Fritz Börjesson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 8 Byggnadslagstiftningen m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:2 med anledning av motioner rörande byggnadslagstiftningen m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:270 av Bo Forslund m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen beslutade hos regeringen hemställa att frågan om en planmässig sanering efter industriens nedläggning närmare utreddes,

1977/78:273 av Tommy Franzén m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade

1. att hos regeringen hemställa om en snabbutredning för att tillgodose behovet av personalutrymmen för servicearbeten,

2. att hos regeringen hemställa om förslag till de ändringar i byggnadsstadgan som föranleddes av den under punkt 1 nämnda utredningen,

1977/78:279 av Inga Lantz m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till komplettering av byggnadsstadgan i syfte att uppnå barnsäkerhet även i lägenheter byggda före den 1 juli 1973 och att denna komplettering även skulle innefatta en skyldighet för fastighetsägaren att utföra årlig kontroll av barnsäkerhetsanordningarnas funktionsduglighet,

1977/78:313 av Ulla Tillander m. fl. (c, s, fp),

1977/78:400 av Per Olof Håkansson (s) och Oskar Lindkvist (s),

1977/78:620 av Per Bergman m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag borde föreläggas riksdagen om samordning av de lagregler med vilka den fysiska riksplaneringens intentioner skulle hävdas,

1977/78:624 av Per Olof Håkansson (s) och Hans Pettersson i Helsingborg (s), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att överväganden och förslag snarast borde initieras för att förebygga att brister i planläggningen enligt byggnadslagstiftningen hämmade ett ökat bostadsbyggande,

1977/78:848 av Marianne Karlsson (c),

1977/78:897 av Olof Palme m. fl. (s) vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 4) hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att förbättra planberedskapen i kommunerna,

1977/78:1362 av Bonnie Bernström (fp) och Margareta Andrén (fp), vari hemställts att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om behovet av bestämmelser i byggnadsstadgan om markreservation för förskolor och fritidshem,

1977/78:1365 av Sonja Fredgardh (c),

1977/78:1379 av Wivi-Anne Radesjö m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att en kartering utfördes i enlighet med vad som anförts i motionen,

1977/78:1395 av Åke Wictorsson m. fl. (s),

1977/78:1676 av Lennart Bladh (s),

1977/78:1678 av Tore Claeson m. fl. (vpk) och

1977/78:1688 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att riksdagen borde föreläggas förslag till lag om ändring i byggnadsstadgan som främjade planläggning från bostadsförsörjningssynpunkt i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. beträffande bostadssociala hänsyn vid planläggning m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1688, yrkandet 2,

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Byggnadslagstift-
ningen m. m.*

2. beträffande markreservation för förskolor och fritidshem att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1362,
3. beträffande planläggning i skärgårdsområden m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1395,
4. beträffande planering för vägar att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1365,
5. beträffande samordnad lagstiftning att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:620,
6. beträffande konflikter i planfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:848,
7. beträffande planberedskapen att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:624 och 897, yrkandet 4,
8. beträffande geologisk kartering att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1379 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
9. beträffande grundvatten att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1678,
10. beträffande planmässig sanering efter industrinedläggningar att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:270 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
11. beträffande personalutrymmen vid vissa servicearbeten att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:273,
12. beträffande barnsäkerhet att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:279,
13. beträffande barns lekmiljö att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:313,
14. beträffande låsskydd att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:400,
15. beträffande hörselskadade att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1676.

Följande tre reservationer hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl och Magnus Persson (samtliga s):

1. beträffande bostadssociala hänsyn vid planläggning m. m., vari reservanternas ansett att utskottet under 1 bort hemställa
att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1688, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört,
2. beträffande samordnad lagstiftning, vari reservanternas ansett att utskottet under 5 bort hemställa
att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:620 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anfört,

3. beträffande planberedskapen, vari reservanterna ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1977/78:624 och 897, yrkandet 4, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Per Erik Nisser (m) och Göthe Knutson (m) beträffande planmässig sanering efter industrinedläggningar.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 2 behandlar en rad motionsyrkanden med krav som anknyter till byggnadslagstiftningen. I betänkandet ges mycket värdefull dokumentation om läget i dag inom detta område. Utskottet ser också positivt på flertalet av de krav som framförs. Men ändå avvisar utskottet – med undantag för två fall, som f. ö. gäller s-märkta motioner – samtliga motionsyrkanden, och nästan varje gång utan annan motivering än att man vill att den nya plan- och byggnadslagstiftningen skall avvaktas.

Det är en mycket efterlängtd ny lagstiftning som det här är fråga om – en lagstiftning som vi behöver som en grund för en modern bebyggelseplanering. Bakgrunden är inte bara att vi har föråldrade regler och en byråkrati som behöver redas ut och städas upp för att vi skall få en enkel, tydlig och lättförståelig lagstiftning. Vi har också nya krav som måste beaktas. Det gäller t. ex. kravet på medborgar- och boendeflyttande på planeringen. Vidare har vi krav på en social helhetssyn på bebyggelseplanering, på hushållning med mark och vatten och på energihushållning. Allt detta måste arbetas in i en ny bebyggelseplanering. Vi behöver finna instrument för att sammanjämka motstridiga intressen, speciallagstiftning på olika områden, och framför allt för att samordna och underlätta reformer på olika sektorer i samhället med hjälp av framsynt byggnadslagstiftning, som gör det enklare att genomföra de här olika intentionerna på olika samhällsområden.

Det här är en fråga som är mycket viktig för oss socialdemokrater. Det var också den socialdemokratiska regeringen som tillsatte de utredningar som har arbetat med och lagt fram förslag i de här frågorna, t. ex. bygglagutredningen, boendeutredningen och byggadministrationsutredningen, som samtliga blev färdiga med sitt arbete kring 1974. I bostadssociala delegationen initierades också praktisk försöksverksamhet med tillämpningen av principerna för en modern byggnadslagstiftning präglad av en social helhetssyn som vi vill ha.

De här utredningarna hade också vid regeringsskiftet i stort sett remissbehandlats, och det fanns förslag som var näst intill färdiga att föreläggas riksdagen. De skulle vid det här laget ha kunnat vara färdigbehandlade av riksdagen och redan praktiserats ute i kommunerna.

Efter regeringsskiftet har vi fortsatt att lägga fram vår syn i motioner, eftersom arbetet med bygglagstiftningen har blivit allvarligt försenat efter regeringsskiftet. Jag vill bara erinra om de motioner som har väckts om

boendemiljön, energihushållningen, den yttre miljön och resurshushållningen. Vi framförde i detta sammanhang bl. a. att vad som på sikt behövs är ett s. k. *nationellt miljöutvecklingsprogram*, där man kan utgå ifrån såväl ett program för bebyggelseutvecklingen, inkl. de mål som kraven på en god social miljö och energihushållningen ställer, som kommunernas ekonomiska långtidsplanering, den regionala trafikplaneringen, länsplanerna och den fysiska riksplaneringen. Det skulle ge oss helt andra möjligheter än dem vi f. n. har att på ett framsynt sätt påverka samhällets utveckling.

Det här är angeläget och brådskande. Det skall självfallet arbetas in i den nya bygglagen. Samtidigt måste det på sådana områden där det är särskilt viktigt att snabbt komma i gång med det praktiska arbetet ute i kommunerna kunna genomföras reformer som är steg på vägen dit, särskilt nu när bygglagen tycks dröja.

Vi har i partimotionen 1688 om boendemiljön, som vi nu återkommer till i reservationen 1, upprepat tidigare krav på en ändring av byggnadsstadgan, så att man i § 9 får skriva in att kommunens intentioner beträffande bostadsförsörjningen och dess sociala innehåll skall beaktas vid planläggningen, vidare att man i § 12 föreskriver att också kraven på en god social miljö måste tillgodoses i stadsplanen samt att man i § 56 får skriva in en regel om att man vid prövning av byggnadslov också skall ta ställning till om det aktuella projektet överensstämmer med kommunens bostadspolitiska intentioner.

Vi kan faktiskt inte förstå varför riksdagsmajoriteten och utskottsmajoriteten gång på gång säger nej till det här kravet. I sak är man överens med oss, men man vill ständigt vänta. Ändå finns det ju redan andra preciseringar i den här lagstiftningen, och vi anser faktiskt att det är minst lika viktigt att ställa krav på den sociala miljön som på t. ex. trafiken och försvaret.

Det förfarande som vi har föreslagit skulle f. ö. också tillgodose viktiga krav i andra motioner, t. ex. att man skall precisera och ta hänsyn till kraven på barnomsorgsutbyggnad och lekmiljön. Med vårt förslag skulle dessa krav tillgodoses bättre än om man följde de andra motionsförslagen, eftersom vårt förslag syftar till förbättring inte bara i nybebyggelsen utan också i den befintliga bebyggelsen.

Vi anser inte heller att vi kan vänta längre på en ny bygglag. Det har gjorts andra delreformer utan att den nya bygglagen avvaktats, t. ex. när kraven på energihushållning skrevs in.

Utskottet säger ju också när det gäller sanering efter industrianläggningar att man inte vill vara med om en sådan försening som ett avvaktande av det pågående bygglagarbetet skulle innebära. Vi tycker att man skulle kunna tillämpa detta resonemang även när det gäller den sociala miljön. Detta är, som jag sagt, så mycket mer nödvändigt som den nya bygglagen förefaller skjutas allt längre in i framtiden. Utskottsmajoriteten hänvisar till ett gammalt uttalande från mars 1977. Då gällde fortfarande ett löfte från den förra bostadsministern att en första promemoria som underlag för den nya bygglagen skulle presenteras på försommaren 1977. Nu är det senaste budet från statssekreteraren hos den förra bostadsministern att den promemorian skulle komma på våren 1979. Det innebär i så fall att vi inte kan få någon

riksdagsbehandling förrän tidigast 1980 och att lagstiftningen inte träder i kraft förrän ett stycke in på 1980-talet.

Det är f. ö. så att bytet av bostadsminister till en person med en delvis ny syn, som såvitt jag förstår avviker från både centerns och moderaternas på många punkter, innebär en risk för att bygglagarbetet måste göras om en gång till och att vi får ännu större förseningar.

Som ett ytterligare skäl till att riksdagen nu bör reagera vill jag också anföra följande. Av de presentationer som den som är ansvarig för förarbetena till bygglagen också i dag hos den nya bostadsministern, nämligen statssekreteraren hos den förra bostadsministern, hittills gett, tyder allt på att de krav som vi vill ställa på boendemiljö – social planering och resurshushållning inte särskilt mycket har beaktats. Det krävs alltså viljeyttringar från riksdagens och opinionens sida för att dessa krav skall bli ordentligt tillgodosedda.

I reservationen 2, som ansluter till krav i motionen 620, begär vi en samordning av byggnadslagstiftning och övrig lagstiftning, som kan användas framför allt för att hävda riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Också på denna punkt säger sig utskottsmajoriteten instämma i sak men vill vänta på den nya bygglagen. Vi anser dock att detta samordningskrav är akut redan nu – det finns många praktiska exempel på det – och att ett tillgodosende av detta inte kan vänta till dess att en ny bygglag träder i kraft ett stycke in på 1980-talet.

Jag kan inte heller finna att denna fråga är särskilt väl tillgodosedd i det arbete som hittills utförts i departementet, att döma av de redovisningar som har skett. Det finns alltså en risk för att man inte kommer att ta sig an denna fråga på det sätt som riksdagen tidigare enhälligt har krävt. Vi yrkar därför bifall till reservationen 2.

I reservationen 3 tar vi slutligen upp kraven i motionerna 624 och 897 på kraftfulla åtgärder från regeringens sida för att undanröja de hinder för en kommunal planering som det ligger i regeringens makt att undanröja och för att stimulera till en höjd planberedskap, som i sin tur kan leda till ett högre och bättre bostadsbyggande än det vi har i dag. Vi vet alla att kommunerna i början av 1970-talet ställdes inför en rätt besvärlig situation. Miljonprogrammet höll på att fullföljas. Det hade inneburit väldiga ansträngningar för kommunerna, som nu stod inför ett nytt steg i den sociala bostadspolitiken som också ställde stora krav. Det gällde en planering mot bakgrund av en social helhetssyn med större omsorg om vård och service, den yttre miljön, kampen mot segregationen, energihushållningen, trafikplaneringen osv.

I stället för att få möjligheter att klara detta steg ställdes kommunerna på många håll inför stora problem, som yttrade sig i t. ex. tomma lägenheter, i okontrollerad expansion av småhusbyggandet, där inte heller de sociala behoven blev särskilt beaktade, en ökande segregation, eftersatt barnomsorgsutbyggnad och en explosion av kostnaderna i byggandet.

Detta var naturligtvis delvis en följd av dålig planering i många kommuner, men det födde i sin tur också en handlingsförlamning hos kommunerna inför de svåra problem de upplevde, vilket i sin tur ledde till en ännu sämre planberedskap.

I det läget skulle vi ha behövt en pådrivande regering som hade fått fram den nya bygglagen, som hade gett klara besked om vad som skulle gälla på olika områden, som hade gjort insatser mot kostnadsstegringarna i byggnadet. I stället har kommunerna efter valet 1976 fått uppleva något helt annat – en fördröjning av fastställelsen av planer och en stor ovisshet om vilka regler som skall gälla i framtiden och som är en förutsättning för den planering som måste ske nu. Jag vill återigen bara peka på förseningen av bygglagen, att man har sagt nej till våra krav på bostadsförsörjningslagen, oenigheten i regeringen i en rad frågor, en ny och delvis ryckig, växlande praxis. Jag vill bara nämna jordbruksmarken, som vi har diskuterat förut i dag och där bestämmelserna dessutom t. o. m. har tillämpats retroaktivt i enskilda fall.

Vi har också haft en försening av den fysiska riksplaneringens nuvarande skede. De länsbeslut som skulle ha fattats i juni har ännu inte fattats, och därför har planverket inte kunnat utfärda sina anvisningar. I många kommuner har också den personal som sysslar med planering varit helt upptagen av den fysiska riksplaneringen och inte hunnit med den traditionella kommunala planeringen. De insatser som har gjorts för att med finansiellt stöd stimulera till ett ökat bostadsbyggande har varit helt otillräckliga från regeringens sida och dessutom kommit alldeles för sent. Kommunerna har av dessa skäl svävat i ovisshet om vilka regler som skulle komma att gälla, och de har inte haft det stöd som en pådrivande, aktiv, initiativrik regering skulle ha gett dem.

Därför vilar det ett mycket stort ansvar på regeringen som icke kan bortförklaras med de skäl som anförs i majoritetsskrivningen. Vi kräver av den anledningen att regeringen nu visar sig mer handlingskraftig, ger kommunerna det stöd och de klara besked som de behöver, så att handlingsförklaringen när det gäller den kommunala planeringen kan övervinnas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid civilutskottets betänkande nr 2.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Ordens välvilliga mångfald brukar inte lysa med sin frånvaro från ansvarigt håll när det gäller arbetsmiljön. Den ena vackra frasen efter den andra framförs i debatten utan att det för den skull förbättrar situationen för de arbetande människorna.

Så är också fallet när det gäller personalutrymmen vid servicearbeten. Utskottet avstyrker motionen från vpk om att i byggnadsstadgan införa skyldighet för fastighetsägare att anordna och bekosta utrymmen för omklädning och tvättning och för att arbetarna i fråga skall på ett någorlunda aptitligt sätt kunna äta mat.

De rådande förhållandena i detta avseende är allt annat än tillfredsställande. För servicearbetare som utför reparations- eller servicearbeten – det gäller byggnadsarbetare, målare, elektriker, hisskötare m. fl. – finns som regel inga som helst personalutrymmen. Och med den skrivning som utskottet gjort vill man inte heller att detta förhållande skall rättas till under överskådlig

tid. Utskottets uttalande innebär att servicearbetare inte heller i fortsättningen får möjlighet till den hygieniska standard som anses naturlig exempelvis inom den fasta industrin.

På grund av att dessa servicearbeten är av så kortvarig karaktär anses det inte motiverat att lösa dessa problem. Även i fortsättningen kommer pannrummen att vara det utrymme där omklädning och tvättning skall ske och där medhavd mat skall intas. Den som någon gång har besett ett normalt pannrum skulle säkert själv konstatera att ett sådant inte kan godtas som personalutrymme. Likadant är det med de skrubbar och andra kyffen som erbjuds. I många fall tjänar faktiskt även hissmaskinrum som utrymme för omklädning och som matsal. Och detta mitt i allt asbestdamm som finns där.

Denna brist på möjliga utrymmen är för dem som jobbar med service inget som förekommer bara då och då. För dem är det ett måste dag ut och dag in under dessa dåliga förhållanden. Är ut och är in tvingas dessa arbetare att finna sig i att klä om sig och äta på platser där ingen med ett annat jobb skulle kunna tänka sig att acceptera att leva – för det är ju ändå en del av ett liv som man tvingas leva på det sättet.

Det finns endast en möjlighet att på ett radikalt sätt förbättra situationen för denna grupp arbetare, och det är att det anläggs särskilda utrymmen för dessa ändamål. De utrymmena skulle fastighetsägarna tvingas att anordna och givetvis också bekosta. Utrymmena borde anordnas på ett sådant sätt att normal s. k. bostandard uppfylls, och de skall finnas i sådan omfattning att de ligger inom acceptabelt gångavstånd mellan resp. arbetsplatser och personalutrymmen.

När utskottet avstyrker motionen och hänvisar till gällande lagstiftning är det ett slag i luften.

Enligt vad jag kan förstå finns f. n. ingen gällande lagstiftning som skulle kunna tvinga fastighetsägarna att anordna dessa utrymmen. Vålvilliga skrivningar av departementschefer eller andra i förarbetena till arbetsmiljölagen kan jag inte få till tvingande paragrafer i bygglagstiftning eller annorstädes där ett anordnande av personalutrymmen kommer in.

Jag vidhåller kravet att en snabbutredning borde tillsättas för att utreda hur frågan om personalutrymmen skall lösas. En sådan utredning står heller inte i motsättning till de argument som utskottet har använt sig av när det gäller frågans behandling. Jag yrkar därför bifall till motionen 273, första attsatsen.

Jag anser vidare att den tolkning som utskottet gjort när det gäller möjligheterna att inom den nuvarande lagstiftningens ram genomdriva att personalutrymmen kommer till stånd inte föreligger i praktiken. Jag yrkar därför bifall även till motionens andra att-sats.

Motionen 1678 av Tore Claeson m. fl. tar upp problemen med grundvattnet och brister i gällande lagstiftning beträffande möjligheterna att komma till rätta med sådana brister.

Civilutskottet redovisar i sitt betänkande bl. a. att Stockholms kommun i april månad 1978 hemställt till Kommunförbundet att verka för en översyn av

gällande lagstiftning i syfte att reglera grundvattensproblemen.

Kommunförbundet har sedan i sin tur hos bostadsdepartementet hemställt att frågan om att förhindra en sänkning av grundvattensnivån skall beaktas i samband med arbetet på en ny byggnadslagstiftning och även samordnas med den nya vattenlagen.

En särskild utredare har fått i uppdrag att utreda frågor om skadestånd vid miljöskador. Utredningen skall avse en allmän översyn, som knyter an till den fråga som tas upp i motionen.

Utskottet delar, när det gäller denna motion, vår mening att frågan är viktig och ytterligare bör övervägas. Utskottet anser också att det med hänsyn till vad som skett i ärendet efter det att motionen väcktes nu inte behövs någon direkt framställning från riksdagens sida.

Vad gäller denna fråga är jag överens med utskottet och har därför inget yrkande beträffande den motionen. Jag kan bara beklaga att utskottet inte i den förra frågan hade samma inställning.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag skall börja med en genomgång av utskottets behandling av motionerna för att sedan göra några kommentarer till de inlägg som har gjorts före mig.

I föreliggande betänkande behandlas 16 motioner som i huvudsak rör byggnadslagstiftningen. Reservationer från socialdemokrater föreligger på tre punkter. Jag skall återkomma till reservationerna och också till de motioner som finns behandlade, bl. a. den som Tommy Franzén har yrkat bifall till. Men innan jag går in och bemöter reservationerna och motionsförslagen vill jag framhålla att många av de förslag som utskottet haft att ta ställning till bör anstå till dess att förslag till en ny bygglag kommer. Detta arbete pågår som bekant inom bostadsdepartementet. Utskottet har därför avstyrkt bifall till samtliga motionsförslag utom till två, där utskottet hemställer att riksdagen med anledning av motioner från socialdemokrater ger regeringen till känna dels att en geologisk kartering bör genomföras i vissa delar av västra Sverige, dels att en utredning bör tillsättas för att ta ställning till frågan om hur en planmässig sanering efter industrinedläggningar bör ske.

Frågan om geologisk kartering har aktualiserats i motionen 1379. Bakgrunden till den är raskatastrofen i Tuve. Motionärerna begär en geologisk kartering som en första åtgärd och som underlag för geotekniska undersökningar i syfte att undvika framtida raskatastrofer. Enligt utskottets mening bör den av motionärerna föreslagna karteringen komma till stånd, och åtgärder i sådan riktning övervägs också inom regeringens kansli. Utskottet förordar alltså att sådana åtgärder vidtas och att detta ges regeringen till känna. Därmed menar vi att motionens yrkande har tillgodosetts.

Den andra motionen som vi har tillstyrkt är motionen 270 som behandlar frågan om planmässig sanering efter industriens nedläggning. Motionärerna begär en utredning av frågan. Utskottet har enhälligt ställt sig bakom förslaget i motionen och ansett att en utredning bör komma till stånd, bl. a. eftersom just den i motionen upptagna frågan tidigare inte synes ha varit uppmärk-

sammad. Motionärerna har – med utgångspunkt i förhållandena i Väster-norrlands län – givit exempel på negativa konsekvenser av övergivna industrier, som bl. a. inneburit att industrimark med gott kommunikations-tekniskt läge fått förfalla. Utskottet anser att en utredning bör göras av den i motionen upptagna frågan men har inte ansett att ett sådant arbete bör inordnas i det pågående bygglagarbetet – detta för att inte ytterligare försena det arbetet. Det finns inte heller något direkt yrkande från motionärerna om att så skall ske. Dessutom menar vi från utskottets sida att frågan rymmer aspekter utöver de rent byggnadstekniska. Jag tänker då närmast på den ekonomiska sidan av problemet. Sammanfattningsvis har vi ansett att det ändå finns skäl för att utredningen kommer till stånd. Moderaternas representanter i utskottet har till denna del av betänkandet fogat ett särskilt yttrande. De står bakom förslaget att utredningen bör komma till stånd, men anser att den borde ha genomförts under den tid då socialdemokraterna regerade. Det kan man ju instämma i, men den tråtan får moderater och socialdemokrater klara av själva.

Så till de tre s-reservationerna. Den första behandlar hur bostadssociala hänsyn vid planläggning skall komma till uttryck. I den socialdemokratiska partimotionen 1688, som Birgitta Dahl yrkade bifall till, föreslås att riksdagen begär förslag till ändring i byggnadsstadgan med syfte att främja planläggning från social bostadsförsörjningssynpunkt. Utskottet hade även förra året att behandla ett liknande motionsförslag och hänvisade då till att förslaget beslutstekniskt borde prövas i det fortsatta bygglagarbetet och att motionsförslaget därför inte i nuvarande läge borde sakbehandlas. Vi har inom utskottsmajoriteten inte funnit någon anledning att nu frånga denna synpunkt, utan vi vill avvakta resultatet av bygglagarbetet.

Jag vill i en kommentar till Birgitta Dahl säga att det är riktigt att bygglagarbetet har pågått under mycket lång tid. Man har kunnat fira tioårsjubileum av bygglagutredningens tillsättande. Det var emellertid inte alls på det sättet att det fanns ett färdigt förslag att lägga fram för riksdagen vid regeringsskiftet 1976. Tvärtom fick man efter att ha gått igenom det material som förelåg konstatera att det inte var användbart som propositionsunderlag. Arbetet fick alltså starta på nytt. Därför får vi tåla oss någon tid till dess att detta arbete blir färdigt.

Jag har sagt tidigare i en kammardebatt att det är verkligt angeläget att bygglagrevisionen blir genomförd, och jag hoppas att den nuvarande regeringen också har den uppfattningen och kör för fullt med att färdigställa den promemoria om bygglagrevisionen som är utlovad, så att det blir möjligt att föra en allmän och inträngande diskussion om hur bygglagen skall bli utformad. Jag tror, som sagt, att vi helt enkelt måste tåla oss ett tag när det gäller krav på ändringar än här och än där i bygglagarbetet, så att arbetet i departementet kan koncentreras på att få fram hela revisionen i ett enda sammanhang. Dessutom är det inte förbjudet att planera väl. Detta ligger på den kommunala nivån. Det är framför allt kommunerna som har möjligheter att göra det. Det är fritt fram för det lokala initiativet och för den lokala debatten att försöka finna formerna för planeringen så att den uppfyller alla de

angelägna önskemål som Birgitta Dahl räknade upp.

I reservationen 2 behandlas frågan om samordning av de lagregler med vilka den fysiska riksplaneringens intentioner skall hävdas. Bakgrunden till reservationen är motionen 620. Även beträffande detta motionsförslag hänvisar utskottsmajoriteten till det pågående bygglagarbetet. Utskottet framhåller att man får förutsätta att i en ny plan- och byggnadslagstiftning kommer systemet med den fysiska riksplaneringen att fogas in i ett allmänt plansystem. Det får därför anses naturligt att diskutera eventuella samordningsbehov när kännedom om ett nytt plansystem föreligger. Utskottsmajoriteten finner därför ingen anledning att riksdagen nu skulle begära ett separat förslag i ämnet.

Den tredje reservationen handlar om planberedskapen. Reservanterna hävdar att planberedskapen i många kommuner är dålig. I betänkandet finns på s. 10–13 uppgifter om hur planberedskapen försämrats under 1970-talet, en tendens som nu emellertid tycks ha avstannat. Motionärerna uttalar vidare att handläggningen inom regeringens kansli av planfrågorna bör förbättras och effektiviseras. Låt mig då upplysa om att det inom bostadsdepartementet har vidtagits åtgärder i syfte att minska handläggningstiderna av planärenden. Detta är angeläget eftersom man fått en kraftig ökning av antalet sådana ärenden. Jag vill dessutom nämna att det inom den bostadspolitiska administrationen pågår överläggningar om bostadsbyggandets planering i syfte att klarlägga planeringssituationen och initiera lösningar av klarlagda brister. Utskottsmajoriteten menar därför att motionärernas syfte får anses vara tillgodosett utan någon speciell åtgärd från riksdagens sida.

I den första av de vpk-motioner som Tommy Franzén berörde hemställs om en snabbutredning för att tillgodose behovet av personalutrymmen vid servicearbeten. Utskottet anser att frågan löpande får beaktas av arbetarskyddsstyrelsen och att det därvid får ske en avvägning mot andra projekt. Inom arbetarskyddsstyrelsen tas ju årligen i samråd med arbetsmarknadens parter ställning till det författningsarbete som bör bli föremål för överväganden inom styrelsen. Bl. a. i detta sammanhang finns det möjligheter att aktualisera den i motionen upptagna frågan.

I motionen 279 föreslås en komplettering av byggnadsstadgan i syfte att uppnå barnsäkerhet även i lägenheter byggda före den 1 juli 1973. I utskottsbetänkandet hänvisar vi till barnolycksfallsutredningen, som kommer att behandla den här frågan. Såvitt jag vet ingår numera huvudmotionären Inga Lantz i utredningen, och hon bör därvid ha möjlighet att noga följa frågan om barnsäkerhet även i bostäder byggda före den 1 juli 1973.

I fråga om motionen 1678 ställde Tommy Franzén inget yrkande. Motionen gäller lagstiftning beträffande grundvattennivån. I likhet med motionärerna finner utskottet att det är en viktig fråga som bör ytterligare övervägas. Emellertid bör pågående arbete med en revision av byggnadslagstiftningen avvaktas. Frågan har också anknytning till de uppgifter som getts åt den särskilda utredningen av frågor om skadestånd för miljökador.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först kommentera vad Kjell Mattsson sade om läget vid regerings-skiftet 1976 och om möjligheterna att få fram en bygglag snabbare än vad som nu har blivit fallet.

Jag har kontrollerat de uppgifterna. Med de intentioner som socialdemokratien hade, hade det varit möjligt att ha den promemoria som skulle remissbehandlas färdig senast vid årsskiftet 1976-1977; förarbetena fanns redan. Avsikten var att en proposition skulle kunna framläggas för riksdagen någon gång vid årsskiftet 1977-1978, så att riksdagsbehandling hade kunnat ske senast på våren 1978.

Men när en borgerlig regering tillträdde, vars medlemmar var inbördes osams i många av dessa frågor – både inom departementet, där man hade två ministrar, och inom regeringen, där moderaterna hade en annan mening än mittenpartierna – uppstod det avsevärda förseningar i arbetet, som hade att göra med svårigheter att slita de interna tvisterna. Tidpunkten för presentation av promemorian och för avlämnande av en proposition har gång på gång fått skjutas framåt. Det gäller t. o. m. löften som högtidligt avgivits av det då ansvariga statsrådet. – Så var det med den saken.

Det är mot denna bakgrund konstigt att Kjell Mattsson och utskottsmaioriteten hänvisar till det ett och ett halvt år gamla uttalandet att det här borde vänta tills vi får en ny bygglag. Det uttalandet gjordes vid en tidpunkt då det dåvarande statsrådets planering låg ett och ett halvt, kanske två, år före den planering som nu gäller för presenterandet av en ny bygglag. Skälen för att åberopa just det för att inte nu företa de ändringar som kan göras blir svagare och svagare.

Riksdagen har tidigare inte tvekat att göra vissa delreformer i avvaktan på en helt ny lagstiftning. Jag vill bara hänvisa till införandet av kravet på energihushållning bland de krav som bör beaktas av kommunerna vid planeringen. Det gör med förlov sagt ett väldigt dåligt intryck att de tre borgerliga partierna så ängsligt försöker förhindra att kraven på en social planering jämföras med de krav som ställs på kommunernas planering när det gäller försvaret, trafiken eller energihushållningen. Erfarenheterna är att ett sådant krav behövs.

Sedan är det inte bara handläggningstiderna som är avgörande för om regeringens handläggning medverkar till en förstärkt planberedskap i kommunerna, även om det är allvarligt nog att handläggningen är långsam. Det är också de oklarheter som råder och som gör att kommunerna inte vet efter vilka principer de skall planera, därför att bygglagen inte kommer, på grund av oenigheten om åkermarken och en rad andra frågor. Klarhet på dessa områden skulle göra att kommunerna kunde börja planera.

TOMMY FRANZÉN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga till Kjell Mattsson att jag inte med ett enda ord berörde motionen 279 om barnsäkerheten. Den kommer Inga Lantz själv att ta upp senare i debatten.

Kjell Mattsson sade som svar på den från servicearbetarnas synpunkt

viktiga motionen 273 att kraven i den kommer att beaktas vid det löpande arbetet inom arbetarskyddsstyrelsen. Men arbetarskyddsstyrelsen har varken intresse, förmåga eller möjlighet att ålägga fastighetsägarna att tillhandahålla lokaler färdigställda som personalutrymmen för servicearbetarna. Såvitt jag kan förstå rör det sig här om en ren ovilja att lösa de här frågorna. Om nu arbetarskyddsstyrelsen inte har satt dem högst på någon prioriteringslista, menar jag att det beror på att man inte har möjlighet att ålägga fastighetsägarna en sådan lösning.

Om Kjell Mattsson någon gång hade varit i ett pannrum, ett hissmaskinrum eller ett skyddsrum i en fastighet och sett hur smutsigt och dammigt det är där och sedan tänkt sig att använda det som omklädningsrum och också sitta där och äta, då tror jag att han skulle ha samma uppfattning som jag. Jag har nämligen varit utsatt för det i mitt jobb under många år.

Jag kan förstå att Kjell Mattsson och centern inte är intresserade av att lösa de här arbetsmiljöfrågorna för servicearbetarna och verkligen förbättra deras situation. Däremot tycker jag att det är beklagligt att de socialdemokratiska ledamöterna av civilutskottet också ställer sig kallsinniga till den här motionen och dess syfte. De borde känna frågan bättre eller i varje fall ha den under bättre uppsikt.

Den här frågan behandlades på LO-kongressen 1976, och där var man överens om att den måste lösas. Man sade t. o. m. att man från LO:s och förbundens sida skulle verka för frågans lösning. Då bör det rimligen också kunna begäras att de socialdemokratiska ledamöterna ställer sig bakom motionen när den kommer upp till behandling.

KJELL MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande Birgitta Dahls och min debatt om genomförandet av bygglagsrevisionen är det bara att konstatera, att även om det, som hon påstår, fanns ett färdigt förslag till proposition var det ju en proposition utformad så som socialdemokraterna ville ha den. Det är ganska självklart att om man byter regering skall den nya regeringen ha möjlighet att gå igenom förslag som föreligger och göra de förändringar den tycker är nödvändiga. Jag bara konstaterar att man inte har ansett sig kunna använda bygglagutredningens av väldigt många instanser kritiserade förslag som underlag för en bygglagsrevision.

Samtidigt vill jag på nytt understryka att jag finner det mycket angeläget att vi verkligen får en revision av bygglagen gjord, eftersom det har förutsatts i arbetet med den fysiska riksplanen. Det är också en fråga som man från kommunalt håll är väldigt angelägen om att få klarhet i.

Självfallet kan man göra delreformer, och det har gjorts ett antal sådana. Men trots allt måste vi, som jag sade i mitt första inlägg, nu koncentrera oss på att förslaget till reform kommer fram så att vi får möjlighet att i olika remissammanhang osv. lägga våra synpunkter på det och få ett så samlat riksdagsbeslut som möjligt.

Man använder uttrycket social planering, men egentligen skall ju all planering ha ett socialt syfte. Jag sade att det inte finns något som helst hinder

för att vi försöker att efter fattig förmåga på resp. område planera så, att det blir bra och uppfyller de sociala krav som vi vill ställa på samhället.

Man kritiserar också den försenade handläggningen och antyder att något slags personliga problem mellan två statsråd skulle vara anledning till den. Förlängda handläggningstider är ett utslag av den ökande debatten om planfrågor ute i landet, där fler och fler människor menar att den planering som har utförts, och som är ungefär av 1960-talets socialdemokratiska modell, är felaktig. Allt fler ärenden blir alltså överklagade, och det har naturligtvis medfört att regeringens arbete med besvärärenden i planfrågor har ökat. Även av det skälet är det angeläget att få bygglagsrevisionen gjord så att vi om möjligt kan få dessa synpunkter tillgodosedda redan på ett tidigt stadium.

Jag tror, alla ambitioner om delreformer till trots, att det är bra om vi nu i stället koncentrerar oss på att pressa fram ett förslag till helhetsreform.

Jag sedan säga till Tommy Franzén att vi på s. 27 i utskottsbetänkandet har redogjort för de förhållanden som gäller och pekat på de möjligheter med föreläggande osv. som finns för att åstadkomma bättre arbetsmiljö vid servicearbeten.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte att det var en proposition som fanns färdig vid valet 1976, utan jag talade om förarbetena till en proposition som vid det här laget redan skulle ha kunnat vara behandlad av riksdagen. F. ö. vill jag – och det är mycket betydelsefullt – notera att den här debatten har klargjort att det är politiska meningsskiljaktigheter, främst naturligtvis mellan socialdemokratin och borgerligheten men dessutom inom borgerligheten, som har medfört att det här arbetet har blivit allvarligt försenat. Förseningen beror alltså inte i första hand på remissinstanserna, utan på att man vill ha en annan inriktning på den framtida bygglagen. Mot den bakgrunden skall vi trots allt kanske vara glada för att propositionen inte hinner läggas fram före valet 1979. Därmed har vi fortfarande chans att ge den det innehåll som vi från vår sida vill ha.

Av presentationen av det förberedelsearbete som har förekommit i bostadsdepartementet under regeringen Fälldins tid framgår det nämligen att innehållet har en klart borgerlig prägel, vilket framför allt leder till att den sociala helhetssyn som vi vill ha inte finns med på ett sätt som svarar mot våra krav.

TOMMY FRANZÉN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Arbetsmiljölagen medförde i sig inte någon förbättring i fråga om dessa personalutrymmen. Det Kjell Mattsson hänvisade till återfanns ju även i den gamla arbetarskyddslagen.

Verkligheten är emellertid en annan. Det finns inga personalutrymmen för denna kategori arbetare. Det är för att få fram sådana som vi har väckt vår motion. På s. 27 i utskottsbetänkandet, som Kjell Mattsson hänvisar till, sägs att yrkesinspektionen skulle kunna utfärda förelägganden eller förbud. Visst

kan man komma med förelägganden, men såvitt jag förstår kan man inte i dessa åläggna fastighetsägarna att iordningställa personalutrymmen som är färdiga att tas i bruk när man anlitar servicefolk för arbeten på fastigheterna. Förelägganden kan vad jag förstår endast komma i fråga när det gäller byggnadslagstiftningen.

När Per Ahlmark i förarbetena till arbetsmiljölagen tog upp dessa problem, så sade han att man skall ägna stor uppmärksamhet åt tillämpningen av byggnadslagstiftningen. Det är där jag vill ha in en passus i vilken man ålägger fastighetsägarna att iordningställa sådana här utrymmen. Det är, som jag ser det, inte möjligt i dag. Om Kjell Mattsson står fast vid sitt löfte, skall det bli en glädje för mig att använda det som stöd när vi i den fackförening som jag tillhör går ut i vårt arbetarskyddsarbete.

KJELL MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var år 1968 som bygglagutredningen tillsattes och fick direktiv. Genom riksdagsbeslut år 1972 startades en fysisk riksplaneringsomgång. Tack vare den har man fått fram mycken kunskap om hur ett plansystem bör se ut. Jag tror det är ett riktigt konstaterande att bygglagutredningens arbete inte var avpassat för den situation vi därefter har fått uppleva. Därför behövs arbetet göras om. Självklart måste en annan regering se på en del frågor på ett annat sätt än vad den tidigare socialdemokratiska regeringen har gjort.

Det är en hel del frågor som visar sig vara inte så enkla. Det gäller ju hela tiden en avvägning mellan att reglerna skall vara enkla och klara, så att den enskilde medborgaren i det här landet vet vad han har att rätta sig efter, och att reglerna skall styra eller i alla fall påverka de planerande organen att göra arbetet på det sätt som man förordar från riksdagsnivå. Och samtidigt deklarerar vi ju rätt ofta att vi inte får detaljreglera och komma in på det kommunala självstyrelseområdet. Därför är det ett ganska grannliga arbete att komma fram till ett system som både tillgodoser de intressen vi kan ha från rikssynpunkt av hur planeringen skall genomföras och tar hänsyn till den lokala nivån och de enskilda människornas krav på inflytande och regler som är klara och enkla.

Jag hoppas därför att det arbete som nu pågår verkligen slutförs och att man då har gått in på de besvärliga frågor som finns så att vi får möjligheter att föra den här diskussionen under 1979 och fatta beslut under nästkommande riksmöte.

Talmannen anmälde att Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Vi har i civilutskottet mycket välvilligt behandlat en socialdemokratisk motion där det pläderas för något som motionärerna kallar planmässig sanering efter industrinedläggningar. Motionärerna är från Västernorrlands län, och de åberopar en företeelse som synes vara ganska

speciell för just det länet. Motionärerna anser att en och annan utrymd industribyggnad bör rivas och att sanering av den befintliga industrimarken bör ske.

Just i Västernorrlands län har den industriella processen på skogsindustrins område redan för många år sedan resulterat i en del nedlagda industrier. Företeelsen är alltså av gammalt datum, och det är naturligt att det under årens lopp många gånger diskuterats hur man skall förfara med stora, tomma industribyggnader, som står där med sönderslagna, gapande fönsterrutor och kan se ganska anskrämliga ut.

Men den socialdemokratiska regeringen har uppenbarligen inte intresserat sig för frågan, och det kan då naturligtvis vara glädjande för de socialdemokratiska motionärerna att de nu möter förståelse från den borgerliga utskottsmajoritetens sida. Utskottet hemställer, som framgår av betänkan- det, att riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Jag har, herr talman, som en av undertecknarna av det särskilda yttrandet anslutit mig till utskottsmajoriteten och anser alltså att en utredning i frågan bör komma till stånd.

Vi anser emellertid på moderat håll i utskottet att det finns betydligt angelägnare frågor att diskutera och utreda på näringslivets område. Det är ökade industrisatsningar och ökad sysselsättning som måste stå i förgrunden. För regering och riksdag måste åtgärder som underlättar industriell expansion komma i främsta rummet. Vi måste i vårt land skapa långt bättre förutsättningar för nyföretagande.

Den socialdemokratiska motionen tar i stället upp en fråga som har en klart destruktiv bakgrund. Och i den angelägna framåtsyftande debatten är den fråga som motionärerna tar upp så till vida sekundär. Men eftersom den socialdemokratiska regeringen inte brydde sig om de synpunkter och förslag som deras egna partivänner redovisar kan det kanske vara på sin plats att nu göra vissa överväganden, vilket vi alltså tillstyrker.

Vi moderater vill emellertid förutsätta att dessa överväganden får en vidare omfattning än vad motionärerna anger. Om jag har tolkat deras motion rätt, så inskränker sig deras idéer till i huvudsak två möjligheter. Den ena är att företagen i landet skall få ännu en kostnadsbörda, och detta i begynnelsen av en industrietablering. Motionärerna talar om "någon form av garantifond". Vidare kan de tänka sig någon form av exploateringsavtal i samband med etableringen, vilket skulle innebära att företagen förbinder sig att svara för saneringen i händelse av att verksamheten läggs ner.

Vilka summor det kan röra sig om nämner inte motionärerna, och det finns anledning att sätta stora frågetecken för detta. Är tanken den – jag frågar – att ett företag skall fondera investeringsmedel och göra eget friskt kapital till ett dött kapital, pengar som kanske skall ligga oräntabla i många årtionden och kanske aldrig över huvud taget komma produktionen och det betalande företaget till godo?

Är det något som vi skall vara rädda för på näringslivets och sysselsättningsområde så är det, menar jag, att ytterligare fördyra investeringar och åstadkomma dött kapital. Det måste vi akta oss för.

Jag frågade nyss vilka storheter i låt oss kalla det saneringspremier som motionärerna har tänkt sig. Har motionärerna funderat på hur det kan ställa sig med kärnkraftverken? Skall det funderas på en skrotningsavgift för industribyggnader så bör det väl också funderas på motsvarande avgifter för kärnkraftverken, och såvitt jag vet är socialdemokraterna positiva till att bygga sådana.

Har huvudmotionären någon summa att föreslå, åtminstone approximativt? Rör det sig om en miljon eller där omkring för att sanera efter en normal massaindustri, så lär det röra sig om mångdubbelt större summor för ett kärnkraftverk. Vill motionärerna ha med detta i bilden? Det kan bli enorma skrotningspremier som skulle anslås i förväg, om man följer motionärernas intentioner – dött kapital.

Vi moderater konstaterar att den utredning som kan komma till stånd bör utgå från en mera förutsättningslös diskussion om möjligheterna att lösa de aktuella saneringsfrågor som kan finnas. Det första man tänker på när en industri läggs ner är naturligtvis möjligheterna att i dess lokaler bedriva en annan eller liknande industriell verksamhet.

Herr talman! Den här frågan är betydligt mera komplicerad och omfattande än vad som anges i motionen, och vi förutsätter alltså att man i kommande överväganden också tar upp frågor som inte berörts av motionärerna men som bör tas upp i sammanhanget. Vi moderater som skrivit det särskilda yttrandet finner vidare att förhållandena i Västernorrlands län – hemmavid motionärerna alltså – är speciella och att det i andra delar av landet är ganska annorlunda, åtminstone mestadels. Det bör en kommande utredning också ta i beaktande. Det finns alltså skilda aspekter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

I detta anförande instämde Per-Erik Nisser (m).

BO FORSLUND (s):

Herr talman! Med anledning av motion nr 270, som behandlas i detta betänkande, vill jag anföra följande.

Vi motionärer kommer – som också har sagts tidigare från talarstolen – från ett län där omstruktureringar av näringslivet varit ofta förekommande. Det är främst skogsindustrin som har genomgått stora förändringar, och detta med industrinedläggningar som en följd.

En resa genom vårt län visar snart vilka svårigheter som drabbat oss. Processindustrins industrimarker och fastigheter har övergivits av företagen. Kvar står enbart gamla, svårt sargade monument över en svunnen tid.

Vi har pekat på problemen i vår motion, och vi noterar med tillfredsställelse att utskottet sett det som angeläget att finna en lösning på frågan. Nu ankommer det på regeringen att tolka utskottets och riksdagens allvar bakom motionen, så att det snarast följer en översyn och ett förslag som tar itu med saneringar efter industrinedläggelserna.

Denna fråga är dock inte enbart en intressefråga för Västernorrland och för

skogslänen, utan den kommer att få alltmer ökad aktualitet i andra delar av vårt land.

Nedlagda industrilokaler har oftast ett geografiskt centralt läge. De är ofta belägna där man kan tänka sig eventuella nylokaliseringar av andra verksamheter i kommunen. Därför tvingas kommunerna att förvärva dessa industriområden. Enligt de erfarenheter vi har blir det ofta en mycket hög kostnad för samhället. Lokalerna visar sig också snart vara omöjliga att utnyttja med hänsyn till de önskemål som oftast framförs vid nyetableringar. Saneringsfrågan har då blivit en kommunal angelägenhet.

För att belysa detta måste jag få ge ett konkret exempel. Sundsvalls kommun har tvingats överta två nedlagda fabriker. Rivningar och ombyggnader, som utfördes redan under åren 1974–1977, kostade drygt 6 milj. kr., varav 900 000 kr. har utbetalats i statsbidrag.

Kostnaderna för planerade rivningar och – delvis smärre – ombyggnader kommer under åren 1978–1983 att uppgå till drygt 14 milj. kr. Statsbidrag för beredskapsarbeten beräknas komma att utbetalas med ungefär 5 milj. kr. Sammanlagt kommer det att kosta kommunen och staten mer än 20 milj. kr. att sanera efter dessa två industrier. Av den kostnaden belastas kommunens invånare direkt med ca 14 milj. kr.

Jag har velat belysa problemet med detta konkreta exempel. Men det finns i vårt län ytterligare en rad exempel, inte minst inom Timrå kommun och inom Kramforsområdet.

Detta visar hur angeläget det är att regeringen och riksdagen fattar ett skyndsamt beslut om en planmässig sanering efter industriernas nedläggningar.

Får jag därför till sist, herr talman, ställa en fråga – eller begära ett klarläggande från utskottets ordförande? Kan jag tolka utskottets synpunkter så, att utskottet förutsätter att regeringen skyndsamt överväger ett förslag att tillställa riksdagen?

KJELL MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Som jag redogjorde för i mitt första inlägg har vi valt att i utskottsbetänkandet säga att frågan om sanering efter industrier inte skulle behöva sammankopplas med bygglagarbetet. Detta är ett praktiskt ställningstagande därför att denna fråga gäller någonting annat än vanlig underhållningsskyldighet i fråga om fastigheter. Därför kan frågan behöva utredas under längre tid än den tid regeringen har för att komma fram med promemorian om en revision av bygglagen – vi har ju nyss diskuterat angelägenheten av att det arbetet inte försenas. Det finns i och för sig inget hinder att koppla samman frågorna, om regeringen skulle finna att det är så enkelt att lösa denna fråga att man klarar att kombinera den med riksdagsbeslutet om en ändrad bygglagstiftning. Men jag tror ändå att vi får utgå ifrån att denna fråga kommer att ta litet mera tid, eftersom framför allt de ekonomiska frågorna kan komma att kräva mera ingående genomgång. Bo Forslund angav exempel från Sundsvall och Göthe Knutson talade om kärnkraftsaggregaten. Dessa är ju knappast användbara till någonting annat

när de upphör som elproduktionsanläggningar. Det innebär att vi rimligtvis bör ta ställning till vem som skall betala omhändertagandet då de inte är i funktion. Det är rimligt att de som drar nytta av dem också betalar. Som ett annat exempel kan anföras att regeringen nu måste anvisa mycket pengar för att få bort anläggningarna hos BT Kemi i Teckomatorp. Då har det inte funnits någon annan möjlighet än att ta statsmedel i anspråk för att få denna sanering genomförd. Därför har utskottet valt den praktiska modellen och begärt att regeringen skall göra utredningsarbetet, för vilket den själv får bestämma formerna. Men vi vill inte göra en låsning till att resultatet absolut skall redovisas samtidigt med bygglagarbetet.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Huvudmotionären Bo Forslund har i sitt anförande angivit exempel på kostnader. De är hämtade från Sundsvall. Vi finner att det rör sig om mycket höga tal, totalt skulle det vara fråga om mer än 20 milj. kr. för sanering efter två nedlagda industrifastigheter där, om jag nu förstått det hela rätt.

Jag nämnde summan 1 miljon för en normal industrisanering. Dessa anläggningar i Sundsvall är förvisso mycket stora, och jag kan mycket väl tänka mig att det för sådana utdömda fabriker rör sig om betydligt högre tal. Men detta anger också precis vad jag talade om, nämligen att det är stora summor som kan tänkas krävas. På vilket sätt har Bo Forslund tänkt sig att detta system skall konstrueras? Är det meningen att företagen redan vid nyetableringen skall erlägga någonting som kan kallas för en skrotningspremie, och är det meningen att kärnkraftverken skall komma med i bilden? Ett kärnkraftverk kostar miljardbelopp, det vet vi. Hur stor procent tror motionären Bo Forslund att det kan röra sig om i skrotningsavgift i begynnelsen? Det är intressanta frågor som jag tycker skall belysas redan på det här stadiet från motionärernas sida. Man kan därigenom få en mera konstruktiv debatt.

BO FORSLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag till Göthe Knutson säga att det väl ändå måste vara orimligt att en enskild kommun skall drabbas så hårt ekonomiskt för en industrisanering. Sedan vill jag ännu en gång understryka att det inte enbart är en fråga för Sundsvallskommunen eller Västernorrland. Jag skulle kunna nämna de flesta norrlandslänen och påvisa att samma problem föreligger överallt.

Sedan frågar Göthe Knutson vilken medicin motionären vill föreskriva. Hur skall vi gå till väga, säger han. I vår motion har vi tagit upp en frågeställning: Man skulle eventuellt kunna inrätta en saneringsfond på samma sätt som man har en miljöfond. Vad vi är ute efter är att förmå riksdagen att tillsätta en utredning som kan komma fram med ett förslag.

Jag kan förstå att Göthe Knutson känner sig besvårad av att ett enigt utskott ställt sig bakom kraven i vår motion även om han, som han säger, har anslutit sig till utskottets synpunkter med undantag för vad som framförs i

det särskilda yttrandet. Med de intressen som Göthe Knutson företräder förstår jag att han känner en viss olust. Men vi hade faktiskt trott att företagen skulle vilja ta detta ansvar för en sanering. Nu har vi emellertid fått ett facit, och det är just till detta som jag har refererat. Därför tycker jag att det nu kan vara på tiden att titta närmare på denna fråga och komma fram med ett konkret förslag till handläggning.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Bo Forslund skall nog också komma ihåg att kommuner har nytta av de industrier som finns inom dem. Det är som bekant så att de sysselsätter människor som betalar skatt och industrier kan också tänkas betala skatt – vi lever i ett ganska integrerat samhälle.

Jag ställde några frågor. Bo Forslund har visat en positiv vilja att besvara dem. Jag har inte fått fram något mera konkret svar än det han anger i motionen, men det kanske kan komma i en kommande replik. Jag hörde faktiskt inte att Bo Forslund nämnde kärnkraftverken. Jag ber om ursäkt, herr talman, om jag missade något i hans inlägg, men det vore intressant att veta om man från socialdemokratiskt håll vill göra någon åtskillnad mellan det ena och det andra. Skall kärnkraftverken vara med i det hela eller inte, och vilka summor har ni tänkt er – jag begär inte mer än approximativa tal.

Sedan är jag faktiskt inte besvärad. Jag förstår inte hur Bo Forslund kan få det intrycket. Tvärtom har jag sagt att denna fråga skall utredas i vidare aspekter än dem motionärerna anger. Det måste väl ändå vara en positiv synpunkt som jag lagt på det hela.

BO FORSLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte varför Göthe Knutson tar upp kärnkraftverken. Vi har krävt en utredning, och till denna har Göthe Knutson anslutit sig åtminstone den ena stunden. Därmed råder nu inga delade meningar. Jag förväntar mig bara att denna utredning kommer snabbt till stånd och att vi snart nog skall kunna ta ställning till vad utredningsförslaget kommer att innebära.

Talmannen anmälde att Göthe Knutson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Vi skall nu debattera den fråga som Kjell Mattsson försökte börja med i denna debatt, nämligen frågan om barnsäkerheten.

Olycksfallen är ett av de största hälsoproblemen bland barn. Aktuella undersökningar från Sverige visar att mellan 10 och 15 % av barnen i vårt land måste åka till sjukhus varje år efter en olycka. Mellan 5 000 och 10 000 barn skadas så svårt att de måste läggas in på sjukhus. 200–250 barn omkommer varje år. Det innebär att olycksfallen är den vanligaste dödsorsaken bland barnen.

Forskningen har visat att de flesta barnolyckor beror på direkta risker i

barns miljö. Enda sättet att komma till rätta med problemet är alltså att satsa på en förbättring av miljön i hemmen och på andra ställen där barn vistas – över huvud taget hela samhällsmiljön. Vid det internationella WHO-symposium om barnolyckor som hölls i Uppsala i början av detta år var forskare och politiker överens om att man genom aktivare lagstiftning måste garantera barn en bättre säkerhet.

Den 1 juli 1973 infördes bestämmelser i byggnadsstadgan, som innebär att alla nybyggda lägenheter skall vara försedda med viss barnsäkerhetsutrustning, bl. a. fönsterspärarr, petsäkra eluttag, låsbart medicinskåp och skydd för spisen. Bestämmelserna gäller också vid ombyggnad av äldre lägenheter.

När förändringen i byggnadsstadgan infördes, diskuterades frågan om bestämmelserna också skulle gälla retroaktivt för lägenheter byggda före den 1 juli 1973. Planverket och riksrevisionsverket förordade detta, men i den proposition som framlades och godtogs av riksdagen fanns inga bestämmelser om retroaktivitet med. Det innebär att från tillämpningen av bestämmelsen om barnsäkerhet har äldre lägenheter undantagits, dvs. bostäder som var under byggnad eller färdigställda vid normens ikraftträdande.

Det tog tid innan bestämmelserna om barnsäkerhet kom att följas i praktiken, därför att s. k. typgodkänd utrustning saknades. Man var också tveksam om på vilka grunder typgodkännanden skulle ske. Efter hand har man emellertid fått en praxis som fungerar tillfredsställande. Planverket uppger att man kan räkna med att lägenheter byggda 1975 och senare är försedda med riktig utrustning. Förseningen och bristen på retroaktivitet i bestämmelserna innebär att det kommer att dröja mycket länge, innan majoriteten av Sveriges barn bor i barnsäkra lägenheter.

Takten i bostadsbyggandet var stor under 1960-talet, men under 1970-talet har det byggts väldigt få bostäder. Med nuvarande låga utbyggnadstakt förnyas inte mer än 1–2 % av vårt bostadsbestånd varje år. Eftersom man bygger så litet och eftersom bestämmelsen om barnsäkerhet i hemmen inte omfattar det äldre beståndet, kan det komma att dröja mellan 50 och 100 år innan bestämmelserna i Svensk byggnorm om åtgärder mot barnolycksfall har fått full verkan. Sådan är den faktiska situationen. Olyckor i bostäder kommer att vara vanliga även i fortsättningen, om man inte ändrar lagen så att den får en retroaktiv verkan. Man har också beräknat att mellan fem och tio miljoner barnolycksfall kommer att hända i bostäderna innan byggnadsnormens bestämmelser genomförts. Kostnaderna för samhället – om man nu kan mäta sådana här kostnader i pengar – kommer att ligga på 2,5–5 miljarder kronor.

Bostadsbyggandet i dag är lågt jämfört med 1960-talet, och det byggande som sker f. n. gäller framför allt småhus. Detta har lett till det paradoxala förhållandet att barn som bor i moderna 1/2-plansvillor effektivt skyddas genom fönsterspärarr från att falla ut genom fönstren, samtidigt som vi genom undersökningar vet att 95 % av lägenheterna i 1960-talets höga flerfamiljshus saknar fönsterspärarr.

Ett annat problem med den aktuella lagstiftningen – vilken har stora

brister, som man dock ganska lätt skulle kunna avhjälpa om man bara ville – är att den inte stadgar någonting om fortlöpande inspektion av installerade säkerhetsanordningar. De kontrolleras av kommunens byggnadsnämnd i samband med den s. k. slutbesiktningen efter ny- eller ombyggnad, men sedan sker ingen ytterligare lagstadgad inspektion. En del av utrustningen, framför allt vissa fönsterspjärrar, förslits emellertid snabbt. Detta är allvarligt, eftersom defekta säkerhetsanordningar ofta innebär större risker än inga säkerhetsanordningar alls, då de ger en falsk trygghetskänsla med risk för sämre tillsyn.

Sedan den nuvarande lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1973 har en betydande produktutveckling ägt rum när det gäller barnsäkerhetsutrustning, och det finns nu också testningsprocedurer och klara riktlinjer för typgodkännande. En del av denna utrustning är lätt att i form av s. k. efterutrustning anbringa i äldre lägenheter. Det gäller t. ex. fönsterspjärrar, petsäkra cluttag, låsbart medicinskåp och skydd för spisen, dvs. just den utrustning som från barnsäkerhetssynpunkt bör prioriteras högst.

Kostnaderna för att förse det äldre bostadsbeståndet med en sådan här skyddsutrustning uppgår enligt Svensk byggnorm till 300–400 kr. per lägenhet, alltså en ren struntsumma. Jag förstår inte vad det är som gör att utskottet inte vill tillstyrka vpk-motionens krav på att denna lag görs retroaktiv.

Kjell Mattsson hänvisar till en pågående utredning, och det är sant att det finns en sådan. Men varför är utskottet och Kjell Mattsson så ogina i denna fråga? Det blir inte några kostnader att tala om. Det är bara fråga om att få en barnsäkerhet som fungerar i största delen av vårt bostadsbestånd.

Om man inser att en sådan här åtgärd måste genomföras – och jag tycker att man borde inse att lagen måste vara retroaktiv – behöver man inte vänta på en utredning. Det finns ingen formell anledning att fördröja ett beslut, som måste komma och som är riktigt och nödvändigt. Tycker Kjell Mattsson att det är försvarbart med en lag, som inte fungerar för den största delen av vårt bostadsbestånd? Den slutsatsen måste man dra, när man lyssnar på honom och läser utskottets betänkande.

I vpk-motionen föreslår vi att barnsäkerheten skall omfatta även äldre lägenheter, alltså lägenheter byggda före den 1 juli 1973 – och det är ju de flesta lägenheter. Vi anser det nödvändigt att även i det äldre bostadsbeståndet göra barnsäkerheten så bra som möjlig.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motionen 279.

Jag skall sedan beröra en annan motion, som tar upp en mycket viktig fråga, nämligen Bonnie Bernströms och Margareta Andréns motion om markreservation för förskolor och fritidshem. Barnstugeutredningen föreslog att kommunerna skulle ha skyldighet att reservera mark för förskoleändamål när mark planläggs för bebyggelse. Detta helt riktiga förslag från barnstugeutredningen togs inte upp i propositionen från 1973. Vänsterpartiet kommunisterna föreslog då i en motion att man skulle ha bindande normer för markreservation för barnomsorgen, men riksdagen avslög detta krav.

Sedan har vänsterpartiet kommunisterna återkommit med krav på markre-

reservation. Bl. a. har vi föreslagit att 10 m² per lägenhet skall avsättas för barnomsorgens inomhusbehov för att man över huvud taget skall få en stadsplan godkänd. För att få en stadsplan godkänd måste man nämligen reservera mark för bilens parkeringsplats. 10 m² är en tredjedel av vad som skall avsättas för varje lägenhet för bilens parkeringsplats.

Här kan vi klart se vad det är man prioriterar i vårt samhälle; inte är det barnen, vare sig det är fråga om barnsäkerhet eller om utbyggnad av barnomsorgen. Men när det gäller bilen då är man tvungen att ha sådana bestämmelser. Det är jämförelsevis blygsamt att kräva 10 m² för barnomsorgens behov när man har 30 m² per lägenhet att avsätta i mark för bilen. Dessa 10 m² skulle säkerställa barnomsorgens behov av yta och mark för en full behovstäckning.

Två enskilda folkpartister har motionerat i samma sak som vänsterpartiet kommunisterna gjort. Det är väldigt bra. Utskottet avstyrker folkpartimotionen och hänvisar till att det i planverkets råd och anvisningar heter: "Mark bör reserveras för att tillgodose ett beräknat maximalt utbyggnadsbehov för förskolor."

Därmed låter man sig nöja från utskottets sida. Men de erfarenheter som man har visar att det är just bristen på mark som gör att utbyggnaden av daghem och fritidshem saboteras, framför allt i tätorterna.

I de senaste utredningarna och i de senaste enkäterna, som gjorts med anledning av att utbyggnaden av barnomsorgen inte ens kommer att fylla målsättningen 100 000 daghemspplatser på fem år, visar det sig att det i huvudsak finns två orsaker till att kommunerna inte klarar av utbyggnaden. Den ena orsaken är att kommunerna inte har medel, de har inte råd. Man säkerställer inte heller kommunernas ekonomiska möjligheter härifrån riksdagen. Den andra orsaken är att det fattas mark, i synnerhet i tätortsområdena.

Det fattas alltså pengar, och det fattas mark. Ändå anser utskottet att det inte föreligger tillräckliga skäl för att ändra plan- och byggnadslagstiftningen i den här riktningen så att man reserverar nödvändig mark för utbyggnaden av daghem. Utskottet anser t. o. m. att motionsyrkandena är tillgodosedda genom planverkets anvisningar. Det är ett helt horribelt påstående.

Herr talman! Jag hade väntat mig att någon från folkpartiet skulle ha talat i frågan. Framför allt hade jag då väntat mig att Bonnie Bernström skulle ha talat som står som huvudmotionär i debatten. Men som så ofta när det för en gångs skull kommer en bra motion från högerhåll, så deltar man inte ens i debatten, än mindre yrkar man bifall till sitt förslag. Det är beklämmande, och det visar vilken betydelse en motion har som väckts av borgerliga partier.

Herr talman! I enlighet med vad vpk tidigare föreslagit yrkar jag bifall till Bonnie Bernströms motion nr 1362.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birgitta Dahl begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birgitta Dahl begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 144

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1362 av Bonnie Bernström och Margareta Andrén och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen 1362 av Bonnie Bernström och Margareta Andrén.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 288
Nej – 14

Mom. 3 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Per Bergman m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birgitta Dahl begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Byggnadslag-
stiftningen m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birgitta Dahl begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 144

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Per Bergman m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birgitta Dahl begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birgitta Dahl begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 144

Mom. 8-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 273 av Tommy Franzén m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 273 av Tommy Franzén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 11

Mom. 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 279 av Inga Lantz m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 279 av Inga Lantz m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 11

Mom. 13-15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 9 Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1978/79:5 med anledning av motion om redovisning av fackföreningsavgift vid utbetalning av garantibelopp enligt lagen om statlig lönegaranti vid konkurs

1978/79:6 med anledning av motion om företrädare i styrelse för personalstiftelse

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
8 november 1978

Vissa statliga organisationers medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

§ 10 Vissa statliga organisationers medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:7 med anledning av motion om vissa statliga organisationers medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:837 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att såväl Sveriges Radio som Operan och Dramaten borde utträda ur Svenska arbetsgivareföreningen,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde att en utredning snarast tillsattes för att pröva andra statliga organisationers eller bolags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:837.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Frågan om Sveriges Radios och även andra organisationers utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen är ett återkommande krav från vänsterpartiet kommunisternas sida. Under en rad år har kravet avvisats med hänvisning bl. a. till att frågan skulle behandlas av den sittande radioutredningen. Nu säger utskottet att det bör ankomma på Sveriges Radios styrelse att fatta beslut i frågan, och därför avvisar man på nytt kravet.

Men, herr talman, vi har inte krävt att riksdagen skall fatta beslut om utträde – det kan synas så när man läser utskottsskrivningen. Vi har krävt att riksdagen skall uttala en viljeinriktning om att Sveriges Radio som ett självständigt oberoende företag som skall tillgodose allmänhetens rätt till allsidig information inte bör kvarstå i den odemokratiska organisation som SAF utgör.

Medlemskapet i Svenska arbetsgivareföreningen är från integritetssynpunkt synnerligen olämpligt. SAF:s reaktionära värderingar och handlande är direkt riktade mot folkflertalet och utmanande för majoriteten i vårt land. I denna organisation ingår Sveriges Radio liksom också Operan och Dramaten. De senare har visserligen inte samma särställning från yttrandefrihetssynpunkt som Sveriges Radio, men det är också av kulturpolitiska skäl viktigt att de inte låter sig företrädas av SAF gentemot sina anställda.

Genom medlemskapet i SAF kan såväl Sveriges Radio som Operan och Dramaten användas i lockouter. Sveriges Radio kan bli skyldigt att med avgiftsmedel bidra till konflikter som SAF har på andra områden, osv. Vi tycker från vpk:s sida att detta är mycket otillfredsställande. Sveriges Radio har genom sitt medlemskap t. o. m. en sämre ställning än de flesta andra massmediaföretag.

Herr talman! Jag vill mot denna bakgrund yrka bifall till motionen 837.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Som fru Hjelmström sade inledningsvis är detta ingen ny fråga. Vpk har fört fram den vid flera tillfällen, och nu begär man att riksdagen skall uttala sig för att Sveriges Radio, Operan och Dramaten skall lämna Svenska arbetsgivarföreningen. Vidare vill man ha en utredning om andra statliga organisationers eller bolags medlemskap i SAF.

Det framgår inte om motionärerna har länkt sig att de nämnda statliga organen skall vara fristående och alltså inte ingå i någon arbetsgivarorganisation. Om detta är avsikten finns det anledning att protestera. Med det arbetsrättsliga och ekonomiska system som vi har i vårt land fordras det organisationer på ömse sidor – alltså både för arbetsgivare och för arbetstare. Det är medlemmarna i de här organisationerna som skall bestämma organisationernas inriktning och handlande.

När det gäller företag och institutioner som inte är myndigheter men som helt eller delvis är statsfinansierade har utskottet den uppfattningen att vederbörande organs styrelse skall avgöra organisationstillhörigheten. Det finns ju flera faktorer som en styrelse därvid har att väga in. Staten har startat en egen arbetsgivarorganisation, SFO, med inriktning på industriell och liknande verksamhet. Om det inte finns något särskilt skäl, är det naturligt att statliga företag som bedriver sådan verksamhet är inriktade på att ingå i den organisationen. Det kan nämnas att SFO är aktivt när det gäller att vidga sitt verksamhetsfält. Nyligen har de skyddade verkstäderna och utvecklingsfonderna tillkommit i organisationen.

Man måste som sagt ta hänsyn till flera faktorer. Ta exempelvis Dramatens och Operans organisationstillhörighet. Båda dessa teatrar tillhör den organisation som är heltäckande på teaterområdet, Teatrarnas riksförbund. Där ingår både kommunala och enskilda teatrar. Kan det då vara rimligt att riksdagen skall tvinga Dramaten och Operan att lämna den organisation som sluter kollektivavtal på teaterområdet? Skulle det vara till fördel för de anställda eller teaterverksamheten i allmänhet? Nej, utskottet har den uppfattningen att riksdagen inte skall styra när det gäller frågor av det här slaget, och vi har anledning att i detta fall lita på teaterstyrelsernas bedömningar.

När det gäller Sveriges Radio anser jag att det kanske inte finns anledning att gå in på någon detaljdiskussion, eftersom riksdagen så sent som i våras behandlade just det här problemområdet och avlog de motioner där det yrkades på ställningstaganden av det slag som Eva Hjelmström här har talat för. Låt mig bara erinra om att Sveriges Radio har en speciell ställning, där institutionens integritet är ytterst viktig. Det är också ett skäl till att styrelsen inte bör instrueras av riksdagen på det sätt som motionärerna har tänkt sig.

Med det sagda, herr talman, finns det anledning att vidhålla utskottets förslag, nämligen att riksdagen avslår vänsterpartiet kommunisternas förslaget.

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

Vissa statliga organisationers medlemskap i Svenska arbetsgivarföreningen

Onsdagen den
8 november 1978

Vissa statliga organisationers medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det är ett ständigt återkommande krav från vpk:s sida, men det bör väl i sammanhanget också framhållas att vänsterpartiet kommunisterna inte är ensamma i denna fråga. Radioutredningen var inte enig i sitt betänkande. Vi var inte heller de enda som motionerade om Sveriges Radios utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen. De berörda fackliga organisationerna har länge ställt det här kravet och stöder oss i dessa avseenden.

Folkpartiet har ju alltid påstått sig värna om yttrandefriheten och integriteten när det gäller massmedieföretagen. Jag fick inte något svar på frågan, om man anser det vara förenligt med integritet och yttrandefrihet att Sveriges Radio är medlem i den odemokratiska organisation som Svenska arbetsgivareföreningen är. Hur den slutliga lösningen vid ett eventuellt utträde skall se ut får självfallet avgöras från fall till fall tillsammans med de berörda fackliga organisationerna.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag tyckte att Eva Hjelmström i ett nötskal fångade in hur kommunisterna tänkt sig det hela. Man har inte någon konstruktiv väg, men man är kritisk och kommer med en rad invektiv med anledning av förhållandena. Men, som sagt, någon konstruktiv väg till något annat och bättre har man inte kunnat visa.

Utskottet har för sin del inte heller kunnat se att det finns någon sådan. Eva Hjelmström har tydligen den uppfattningen att man först skall fatta ett "rejält" beslut, varefter man kan diskutera formerna.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Elver Jonsson kan väl inte vara helt okunnig om att möjligheterna att teckna kollektivavtal finns också utanför de lösningar som han förespråkar.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 837 av Lars Werner m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 837 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 286
Nej - 12

§ 11 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1978/79:1 med anledning av motioner om riktlinjerna för statlig upphandling

1978/79:2 med anledning av motion om kostnadsberäkningen av statliga utredningars förslag

1978/79:3 med anledning av motion om den ekonomiska redovisningen vid kommunala verk

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 12 Principerna för det ekonomiska systemet, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande 1978/79:4 med anledning av motioner om principerna för det ekonomiska systemet, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:651 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari hemställts att riksdagen uttalade sig för en demokratisk nationalisering med den inriktning som angavs i motionen,

1977/78:1431 av Karl Erik Olsson m. fl. (c) och

1977/78:1432 av Karl Erik Olsson m. fl. (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:651,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1431,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1432.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Karl Erik Olsson (c).

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Utskottet har givit vår motion en i mitt tycke icke alltför seriös behandling. Motionens krav är nämligen att riksdagen skall uttala sig för en demokratisk nationalisering, som vi säger, av en rad näringsgrenar, och vi har då anfört att man bör förstatliga inte bara de krisdrabbade branscherna utan också vissa tunga industrigrenar och ekonomiska sektorer som går bra och

Onsdagen den
8 november 1978

*Principerna för
det ekonomiska
systemet, m. m.*

vars vinster bör överföras till samhället och inte till enskilda privatkapitalister.

I sin ytterst torftiga motivering för avslagsyrkandet säger näringsutskottet att detta är ett dogmatiskt betraktelsesätt.

Jag grubblade en smula över detta ohemula påstående, och för att bättre kunna förstå utskottet slog jag upp Svensk Uppslagsbok, där det heter:

”Dogmatism, gängse beteckning på varje filosofi, som utan föregående prövning av den mänskliga kunskapens förutsättningar och gränser tror sig i stånd att omedelbart och slutgiltigt fatta verklighetens väsen. Dogmatiker: en tänkare, som så går till väga.”

Jag har svårt att applicera denna definition på vår motions mycket odogmatiska resonemang. Men jag utgår ifrån att utskottet av småborgerligt tänkande och slentrian resonerar som i så många andra sammanhang. Är du socialist och principfast är du dogmatiker, är man anhängare av privatkapitalism även i dess mest förstenade former är man motsatsen.

Däremot drar utskottet en riktig slutsats, nämligen att vi radikalt vill förändra det nu rådande ekonomiska systemet.

Vi har i vår motion påvisat nödvändigheten av en grundläggande kursändring på den ekonomiska politikens område i syfte att beröva monopolén deras makt och trygga de arbetande människornas intressen. Det är orimligt, tycker vi, att viktiga naturtillgångar och nyckelindustrier skall vara underställda storkapitalet och dess kortsiktiga vinstintressen.

Den statliga företagssektorn i vårt land är blygsam även om man jämför med flera utvecklade kapitalistiska länder.

Vissa ingrepp i ägandet och statligt övertagande har skett i en del fall, men det har då rört sig om branscher eller företag som har körts i botten av kapitalisterna. Det gäller branscher som under många år har värpt guldägg åt sina ägare, vilka sedan underlåtit att investera för att trygga framtiden.

De förstatliganden som skett är måhända nödvändiga, men vi tycker de är ensidigt riktade mot krisbranscherna, och vi ställer frågan: Varför inte nationalisera företag och branscher som går med vinst och som kan tillföra statskassan pengar och samhället resurser för uppbyggnad och för att minska skattebördor på det arbetande folket? Det är sannerligen inget dogmatiskt resonemang.

Vi har i motionen påvisat vilka enorma vinster som tas om hand av den svenska storfinansens. I den utmärkta boken *Vem äger storföretagen*, som vi citerat i motionen och som är författad av Sverker Lindström och Sten Nordin, framgår att avkastningen är enorm. Jag skall inte förlänga mitt anförande med siffror, dem kan var och en studera. I boken talar man med rätta om ”förmögenhetsexplosionen hos de stora förmögenhetsinnehavarna”.

Vi har föreslagit förstatligande av bank- och kreditväsendet därför att via bankerna kontrolleras som bekant näringslivets uppbyggnad och produktionsinriktning, om företag skall vara kvar eller läggas ner, om pengar skall investeras i Sverige eller utomlands.

Det har talats mycket om ekonomisk demokrati under senare år, men

ekonomisk demokrati kan aldrig uppnås så länge som ett fåtal äger och dirigerar det svenska näringslivet. Under trycket av en växande opinion inom arbetarrörelsen kom LO-ekonomen Meidner under den förra valrörelsen med sitt förslag om löntagarfonder. Det sopades som bekant under mattan under den förra valrörelsen sedan högerkrafterna gått till motoffensiv.

I år har vi fått uppleva repressen. Nu vågar socialdemokraternas ledning inte ens göra det försämrade Meidnerförslaget till en valfråga i nästa val. Efter en omständlig remissbehandling inom parti och fackföreningsrörelse åkte också det urvattnade förslaget ut genom en falllucka.

Vi i arbetarpartiet kommunisterna är inte överraskade. Vi hade nämligen inga illusioner. Vi tyckte också att det var ett dåligt förslag med det primära syftet att låta arbetarklassen stå till tjänst med riskvilligt kapital.

Vårt förslag, som innebär nationalisering av viktiga ekonomiska sektorer och industribranscher, är ett bättre alternativ om man vill komma någon vart på vägen mot ekonomisk demokrati.

Ett förstatligande i enlighet med av oss angivna riktlinjer innebär inte socialism, men det kan, också under nuvarande samhällsförhållanden, innebära framsteg som är till nytta för folkflertalet. Det kan förhindra utländskt inflytande över näringslivet. Produktionens vinster kan användas för att investera och skapa nya jobb på hemmaplan.

Ingen har under senare år kunnat undgå att notera den enorma subventionspolitik som utformats i vårt land. De direkta subventionerna till storindustrin överstiger nu den skatt som industrin betalar till staten. Subventioner och bidrag till storindustrin var år 1970 180 milj. kr. År 1977 var den siffran 8,5 miljarder, och den torde i år vara ännu högre. Det är inte underligt att fler och fler människor ställer frågan: Är det då inte lika bra att samhället tar över när det ändå är skattebetalarna som får stå för fiolerna?

Vi ser hur den ruinerande kapitalexporten fortsätter, hur företag efter företag får miljonbelopp av skattepengar genom att hota med nedläggningar. Utpressningen har satts i system. Den ekonomiska demokratin ökar inte trots att alla arbetande tvingas bidra till näringslivets finansiering.

På vår sida finner vi aldrig någon anledning att dölja det som utskottet i sin skrivelse förmodar, nämligen att vi radikalt vill förändra grunden för det ekonomiska systemet.

På längre sikt finns det ingen annan lösning för arbetarklassen än övergång till planhushållning och socialism. De problem som nu plågar svensk arbetarklass – arbetslöshet, prisstegringar, inflation – är framkallade av det kapitalistiska systemet, ett system som nu på många sätt visar sin otidsenlighet och grymhet. Det är ett system som är så utformat att det gynnar en handfull mycket rika människor, som ofta har ärvt sin makt. Det är de som bestämmer hur produktionen skall läggas upp, om företag skall leva eller dö, om människor skall ha jobb eller gå arbetslösa, om svenska pengar skall investeras här eller utomlands.

Visst är det riktigt att vi vill slå sönder den nuvarande ekonomiska strukturen och ta ett steg på vägen mot ekonomisk demokrati. Vår motion har utan tvivel detta syfte.

De förslag till förstatligande som ställts i motionen har alla, av och till, framförts från den fackliga och politiska arbetarrörelsens sida och då och då också i riksdagsmotioner. Vi har samlat dessa krav i en plan för demokratisk nationalisering, som givetvis inte skulle kunna genomföras i morgon men som med en bestämd målinriktning kan genomföras under låt oss säga en femårsperiod. Man skulle kunna börja med bank- och försäkringsväsendet. Efter den socialdemokratiska partikongressen utgår jag från att det finns stöd från de flesta socialdemokratiska riksdagsledamöter i kammaren för en sådan åtgärd, även om detta inte har avspeglats i utskottets skrivning.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till motionen 651.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag har fått uppdraget att på vpk:s, det kommunistiska partiets, vägnar göra en kort röstförklaring.

Motionen 651 tar upp många viktiga problem. Flertalet av dess konkreta krav är desamma som har ställts av vpk i en rad sammanhang. Vi delar f. ö. helt Alf Lövenborgs nyligen gjorda värdering av utskottets ganska makalösa skrivning.

Men kravens presentation och inramning har enligt vår mening blivit oralistisk och vilseledande.

Motionen bortser alltför mycket från alla kvalitativa aspekter på frågan om planekonomin. Det ser ut som om motionärerna trodde att produktionen skulle se likadan ut, med samma rovdraft, samma marknad och samma skeva sammansättning, under planekonomin som under kapitalismen. Det är bara ägandet som blir annorlunda. Detta är naturligtvis en felsyn.

Motionens bild av staten är minst sagt dunkel. Omfattande nationaliseringar företagna av en borgerlig statsmakt kan givetvis skapa bättre förutsättningar för att flytta fram de arbetandes positioner – det är också vår mening. Men motsättningen mellan borgerlig statsmakt och arbetarklass kvarstår ju efter nationaliseringen. Motionen klargör inte alls vad detta betyder. Den skapar i stället intrycket av att om man nationaliserar banker och produktion, så inträder plötsligt harmoni mellan arbetarna och den borgerliga statens byråkrati. Det är ett ovanligt förtroende för de höga ämbetsmännen och deras många maktmedel som motionärerna här visar upp.

Detta leder i motionen till en annan tvetydighet. De arbetande människorna själva, arbetarklassen här i landet, spelar en mycket undanskymd roll i motionen. Ingenstans sägs att nationalisering och demokratisering måste grunda sig på en bred och aktiv rörelse bland folket.

Därför ger det ett egendomligt intryck när motionen säger att de breda folkmassorna skall *dras med* i planering och ledning. Lika egendomligt är det när man talar om att de arbetande skall ha *medinflytande* eller att planeringen skall göras av den borgerliga staten och arbetarna *tillsammans*.

Man frågar sig: Vem skall "dra med" de arbetande? Den borgerliga staten möjligen? Vem skall de ha medinflytande med och planera tillsammans med i ljuv harmoni? Är det med staten, byråkratin, företrädaren för det

kvarvarande borgerliga klassintresset? Skulle dessa arbetare inte ens kunna tänkas få majoritet i de beslutande och styrande organen?

De arbetande skall enligt vpk:s mening inte ha medinflytande. De skall ha makt. De skall inte dras med. De skall tvärtom vara de som drar. De skall inte samverka med den borgerliga staten. De skall ersätta den – genom att i en aktiv process stadigt flytta fram sina självständiga maktpositioner.

Vänsterpartiet kommunisterna utgår från Marx och Lenins teorier om klasskampen, staten och socialismen. Även om motionen innehåller riktiga krav kan vi då knappast rösta för den i dess nuvarande oklara och aningslösa utformning.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Finansutskottets betänkande innehåller förutom tvisteämnen långt ut på vänsterkanten också behandlingen av ett par motioner från centerpartiet. Det är motionerna 1431 och 1432, som har skrivits av ett antal centerpartister med Karl Erik Olsson som första namn. Båda motionerna utgår från de krav som ställs på oss för att leva upp till en internationell solidaritet och ett ekologiskt ansvarstagande i vår framtida ekonomiska och industriella politik. Vi anser att vi måste, när vi planerar den ekonomiska utvecklingen i vårt land och våra relationer till omvärlden, ta hänsyn till att den typ av välstånd som vi i dag har i den industrialiserade världen baseras på en oerhört ojämn fördelning av de resurser som vi har tillgång till. Vi måste också utgå från det faktum att den produktions- och konsumtionsstruktur som vi har baseras på en snabb förbrukning av ändliga råvaror. Dessutom är vi medvetna om att en mycket stor del av vår resursförbrukning går till en varuproduktion som inte tillfredsställer några reella behov och som under alla omständigheter skulle kunna ske på ett ekonomiskt och ekologiskt rättigare sätt.

En sådan här grundsyn får naturligtvis konsekvenser för vår syn på hur världshandeln bör fungera. F. n. har vi en världshandel som faktiskt bidrar till att överföra resurser från de fattiga länderna till de rika länderna, en världshandel som i stort sett gynnar de rika. I den mån den gynnar fattiga länder är det de rika i de fattiga länderna som gynnas. Vi efterlyser därför en handelspolitik som är mera socialt inriktad, som är inriktad på att skapa möjligheter för de fattiga länderna att bygga upp en ekonomi som tillfredsställer de grundläggande behoven hos flertalet av de människor som lever där. Det är vad som behandlas framför allt i motionen 1431, och därvid utgår vi från u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning.

I motionen 1432 tar vi framför allt upp konsekvenserna för den svenska industripolitiken av det synsätt som vi har redovisat. Det gäller vikten av att vi stimulerar tillkomsten av en produktion som är resursbevarande och som leder till varor av hög kvalitet och varor som tillfredsställer reella mänskliga behov.

De här motionerna har fått en positiv behandling i utskottet. Utskottet instämmer i hög grad i de grundläggande värderingar som redovisas i motionerna. Utskottet konstaterar också att efter det att motionerna väckts

har regeringen Fälldin tillsatt en miljö- och resursutredning som utgår från samma grundprinciper som vi har gett uttryck för i motionerna. Sekretariatet för framtidsstudier har också satt i gång en stor studie om Sverige i en ny ekonomisk världsordning. Det innebär att dessa frågor har fallit en bra bit framåt sedan vi väckte motionerna.

Vad som är litet egendomligt i utskottsbetänkandet är att det där framgår att man inte tror att de här principerna kan tillämpas i en decentraliserad struktur. Enligt vår uppfattning är ett decentraliserat beslutsfattande, i vilket många människor har möjlighet att direkt engagera sig, en förutsättning för att en resursbevarande produktion och konsumtion skall bli möjlig. Vi tror inte heller att kravet på en socialt inriktad världshandel är ett hot mot världshandeln som sådan. En socialt inriktad världshandel förutsätter inte en långtgående central styrning men däremot litet annorlunda spelregler. Det är också det som u-länderna har krävt när de efterlyser en ny ekonomisk världsordning. Det är beklagligt att man har skrivit så som man gjort i utskottsbetänkandet, eftersom det skulle kunna tolkas som ett avståndstagande från kravet på en ny ekonomisk världsordning. Jag förmodar att det inte var utskottets avsikt när skrivningen gjordes. Detta kanske i så fall belyser att man inte riktigt hade tänkt igenom konsekvenserna av sin formulering.

Herr talman! Jag har inget yrkande, eftersom så mycket har hänt på det här området. Jag instämmer i vad Karl Erik Olsson har sagt i sitt särskilda yttrande som avslutning till betänkandet.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Principiella och ekologiska frågor har tydligen kommit att spela en roll för ställningstagandet under den här punkten. Pär Granstedts anförande ger mig anledning att begära ordet en gång till och göra en kort kommentar.

Det är enkelt att säga att man är för en ekologisk produktion, att man är för en bättre resurshushållning. Det är sådant som man tror sig vinna röster på – det låter allmänt sympatiskt. Men det finns skäl att granska på vilket sätt centern och Pär Granstedt driver den här agitationen.

Ingenstans i Pär Granstedts anförande hittar man någon antydning om vad som är orsaken till denna enorma rovdrift, till detta resursslöseri som äventyrar kommande generationers liv här på jorden. I Pär Granstedts ideologiska idealism tycks detta bara bero på enskilda människors ondskas, på att folk kastar papper och ölburkar omkring sig och liknande. Om vi bara var litet snällare och klokare skulle produktionen bli ekologisk och resurshushållningen automatiskt infinna sig!

Det är en mycket ylig bild. Pär Granstedt och centern bör veta att resursslöseriet, kortsiktigheten och nedsmutsningen har att göra med bestämda drivkrafter som finns i det här i landet härskande ekonomiska systemet. Det beror på den kortsiktiga inriktningen på personlig och privat profit, på hänsynslösheten när det gäller att föra över kostnader för miljön på samhället och på att det är vinstgivande från privatkapitalistisk synpunkt att

bedriva rovdrift.

När man tar upp denna verkliga bakgrund till slöseriet kommer man fram till att det, för att bedriva en ekologisk produktion och för att skydda miljön, är nödvändigt att företa avgörande ingrepp och förändringar i det ekonomiska systemet. Hela drivkraften i ekonomin måste då ändras till något mera långsiktigt och vettigare än blott och bart den privata vinsten, som gör det lönande att kasta ut en mängd varor på en anarkisk marknad.

Detta dilemma förmår centern inte lösa. Centern säger sig vara för en ekologisk produktion, men man vill inte företa de ingrepp gentemot de stora kapitalintressena som är en förutsättning för att man skall kunna garantera en sådan. Det är centerns stora ideologiska dilemma.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att jag inte gav mig in på en djupanalys av drivkrafterna bakom det slöseri som vi kan iaktta i vår ekonomi var att det för att göra en sådan analys fullvärdig fordras något mer än sex minuter.

Vi ser nämligen inte så förenklat på det här som man gör inom vpk och alla övriga kommunistiska partier. Vi tror inte att det bara är att avskaffa kapitalismen så löser sig alla problem av sig själv. Vi ser en betydligt mera komplicerad bild bakom.

Det visar sig också att olika ekonomiska system ofta har slöseriet gemensamt. Jag vet att Jörn Svensson inte vill identifiera sig med de i praktiken genomförda kommunistiska systemen i världen. Men låt mig konstatera att de ju ändå inte är kapitalistiska! Men efter måttet av sina ekonomiska resurser slösar de lika friskt som de kapitalistiska systemen. Det är alltså betydligt flera faktorer man måste ta hänsyn till än förtecknen på det ekonomiska systemet.

Vi är beredda att vidta de åtgärder som behövs. Vi är beredda till de olika typer av ingripanden som behövs för att få en mera ekologisk produktion. Vi tror dessutom att samhället till sitt förfogande har en lång rad instrument av ekonomiskt slag – ofta av generell karaktär – som gör att man kan styra resursanvändningen.

Det har inte varit bristen på maktmedel och instrument som har lett till att så litet har hänt på det här området, det har varit bristen på vilja. De politiker som har dominerat den svenska samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har inte varit särskilt intresserade av de här frågorna, och det är en viktig anledning till att det ser ut som det gör. Den dag vi bestämmer oss, den dagen har vi också maktmedlen till vårt förfogande.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I uppriktighetens intresse skall jag väl säga att en del ligger det i Pär Granstedts första synpunkt – man löser inte problemet enbart genom att förändra det ekonomiska systemet. Men han har ändå fel på avgörande punkter, och hans resonemang är i viss mån ett sätt att blanda bort korten, att flytta bort diskussionen från här och nu, från centern och Pär Granstedt, och det är ett tydligt tecken på att han känner sin position vara svag.

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Principerna för
det ekonomiska
systemet, m. m.*

Visst förekommer det slöseri och miljöförstöring också under socialistiska system, men de är dock inte lika omfattande. Man kan se på de ländernas försörjningsbalanser t. ex. att de i viktiga hänsedden inte alls grundar sig på samma beroende och utplundring av den tredje världen som det kapitalistiska systemet i väst. Det är den avgörande skillnaden. Det finns också andra när det gäller graden av avancemang i den ekologiska diskussionen.

Jag skall vara den förste att erkänna att de socialistiska länderna ingalunda har uppnått något mönstertillstånd. Men det är inte det det handlar om i första hand, utan det är just om huruvida Pär Granstedt och centern är beredda att införa nödvändiga styrmekanismer, beredda att förändra äganderättssystemet, beredda att göra någonting annat till ekonomisk styrfaktor än profiten. Pär Granstedt lär ändå inte kunna förneka att exempelvis kalhuggningen och rovdriften i den svenska skogen är ett resultat av ett kortsiktigt profittänkande. Om Pär Granstedt vill vara med och skapa ett samhälle där profiten, vinsten, de privata företagens rovdrift till följd av kortsiktig vinststrävan, inte är det vägledande, såsom det är i det kapitalistiska Sverige av i dag, om han vill förändra detta kapitalistiska Sverige till ett annat Sverige, så välkommen – men jag undrar vad centerns partistyrrelse säger.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jörn Svensson menar att det viktiga i det här sammanhanget är att förändra äganderätten. Det är därför det är relevant när jag säger att i de system där man har tagit bort äganderätten slösar man lika friskt efter måttet av sin ekonomiska förmåga. I ett fattigare samhälle slösar man naturligtvis mindre, och därför slösar man mindre i de flesta socialistiska länder; de är ju genomgående fattigare än Sverige och andra industriländer med marknadsökonomi. Det är alltså där skillnaden ligger och inte i det ekonomiska systemet.

Det är inte heller så enkelt att man genom att ta bort vinsten som drivkraft löser de här problemen. Även här kan vi se att det inte finns någon markerad skillnad mellan länder där man har accepterat vinsten som drivkraft och länder där man döljer vinsten i olika typer av planresonemang. I grund och botten är det i alla fall lönsamhetskraven som dominerar även i de socialistiska systemen.

Vad det däremot handlar om är att samhället med olika metoder kan göra det lönsamt att hushålla, lönsamt att bevara miljön, men olönsamt att slösa. Det är en ganska effektiv väg att gå fram, och där har, som jag sade tidigare, samhället redan en lång rad instrument till sitt förfogande. Är vi bara beredda att ta till dem, så kan vi också få effekt.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Som framgått av inläggen i detta ärende är det rätt disparata tankegångar som tas upp i detta betänkande från finansutskottet. Yrkandena har det gemensamt att de går ut på ändringar – av delvis drastisk natur – i det ekonomiska system vi har. Det är frågeställningar som riksdagen tidigare helt eller delvis har behandlat. Jag vill också understryka att det är ett enigt

finansutskott bakom skrivningarna.

Till Pär Granstedt vill jag säga att betänkandet självfallet inte innebär något ställningstagande till en ny ekonomisk världsordning. Den frågan har tagits upp i annat sammanhang och kräver en betydligt utförligare behandling. Om man vill ta fasta på exempelvis förslaget om att införa en internationell råvarufond för att eliminera nackdelarna av fluktuationer i råvarupriserna för vissa u-länders exportvaror, så innebär det att ett antal åtgärder av strukturell natur måste vidtas. Men det är alltså inte det som behandlas i betänkandet och inte heller det som diskuteras i centermotionen.

Jag har svårt att förstå hur ett decentraliserat system med spritt beslutsfattande skulle underlätta en sådan här strukturförändring. Enligt min mening är det tvärtom, och det är naturligtvis ett dilemma i vår tid. Vill man få till stånd strukturförändringar som gör att man kan styra och påverka världshandeln så att den i större utsträckning inriktar sig på u-ländernas behov, så krävs ett ganska starkt centraliserat beslutsfattande. Det är inte förenligt med mera långtgående decentralisering. Det har utskottet velat påpeka med anledning av centermotionen, och i det påpekandet instämmer också flertalet av centerpartiets ledamöter i finansutskottet.

I den kommunistiska motionen namnges ett stort antal branscher i näringslivet som man vill förstatliga. Alf Lövenborg sade att det var vissa branscher, men såvitt jag förstår gäller motionen praktiskt taget alla branscher. Jag kan ha förbisett någon bit av näringslivet som inte är inkluderat i detta yrkande om förstatligande, men jag tycker att man rimligtvis kan tolka yrkandet i motionen 651 så att motionärerna vill att riksdagen nu skall uttala sig för en totalsocialisering. För att uttrycka sig försiktigt kan man väl säga att det inte finns underlag för ett sådant yrkande. Vi får konstatera att motionärerna pläderar för ett ekonomiskt system som en övervägande del av svenska folket och den svenska riksdagen har avvisat.

Motionärerna säger att man först skall förstatliga de företag och branscher som går bra. Motiveringen är att det i dessa företag förekommer en monopolistisk utsugning. Därefter skall man också förstatliga de företag och branscher som går dåligt. Det motiverar man med att de anställda skall garanteras sysselsättning.

Ett enigt utskott konstaterar att det i ett blandekonomiskt system förvisso kan erfordras att staten tar på sig ägaransvar i vissa lägen. Det har 1970-talet burit vittnesbörd om. Men sådana åtgärder skall grundas på en bedömning om det är en bra lösning eller inte. De skall inte grundas på dogmen att verksamhet är bra bara därför att den är statlig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag började nästan tro att utskottet ansåg sitt ställningstagande omöjligt att försvara. Det var inte riktigt så, men gränsen är faktiskt hårfin – det kan jag säga även efter Björn Molins anförande.

Jag finner i det här sammanhanget ingen större anledning att polemisera mot Jörn Svensson. Jag utgår ifrån att det på vissa primära punkter bör finnas

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Principerna för
det ekonomiska
systemet, m. m.*

*Principerna för
det ekonomiska
systemet, m. m.*

överensstämmelser. Steg mot förstatligande är inte socialism men kan under vissa förutsättningar vara till nytta för arbetarklassen. Jag vill försäkra att jag inte hyser några illusioner om kapitalismen. Förslag om förstatligande av företag och branscher har som bekant ställts tidigare i riksdagen när man funnit det motiverat, och nu är det i högsta grad motiverat. Det talas ingenstans i motionen om någon ljuv harmoni mellan staten och de arbetande, och med samma resonemang som Jörn Svensson nu för skulle man kunna förkasta en lång rad av de förstatligandemotioner som behandlats i riksdagen under årens lopp.

När det gäller Björn Molin är det klart: Vi har helt olika synsätt, och då kan vi inte heller komma på talefot. Utskottets talesman tror självfallet på det kapitalistiska systemet och vill slå vakt om det. Jag är odogmatisk nog att inse att detta system, som en gång var progressivt och nödvändigt, nu är inne i sin slutfas och måste avlösas av planhushållning och socialism. Det blir ett senare steg.

Karl Marx, den store vetenskapsmannen på samhällsociologins område, har förklarat den historiska samhällsutvecklingen, men jag förstår att det inte är den litteratur som herr Molin läst. Vad vi nu upplever i den kapitalistiska världen är en bekräftelse av riktigheten i marxismens teori om kapitalismen.

Hela skeendet i det här landet visar också att vi måste komma fram till betydande ingrepp, att ett sammanbrott är på väg. Ett system som inte på minimalt sätt kan garantera sysselsättning åt människorna skriver sin egen bankruttförklaring. Och t. o. m. kapitalismens egna profeter börjar inse att systemet håller på att braka ihop. Man kunde lyssna på den s. k. företagsdoktorn Ulf af Trolle i ett radioprogram för ungefär ett halvår sedan, där han talade om förstatligandefrågor men i det sammanhanget också sade att vår välfärdspolitik är slut och att det krävs en radikal förändring av det ekonomiska systemet.

Vår motion har inte föreslagit socialismens införande men däremot viktiga steg för att bekämpa monopolens maktställning. Vårt parti verkar ju för en antimonopolistisk front, och det sker i medvetande om att en bred folkmajoritet har intressen som radikalt skiljer sig från de kapitalägandes. Vår motion tar inte alls upp några nya, originella krav utan det är förstatligandefrågor som hela tiden cirkulerar inom den politiska arbetarrörelsen, inom fackföreningsrörelsen och bland folk i gemen, och där finns ingen plats för några illusioner om den borgerliga staten.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det kanske var ett tag sedan Björn Molin läste de här motionerna. Där föreslås ju inte beslut om spelreglerna för världshandeln på ett decentraliserat sätt. Det är givet att när det gäller att dra upp de allmänna riktlinjerna för världshandeln – tullöverenskommelser, överenskommelser om gemensamma fonder, finansieringsfrågor och allt vad det nu kan vara – så måste de besluten fattas på global nivå. Så sker nu, och så måste också ske i framtiden. Och det framgår fullt klart och tydligt av motionerna att detta

också är vår uppfattning.

Vad vi talar om i motionerna är vikten av att skapa möjligheter för en mer decentraliserad produktionsstruktur både nationellt och internationellt, för att i större utsträckning kunna klara lokala behov genom lokal produktion. Det är något helt annat. Och det är självklart att i den decentraliserade produktionsstrukturen finns det också mycket stort utrymme för decentraliserat beslutsfattande i de frågor som gäller den lokala produktionen.

Efter att ha klarat ut detta missförstånd kanske vi kan vara mer eniga i framtiden.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Både Alf Lövenborg och Pär Granstedt försöker föra debatten på det planet att jag inte riktigt har läst det de talar om.

Jag vill säga till Alf Lövenborg att jag har läst marxism en hel del, och jag har lyssnat ganska mycket på kommunistiska talare. En sak återkommer i nästan alla teoretiska kommunistiska förkunnelser, och det är att vi står inför en omedelbar kris, att vi nu upplever det kapitalistiska systemets sönderfall. Detta har kommunistiska talare sagt i början på det här århundradet med formuleringar som ligger väldigt nära dem som Alf Lövenborg använde i dag.

Ett annat inslag i marxistisk teori har varit att motsättningarna mellan – för att använda en litet modernare terminologi – arbetsgivare och löntagare skulle tendera att öka och att det som man kallar för medelklassen skulle försvinna. Om det är väl att säga att det som prognos för samhällsutvecklingen inte var särskilt lyckat.

Jag har, Pär Granstedt, läst motionerna. Jag har också haft anledning att studera Förenta nationernas deklARATIONER om en ny ekonomisk världsordning rätt ingående, även om det var tre år sedan nu. Men jag tror ändå att det är ganska obestridligt att om man skall kunna genomföra de tankegångar som finns i deklARATIONEN om en ny ekonomisk världsordning så kräver det i första hand en ökad överstatlighet. Det kräver att en del av de nationella beslutanderätter som vi nu har överlämnas till internationella organ. Och – det är poängen – det kräver i sin tur sannolikt ett mera centraliserat beslutsfattande på det nationella planet.

Det var alltså på den punkten som jag tror att centermotionärernas tankegång inte går riktigt ihop.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Herr Molin säger att han har läst marxism, och det är möjligt. Men då har han inte förstått den eller velat förstå den, för om han hade gjort det förde man inte det resonemang som man gör vare sig i utskottets betänkande eller i herr Molins inlägg här. Det finns ju t. o. m. objektiva borgerliga ekonomer som börjar tala om ändringar i det ekonomiska systemet, även om de inte vågar tänka tanken ut och säga att det behövs planhushållning. Säger man det, då är man också inne på att det behövs

socialism. Planhushållning utan socialism är nämligen omöjlig att genomföra.

Björn Molin säger att marxismens resonemang alltid har visat sig vara fel, men jag tycker i stället att om man ser på utvecklingen med öppna ögon så visar allting att marxismens resonemang är riktigt. Det börjar fler och fler människor också att se. Det är kapitalismens skara av anhängare i den här världen som har krympt, det är inte socialismens, och jag vill påstå att också i vårt eget land växer nu insikten om att någonting nytt måste komma. Allt fler människor börjar ifrågasätta det nuvarande systemet.

När det gäller makten och ägandet har en diskussion trängt sig på som man inte kommer ifrån. Arbetarklassen i det här landet har bevittnat hur miljard efter miljard har slussats in till privatkapitalet för att hålla företag under armarna. Fler och fler börjar också säga: Men är det då inte lika bra att samhället tar över viktiga industribranscher? Det är den diskussionen som vi har knutit an till genom vår motion.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag får det intrycket av vad Björn Molin säger att han tror att världshandeln i dag regleras genom ett decentraliserat beslutsfattande. Låt mig säga att jag delar inte den uppfattningen. Tvärtom dras spelreglerna även i dag upp genom ett i högsta grad centraliserat beslutsfattande.

En ny ekonomisk världsordning kräver inte ett mera centraliserat beslutsfattande än tidigare. Den kräver möjligen att besluten fattas i litet andra fora än som hittills har gällt, kanske genom internationella samarbetsorgan mera än i de multinationella företagens styrelserum. Det innebär inte en ökad centralisering. Det innebär kanske en maktförskjutning, och den borde vi nog alla välkomna.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ett par kommentarer till Björn Molins anförande.

Det gäller inte bara att läsa, utan det gäller ju också att läsa rätt. Vad Marx har sagt är att den tilltagande kapitalkoncentrationen gör att skikten av småföretagare slås ut och försvinner i allt högre grad – de s. k. småborgerliga skikten. De ersätts av att fler och fler – en alltmer överväldigande majoritet av människorna – blir lönarbetare, icke ägare av kapital. Kapitalisterna blir färre och färre och större och större. Och så är det ju också. Det är flera hundratusen småföretagare som har stampats ut av monopolföretagen, här i Sverige inte minst, under de senaste 20 åren. Detta är en konsekvens av kapitalismen – det har Marx uppskattat alldeles riktigt.

Han har också sagt att de arbetslösa och utslagnas antal blir större och större för varje lågkonjunktur under det kapitalistiska systemet. Och det är ju också korrekt; aldrig någonsin har antalet arbetslösa och utslagna varit så stort inom den kapitalistiska världen som det är i dag.

Sedan vill jag ställa en fråga till Björn Molin. Han ser ingen kris i samhället. Det är en stor del av ungdomsgenerationen som på grund av de ekonomiska förhållandena här i landet kommer att stämpas för alltid, få sin framtid

påverkad negativt för alltid. Vi har en utslagning som trotsar all beskrivning och som är långt större än utslagningen under 1950- och 1960-talen. Vi har en kortsiktighet och en rovdrift i ekonomin, och vi har ett tilltagande tvivel på att denna typ av ekonomi kan lösa den problematik som finns. Vi har också tvivel på dess moraliska halt, dess grad av hederlighet och rätlinjighet. Det finns en mängd problem i samhället som på olika plan visar att här är det fråga om en sorts förtroendekris inför ett helt systems sätt att fungera.

Hur stor skall rovdriften bli, hur många ungdomar skall bli arbetslösa, hur många skall de utslagna bli och hur bittra skall deras öden bli innan Björn Molin vaknar till och åtminstone i begränsad mån kan tvivla på att det här systemet är så perfekt som han tycks anse?

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 651 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit motionen nr 651 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Mom. 2 och 3

Kammaran biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 13 Ändrade beskattningsregler vid avyttring av skog i samband med fastighetsreglering

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1978/79:10 med anledning av propositionen 1977/78:188 om ändrade beskattningsregler vid avyttring av skog i samband med fastighetsreglering jämte motion.

Regeringen (budgetdepartementet) hade i propositionen 1977/78:188 föreslagit att riksdagen skulle anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
2. lag om ändring i skogskontolagen (1954:142),
3. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623).

Onsdagen den
8 november 1978

*Ändrade beskatt-
ningsregler vid
avyttring av skog
i samband med
fastighetsreglering*

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”F. n. gäller särskilda skatteregler för den som har förvärvat skogbärande mark i samband med fastighetsreglering och som gör skogsuttag för att få medel till betalning av tillskottsskogen. Reglerna innebär i princip att det erforderliga skogsuttaget inte föranleder beskattning. I propositionen föreslås vissa ändringar i dessa regler, närmast i syfte att anpassa dem till de bestämmelser om fastighetsbildning som trädde i kraft den 1 januari 1972. Förslaget avses i huvudsak bli tillämpligt redan fr. o. m. 1973 års taxering.”

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:4 av Erik Wärnberg m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen beslutade avslå

1. den föreslagna lagen om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
2. den föreslagna lagen om ändring i skogskontolagen (1954:142),
3. den föreslagna lagen om ändring i taxeringslagen (1956:623).

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:4 skulle bifalla propositionen 1977/78:188 och anta de vid propositionen fogade förslagen till

1. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
2. lag om ändring i skogskontolagen (1954:142),
3. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623).

Reservation hade avgivits av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Rune Carlstein, Hagar Normark, Curt Boström och Bo Forslund (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:4 skulle avslå propositionen 1977/78:188.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 10 behandlas regeringens proposition 1977/78:188 om vissa ändringar av de beskattningsregler som gäller vid avyttring av skog i samband med fastighetsreglering.

De särskilda skatteregler som f. n. gäller innebär i princip att erforderliga skogsuttag som görs för att få medel till betalning av tillskottsskog som förvärvats i samband med fastighetsreglering inte föranleder beskattning.

En förutsättning för att få utnyttja den särskilda avdragsrätten är – förutom att fastighetsägaren blivit ålagd att betala skogslikvid – att skogsuttaget gjorts inom en treårsperiod från det att lagakraftäggande beslut om fastställelse av förrättning föreligger. Genom lagändring 1965 bestämdes att avdragsrätten skulle gälla redan från tillträdet av de nya ägolorterna.

Dessa skatteregler tillkom 1959 i syfte att underlätta jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering. Vissa ändringar genomfördes som nämnts 1965, och de kompletterades då samtidigt med en särskild rätt till uppskov enligt skogskontobestämmelserna.

De ändringar av skattereglerna som nu föreslås bygger i stort på en

framställan av Lantbrukarnas skattedelegation, som hävdar att det efter tillkomsten av fastighetsbildningslagen 1972, som ersatte den tidigare gällande jorddelningslagen, har visat sig svårt att bl. a. tolka uttrycket "tillträde av mark" vid tillämpningen av avdragsreglerna vid beskattning.

Förslagen i propositionen innebär ett bifall till skattedelegationens begäran om vissa ändringar av skattebestämmelserna, och som förutsättning för avdrag enligt specialregeln skall enligt propositionen nu gälla att skogsuttagen gjorts efter det att den skattskyldige sökt fastighetsbildning.

Uttag som ger rätt till avdrag behöver således inte ske först efter den tillträdestidpunkt som fastighetsbildningsmyndigheten bestämt, utan det är tillräckligt att den skattskyldige ingått skriftligt avtal. Avdragsrätten förutsätter inte heller att fastighetsbildningsmyndigheten meddelat beslut i ersättningsfrågan.

Vidare föreslås i propositionen en jämkning av sluttidpunkten för de förmånsbehandlade skogsuttagen och en anpassning av skogskontolagen till den nu föreslagna specialregeln.

Vi har i motionen 1978/79:4 yrkat avslag på propositionen. I motionen har vi bl. a. påpekat att Lantbrukarnas skattedelegations förslag vid remissbehandlingen har fått ett mycket blandat mottagande. Riksskatteverket anser exempelvis i motsats till skattedelegationen att det nuvarande rättsläget är helt klart. Enligt verket kan avdragsregeln endast tillämpas om dels tillträde har skett enligt fastighetsbildningslagen, dels ett betalningsåläggande föreligger från fastighetsbildningsmyndigheten.

De nu föreslagna reglerna medför att man ökar avståndet mellan de civilrättsliga och skatterättsliga reglerna, vilket måste anses högst otillfredsställande för såväl de skattskyldiga som berörda myndigheter. Vår strävan borde ju rimligen vara den motsatta, nämligen att uppnå en så nära överensstämmelse som möjligt mellan dessa rättsregler.

Några remissinstanser har påpekat att fastighetsregleringen har kommit att utnyttjas av rena skatteskal. Eftersom avdragsmöjligheterna är förmånligare när en fastighetsägare förvärvar tillskottsskog genom fastighetsreglering än när förvärvet sker genom vanligt köp, har risker för missbruk av fastighetsregleringsinstrumentet uppstått, påstår vissa remissinstanser. I sina remissvar har länsstyrelserna i Örebro och Västerbottens län lämnat exempel på fall där förvärv och byten av skogsmark, och då ofta mellan närstående, har genomförts i form av en eller flera fastighetsregleringar i syfte att uppnå bästa möjliga skatteeffekt. Av propositionen framgår att även flera av de skogsvårdsstyrelser som har hörts i ärendet anser att de nuvarande reglerna har gett upphov till diskutabla transaktioner.

Det förslag vi nu har att ta ställning till ger fastighetsregleringsalternativet ytterligare en favör jämfört med alternativet att utöka skogsinnehav genom direkt köp. Såväl lantbruksstyrelsen som domänverket har bl. a. framfört den uppfattningen att förutsättningarna för avdrag bör vara desamma vid alla förvärv av skogsmark mot vederlag. Det bör också noteras som generöst i överkant att den särskilda avdragsregeln som här föreslås skall kunna tillämpas retroaktivt fr. o. m. 1973 års taxering.

Ändrade beskattningsregler vid avyttring av skog i samband med fastighetsreglering

*Ändrade beskatt-
ningsregler vid
avyttring av skog
i samband med
fastighetsreglering*

Såväl departementschefen som utskottets majoritet har påpekat att förslaget inte kan betraktas som en definitiv lösning av ifrågavarande beskattningsregler, och eftersom regeringen f. n. prövar en redan remissbehandlad promemoria som behandlar skogsbeskattningens framtida utformning ter det sig enligt vår mening rimligt att frågan om skogsvärdesminskningsavdrag vid fastighetsreglering kan anstå i avvaktan på det slutliga ställningstagandet till den framtida skogsbeskattningen, ett ställningstagande som såvitt jag förstår ligger nära i tiden.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den vid betänkandet fögade reservationen av Erik Wörnberg m. fl.

ALVAR ANDERSSON (c):

Herr talman! Curt Boström har redovisat innehållet i propositionen, han har också redovisat en hel del av underlaget, och han har redovisat en del remissyttranden. Helt naturligt redovisade han därvid den del av remissyttrandena som talade för reservationen till betänkandet, medan de remissyttrandena som är i majoritet och som tillstyrker förslaget inte återropades. Jag vill bara konstatera att det föreligger en rad remissyttranden, där det pläderas för bifall till det föreliggande förslaget.

Som Curt Boström avslutningsvis var inne på ligger det naturligtvis nära till hands att säga – det är ju det som egentligen är reservationens tema – att vi snart bör få ett förslag på riksdagens bord om nya regler för skogsbeskattningen. Nu har man ju under minst fyra regeringars tid talat om att vi skulle få ett nytt förslag om skogsbeskattning. Det rör sig emellertid om så pass komplicerade ärenden att man varje gång har backat ur, även om man inte minst när det under årens lopp gällt att ta ställning till en rad motioner i riksdagen har återopat att det snart skulle föreligga ett förslag om nya regler beträffande skogsbeskattningen. Det är därför mycket ovisst om det kommer nya regler beträffande skogsbeskattningen – i varje fall *när* de kommer. Jag tror inte man kan skjuta på beslutet om den här detaljen till dess vi har fått ett förslag om ny skogsbeskattning i dess helhet.

När vi 1972 fick nya regler för fastighetsbildning, uppstod åtskilliga svårigheter vid tillämpningen av lagen då det gällde skogsuttag i samband med fastighetsreglering. Det har i de mera komplicerade fallen dragit mycket långt ut på tiden, innan skogsuttag för betalning av förvärv kunnat göras tillgängligt. Använder man det nuvarande systemet kan ju de kapitalstarka mycket väl vänta tills en fastighetsreglering med alla dess detaljer rättsligt blir avklarade, medan de kapitalsvaga har utomordentligt svårt att likvidera förvärvet, om de inte har fått göra skogsuttag. Det har dragit ut på tiden särskilt mycket i vissa delar av landet, där förhållandena varit speciellt komplicerade.

Utskottsmajoriteten menar att justering av lagen enligt propositionen bör kunna avlägsna dessa svårigheter. Utan att avvakta en ny skogsskattelagstiftning över hela fältet menar vi att man kan vidta dessa justeringar. Därför har vi också ansett oss böra biträda propositionen. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

CURT BOSTRÖM (s):

Herr talman! Alvar Andersson pekar på att det finns ett flertal remissyttanden som stöder regeringens proposition. Det är väl ändå ostridigt, Alvar Andersson, att den genomgående uppfattningen hos remissinstanserna är att prövningen av denna fråga borde anstå tills den kan ske i ett större sammanhang.

Ändrade beskattningsregler vid avyttring av skog i samband med fastighetsreglering

Jag fick också den uppfattningen att Alvar Andersson var tveksam när det gäller möjligheterna att inom en snar framtid få ett förslag till ny skogsbeskattning. Jag vill bara erinra om att departementschefen i propositionen säger, att han avser att inom en snar framtid lägga fram ett nytt förslag beträffande den framtida skogsbeskattningens utformning. Detta uttalades visserligen i maj, men så sent som i går i samband med en interpellationsdebatt, som också rörde en skoglig fråga med vissa ekonomiska inslag, upprepade ekonomi- och budgetministern denna uppfattning och sade, att han fortfarande hyser den förhoppningen att han inom en snar framtid skall kunna lägga fram ett sådant förslag.

Det är därför som jag menar att det, eftersom det förslag som vi nu tar ställning till ändå måste betraktas som rätt ofullständigt, hade varit rimligt att man väntat med att lägga fram denna proposition och sett till att frågor som gäller skogsbeskattningen i dess helhet hade fått prövas i ett och samma sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Erik Wärnberg m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Curt Boström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkanudet nr 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Curt Boström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157

Nej - 143

Onsdagen den
8 november 1978

Skatteutskottets betänkande
1978/79:11 med anledning av motioner om vissa frågor rörande företagsbe-
skattningen m. m.

*Läkares och polis-
mäns åligganden
vid dödsfall i hem-
met*

Utskottets hemställan bifölles.

§ 15 Läkares och polismäns åligganden vid dödsfall i hemmet

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1978/79:3 med anledning av motion om läkares och polismäns åligganden vid dödsfall i hemmet.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Björn Molin och jag har i den motion som behandlas i justitieutskottets betänkande nr 3 begärt en översyn av bestämmelserna som gäller läkares och polismäns åliggande i samband med dödsfall i hemmet.

Motionen har föranletts av att det numera – och särskilt i storstadsområdena – blivit allt vanligare att polis tillkallas för att utreda dödsfall som inträffat i hemmet. Det har nämligen visat sig att det är svårt att få dödsbevis utfärdat t. o. m. då det gäller avlidna personer som vårdats av läkare i hemmet eller som kort tid före dödsfallet vårdats på sjukhus.

Det är endast i de fall där läkaren har mycket god kännedom om den döde i nära samband med dödsfallet som dödsbevis utfärdas. Polismännen upplever ibland att de får göra dödsfallsutredningar då en läkare mycket väl borde ha kunnat utfärda dödsbevis.

Förhållandena på det här området försvåras naturligtvis av att kontinuiteten i vården är dålig. Man byter ofta läkare både på sjukhus och inom distriktsvården. Får vi så småningom ett husläkarsystem, där vederbörande läkare mer ingående kan lära känna sina patienter, bör i stor utsträckning de nuvarande olägenheterna vid dödsfall i hemmet försvinna.

Trots vad Svenska polisförbundet sagt i sitt remissvar upplevs en dödsfallsutredning av många människor som en stor psykisk påfrestning. Rikspolisstyrelsen är också medveten om detta problem, och de olika remissinstanserna håller med oss motionärer om att en översyn och revidering av gällande bestämmelser om dödsbevis är motiverad.

Många har påtalat hur känsligt det är – inte minst med tanke på grannar och andra – att uniformerad polis i polisbil kommer för att utreda ett dödsfall. Även de anhöriga själva kan ofta bli mycket obehagligt överraskade av att poliser måste infinna sig innan dödsbevis kan utfärdas.

Tyvärre tycks Svenska polisförbundet inte riktigt förstå hur de människor reagerar som i en redan sorglig och svår situation upplever en sådan här utredning som påfrestande. Vi motionärer har verkligen inte betvivlat att många anhöriga ändå fått både hjälp och tröst av polismän som infunnit sig vid sådana här tillfällen. Vi poängterade redan i vår motion – och jag vill gärna

göra det nu här på nytt – att vår begäran om översyn av bestämmelserna inte skulle uppfattas som kritik mot polisen. Vi tror verkligen att polisen sköter de här ömtåliga uppdragen på bästa möjliga sätt.

Vår önskan är i stället att dödsbevis i större utsträckning skall kunna utfärdas genom sjukvårdsmyndigheterna och utan polismyndighetens medverkan. Men när polismän måste närvara är det naturligtvis angeläget att de har resurser att fullfölja sitt uppdrag så diskret som möjligt.

På senaste tiden har en tendens visat sig att många sjuka vill leva sina sista dagar i hemmet i stället för på sjukhus. Många anhöriga tvekar dock att ha sina sjuka hemma, om de vet att polisen kanske måste kopplas in vid det väntade dödsfallet.

Socialstyrelsen säger nu i sitt remissvar att förhållandena inte är bra som de är nu och att de nuvarande bestämmelserna från år 1974 bör ses över. Ett förslag till nya bestämmelser har också nyligen varit ute på remiss.

Vi får därför hoppas, herr talman, att de nya bestämmelserna kan utfärdas snarast så att vi därigenom kan få en bättre lösning på dessa känsliga frågor. Jag är därför nöjd med utskottets skrivning. Där understryks nämligen att grundtanken i det nya förslaget bör vara att man inom sjukvården skapar sådana rutiner att dödsbevis kan utfärdas i linje med motionens tankegångar utan polismyndighets medverkan i alla de fall där det ej föreligger saklig grund för att polisen kopplas in vid dödsfall i hemmet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1978/79:5 med anledning av motioner om ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:236 av Per Gahrton (fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle begära förslag om utvidgad rätt till målsägandetalan mot högre ämbetsmän,

1977/78:494 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen skulle begära att det nuvarande disciplinära ansvaret för högre förvaltningstjänstemän kompletterades i enlighet med vad som sades i motionen 1977/78:493, innebärande att offentliga funktionärer av envar kunde åtalas vid domstol för vårdslös myndighetsutövning på grund av handlingar som stred bl. a. mot de fri- och rättigheter som var tillförsäkrade medborgarna i grundlagen, samt

1977/78:989 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari yrkats att riksdagen beslutade att av regeringen begära av motionärerna föreslagna ändringar i rättegångsbalken, innebärande att möjligheter skapades för envar

att väcka talan om ansvar eller enskilt anspråk mot offentliga funktionärer på grund av brott som begåtts i utövning av tjänst eller uppdrag.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande vårdslös myndighetsutövning skulle avslå motionen 1977/78:494 i denna del,
2. att riksdagen beträffande målsägandes talesrätt m. m. skulle avslå motionen 1977/78:236, motionen 1977/78:494 i denna del och motionen 1977/78:989.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ett drag har i alla tider varit gemensamt för all kamp för medborgerliga fri- och rättigheter. Det har varit de svagares kamp mot de starkare. Den kampen har alltid syftat till att kringskära de starkares möjlighet att använda sin styrka godtyckligt mot de svagare. Den medborgerliga friheten i ett samhälle når sin fulländning när det inte längre finns starka och svaga, inte längre finns överklass och underklass. Endast ett samhälle av jämlikar kan vara ett verkligt frihetens samhälle.

I denna strid mellan starka och svaga har byråkratin under tidernas lopp varit ett viktigt frontavsnitt. Det har funnits och finns två sätt att se på byråkratin. Dessa synsätt har stått emot varandra. Enligt det ena har en ämbetsman ett särskilt ansvar, och den offentliga kontrollen över förvaltningen är därför en central medborgerlig rättighet. Enligt det andra skall en ämbetsman bemötas med särskild vördnad och skyddas från att bli satt i fråga. Kontrollen av de högre ämbetsmännen ankommer enligt detta sätt att se på statsledningen och på särskilda ämbetsmän – inte på medborgarna eller deras valda ombud. Denna senare tankegång skulle vi kunna kalla den preussiska traditionen.

I svensk rätt har dessa båda synsätt blandats. Å ena sidan har man haft de s. k. ämbetsbrotten, dvs. olika typer av felaktigheter begångna i tjänsten, som på olika sätt har kunnat beivras. För flertalet tjänstemän innebar detta att de kunde ställas inför domstol för felet. Den som lidit skada på grund av felet kunde också föra egen talan. Allt detta bildade en åtminstone formellt relativt stark kontroll av byråkratin från medborgarna.

Men å andra sidan har vi haft ett preussiskt inslag. Ämbetsbrott – som definierades i brottsbalkens 20 kap. – kunde för högre ämbetsmän åtalas endast av riksåklagaren. Och det fanns för dessa ämbetsbrott, dessa speciella brott, ingen talerätt för den enskilde. Däremot fanns sådan talerätt, ifall den enskilde lidit skada på grund av något som inte ingick i själva ämbetsbrottet.

TVå förändringar åren 1965 samt 1974 och 1975 har skapat en helt ny situation. Det jag kallat den preussiska traditionen har med dessa båda reformer ryckt framåt. Medborgarnas rättsställning och frihet har i motsvarande mån försämrats. Och t. o. m. det stora flertalet statstjänstemän har fått sin situation rättsligt försämrad. De är ju nämligen också medborgare utan särskilda privilegier.

Vad är det då som har hänt? 1965 infördes ett särskilt s. k. disciplinansvar vid sidan av straffansvaret för ämbetsbrott. Till disciplinansvaret kunde man föra över vissa förseelser i tjänsten, som då inte kunde föras till allmän domstol eller bli föremål för den skadelidandes talan. Men detta gällde bara de lägre statstjänstemännen. För de högre gällde samma spärrar som förut mot medborgerlig kontroll. Och kretsen av skyddade, högre tjänstemän vidgades ytterligare något 1965.

Men så kom den stora preussiska segern 1974 och 1975. Och det var verkligen ett slag riktat mot medborgarnas rättigheter. Men det var på ett något märkligt sätt ett slag som utdelades i tysthet. Man lurade rent ut sagt riksdagen. Ingen observerade vad som egentligen stod på spel. Förändringarna presenterades i en stor proposition på 127 tättryckta sidor. Den bar titeln: "Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m. ---". Detta var högst vilseledande, för frågan om ämbetsmäns ansvar har inte särskilt mycket med vallagen att göra. Men i denna proposition fanns insmugna stora förändringar i byråkratins ansvars-system. Och alla, eller i varje fall de flesta av oss som satt i kammaren den gången lät faktiskt lura sig.

Vad var det då för förändringar som skedde? Det är något omstritt i debatten, men jag menar att det främst rörde sig om två viktiga ting.

Tidigare var de högre ämbetsmännen skyddade mot medborgarnas åtal bara när det gällde de särskilt definierade ämbetsbrotten. Men nu blev de skyddade mot medborgarnas åtal för alla brott som de begick i tjänsten, förutsatt att inte särskilt ansvar var stadgat. Riksåklagaren fick monopol på att åtala, inte bara i ämbetsbrott utan i alla brott.

Vad betyder det? Jo, om en högre ämbetsman förtalar mig, smusslar undan mina handlingar, genom dröjsmål vållar mig ekonomiskt lidande eller eljest vållar mig skada, kan jag inte få rätt gentemot honom. Jag kan inte självständigt föra talan mot honom. Det är riksåklagaren – själv en hög ämbetsman – som har monopol på att åtala. Och all erfarenhet visar att riksåklagaren ogärna åtalar. Medan jag tidigare var utestängd från att söka min rätt enbart när det gällde rena ämbetsbrott, är jag i dag utestängd från alla möjligheter att föra talan mot en högre ämbetsman som skadat mig, om inte riksåklagaren åtalar. Det betyder att jag kan falla offer för nästan vilka skador som helst genom felaktiga förfaranden, men jag har inga möjligheter att få dem rättade genom att själv ställa krav.

Detta är inte bara en allvarlig inskränkning i vanliga medborgares möjligheter att få sin rätt. Det är faktiskt en försämring också för flertalet statstjänstemän. En lägre tjänsteman som blivit utsatt för oförrätter i tjänsten – en inte ovanlig situation i det här samhället – kan inte heller söka rättelse. De lägre tjänstemännen är utlämnade åt sina överordnade och åt riksåklagaren. De högre tjänstemännen kan begå vilka grovheter som helst mot sina underordnade, så länge de är säkra på att riksåklagaren inte inskrider. Och det kan de vara ganska säkra på, för riksåklagarämbetet självt erkänner offentligen att det inte har tillstymmelse till resurser att följa upp alla de fall av felbehandling och skada mot enskild som kan tänkas uppstå genom fel eller

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

brott från högre ämbetsmän.

Den andra allvarliga förändringen i rättsläget var av annat slag. Den bestod i att åtalbarheten för det s. k. tjänstefelet för de lägre tjänstemännen försvann. Det betyder att lägre tjänstemän i dag är åtalbara i mycket mindre utsträckning än förr. Tjänstefelet ingick tidigare i de s. k. ämbetsbrotten. Dessa inskränktes genom att tjänstefelet togs bort. Sådant som förut kunde åtalas som tjänstefel kan i dag bara bli föremål för disciplinära åtgärder. Och den människa som lidit skada genom det felaktiga förfarandet kan inte längre föra talan i samma ärende. Disciplinförfarandet gör att det bara är de överordnade som i förekommande fall kan bestraffa en lägre tjänsteman. Den enskilde kan inte göra sin rätt gällande.

Nu kan det i rättvisans namn sägas att de gamla tjänstefelsåtalen ibland kunde leda till orimliga följder för lägre tjänstemän. Det är riktigt. Men man behövde för den skull inte ha gjort dessa ärenden till en disciplinär fråga, till en ensak för byråkratin själv. Man kunde ju i stället ha ersatt det gamla tjänstefelsåtalet med någon form av möjlighet att på administrativ väg, dvs. utan att gå till domstol och personåtal, få rätt. Man behövde inte ha uteslutit den enskilde medborgaren från hans tidigare rätt.

Den gällande disciplinordningen leder också till två andra allvarliga rättsliga orimligheter, såvitt jag kan se. Fel i tjänsten har nu i stor utsträckning blivit byråkratins ensak. Det är de överordnade som skall sitta till doms över de underordnade. Och över den processen finns ingen insyn och kontroll. Det finns inga krav på bevisföring av den typ som finns i allmän domstol. Och de överordnade har ju dessutom skyddats extra genom att endast riksåklagaren kan åtala dem för sådana brott som inte tillhör de särskilda ämbetsbrotten. De lägre tjänstemännen har alltså små eller inga möjligheter att skydda sig mot godtycke i ett disciplinärende. I en domstol skulle deras chanser att bekämpa fel och godtycke säkert ha varit avsevärt större.

Den rättsliga skillnaden mellan högre och lägre tjänstemän har ytterligare skärpts. Antag att jag som tjänsteman sprider ärekränkande uttalanden mot en person som har sökt en offentlig tjänst. Är jag då en lägre tjänsteman kan jag bli stämd av den som jag kränkt. Men är jag en högre ämbetsman – då kan jag lugnt fortsätta mitt förtal, eftersom jag bara kan åtalas av riksåklagaren. Och om en högre tjänsteman ger underhandsorder åt en lägre att begå en felaktighet mot en viss medborgare – ja, då kan den lägre tjänstemannen eventuellt råka illa ut. Men den som gett ordern och som är den verkligt ansvarige slipper undan, om inte riksåklagaren behagar agera. Detta är ju en fullständig orimlighet. Denna orimlighet har i och för sig funnits tidigare, men den har kraftigt skärpts med de nya bestämmelserna.

Herr talman! Jag skall försöka sammanfatta.

Vad som har hänt genom de smygande ändringarna 1974–1975 är följande. 5 000 högre ämbetsmän har fått helt orimliga privilegier. De kan i en stötande utsträckning slippa åtal för brott som varje annan medborgare omedelbart skulle kunna åtalas för.

De lägre tjänstemännen har med de högres utvidgade privilegier fått en sämre ställning. De är mer utsatta för de överordnades godtycke än förut.

Medborgarna i allmänhet har fått sina möjligheter att föra talan betydligt inskränkta. Möjligheterna att söka rättelse och att erhålla ersättning för lidna skador har blivit avsevärt sämre.

Dessa vittgående förändringar presenterades för riksdagen under falsk rubrik och utan att det i regeringens proposition fanns någon vägledande analys eller förklaring om vad det hela egentligen innebar. Därför menar jag att riksdagen blev vilseledd, för jag kan inte tänka mig att kammarens ledamöter hade för avsikt att öka skyddet och privilegierna för den högre byråkratin och i motsvarande mån försämra den vanlige medborgarens rättsställning. Det var i varje fall icke min och vpk:s avsikt, men vi lockades också av förbiseende att rösta för den här förändringen.

Herr talman! Låt mig till sist kommentera två yttranden i justitieutskottets aktuella betänkande. Det är två yttranden som jag menar är beklagliga och orimliga från medborgarrättens synpunkt. De är, kan man säga, farliga uttryck för vad jag kallade den prussiska traditionen.

Dels säger utskottet att det ökade skyddet för högre ämbetsmän är till för att skydda dem från obefogade åtal. Det är en märklig rättsuppfattning som speglar sig i det yttrandet. Hur kan utskottet veta om ett åtal är oberättigat? Vad är det för syn på medborgarna i Sverige som här avslöjas? Skall man se på Sveriges folk bara som en samling kverulanter, som inget högre önskar än utsätta ämbetsmän för oberättigade åtal? Så är det nog ändå inte.

Vidare säger utskottet att ändringarna 1974–1975 bl. a. avsåg att anpassa statstjänstemännens rättssituation till de regler som rådde på den privata marknaden. Då kan man fråga: Är det verkligen det vi skall sträva efter?

Skall de överordnade kunna uppträda lika maktfullkomligt mot de underordnade inom förvaltningen som i det privata näringslivet? Är det inte i stället så, att vi har skäl att ställa högre krav både på de underordnades säkerhet och på den offentliga insynen när det gäller statsförvaltningen? Skall vi främja det interna godtycket, skall vi begränsa medborgarnas talerätt inom den byråkrati som bl. a. är satt att verkställa riksdagens beslut? Jag tror inte kammarens ledamöter i själ och hjärta anser att det är så vi skall göra.

De förändringar som smögs igenom 1974 ökade de starkares makt på de svagares bekostnad. Mitt parti och många andra kritiker menar att det var ett felaktigt beslut. Det måste rättas till. En folkrepresentations uppgift borde vara den motsatta – att stärka de svagares rätt mot de starkares godtycke och makt.

Jag yrkar bifall till motionerna 494, 236 och 989.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Sedan flera år har jag brev- och telefonkontakter med en pensionerad kvinna i Skåne. För en tid sedan råkade hon ut för att en tjänsteman i en kommun på grundval av hennes självdeklaration gav henne felaktiga uppgifter om vilket bostadstillägg hon kunde räkna med om hon flyttade från sin egen till sin dotters kommun. Efter flyttningen fick hon klart för sig att hon skulle få en betydligt högre boendekostnad än hon räknat med. Hon har överklagat till riks försäkringsverket, hon har klagat hos JK. Men hon

har ingen chans att få rättelse. Inget formellt fel har begåtts, hon får det bostadstillägg hon är berättigad till. Att hon fått fel information är på sin höjd ett olycksfall i arbetet. Tjänstemannen går fri, den pensionerade kvinnan får sin ekonomi förstörd. Är det konstigt att hon är bitter och känner sig rättslös?

För ett par veckor sedan blev jag uppsökt av en vanlig svensk familj, man, hustru och son. De berättade att sonen för ett tiotal år sedan i en mindre kommun mot sitt nekande blev fälld för ett bagatellartat brott som i dag knappast är straffbart. Men i hemkommunen är det känslomässigt laddat. Avgörande för en fällande dom blev ett visst moment i polisutredningen. Senare har JO förklarat att det momentet genomfördes på ett så klantigt sätt att det inte kan ligga till grund för en dom. Ändå hjälpte inget överklagande, inga skrivelser till högre instanser. För utomstående förefaller det hela vara en bagatell. Men för familjen i fråga handlar det om heder och moral. Är det konstigt om de är bittra och frågar sig om de lever i en rättsstat?

Sedan ett par år har jag haft kontakter med en man, som förlorat sitt barn efter en skilsmässa. Då han vid ett tillfälle besökte moderns hemland blev han av det landets myndigheter anhållen under en månad. Under tiden åkte modern till Sverige och hämtade barnet från ett svenskt barnhem. Socialchefen anmälde till JO och fälldes – det kunde man göra på den tiden – för tjänstefel. Men barnet var då redan utomlands, och fem år senare har fadern inte lyckats få svensk rättshjälp för att föra den juridiska kampen för sitt barn i moderns hemland. Något stöd eller någon gottgörelse för den skada en svensk myndighet förorsakat honom har inte stått att få. Är det underligt om han frågar sig om Sverige är ett rättssamhälle?

Jag skulle kunna ägna veckor åt att referera, citera, berätta om enskilda människor som kommer i kläm mellan paragraferna, som slåss mot myndigheter för sin rätt, som förödmjukas och förhånas, som viftas bort med det föraktfulla tillmälet rättshaverister.

Och visst finns det människor som överdriver och t. o. m. en och annan som direkt förfalskar sina klagomål. Men mitt helt dominerande intryck är att en mycket stor del av alla dem som kommit i kläm i byråkratin, som blivit felbehandlade av läkare och tandläkare, som blivit utsatta för felaktiga ingripanden från sociala myndigheter och mycket annat är vanliga hederliga svenskar, som plötsligt finner att en dröm rämnar: drömmen om rättssamhället. De allra flesta vittnar om sin oerhörda förvåning. De hade inte tänkt så noga på det tidigare, de hade trott att allt gick rätt till. Och så plötsligt händer något, och de kommer i kläm. De tror till en början inte sina ögon och öron. Sedan vaknar de och kämpar med näbbar och klor för sin rätt. Och finner att de själva blir utstämplade som rättshaverister av överheten.

Nu finns det väl de som vill hävda att det finns så många rättsinstanser, att rättsskyddet är perfekt i Sverige – vi med alla våra överklagningsinstanser och vår världsberömda JO.

Men faktum är att den enskildes skydd mot myndighetsövergrepp under senare år har försvagats.

Det är mot denna bakgrund man måste se min motion om utvidgad rätt till

målsägandetalan mot högre ämbetsmän. Jag skall villigt erkänna att när jag först fick min uppmärksamhet fäst på rättegångsbalkens 7 kap. 4 § trodde jag inte att det var sant. Hur skulle en vanlig människa som inte är jurist kunna tro att rättstillämpningen är beroende av en persons yrkesställning? Hur skulle man kunna tro att en universitetslektor kan stämmas inför domstol av en vanlig medborgare som blivit förfördelad, men att ett kansliråd som varit delaktig i samma brott inte kan det – enbart på grund av sin högre tjänsteställning? Hur skulle man kunna tro att det i svensk rätt finns något som juristerna kallar forum privilegiatum, dvs. särskilda privilegier när det gäller rättsprocessen för vissa högre tjänstemän? Hur skulle man kunna tro att bara riksåklagaren kan väcka åtal mot byråchefer, domare och regementschefer och alla andra högre tjänstemän inom statsförvaltning, rättsväsende och krigsmakt, när det gäller "ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts", för att citera lagtexten?

Jag trodde att det var ett misstag, ett olycksfall i lagstiftningsarbetet, som lätt kunde rättas till. Jag skrev en motion. Men tydligen var det inte så enkelt. Här yrkar nu ett enhälligt justitieutskott blankt avslag på min motion. Beror det på att jag har missuppfattat hela saken? Nej, ingalunda. Justitieutskottet försöker inte förneka faktum, det skall sägas till dess heder. Men det är också det enda som hedrar utskottet i denna sak. Man vill slå vakt om de gällande reglerna. Man vill ha kvar forum privilegiatum för – och nu citerar jag utskottets egen uppräkningslista – "statsråd, justitieråd, regeringsråd, riksdagens ombudsmän och justitiekanslern samt innehavare av annan ordinarie domartjänst eller tjänst som byråchef eller därmed jämställd eller högre tjänst, ledamöter av domstol eller central statlig förvaltningsmyndighet, som ej är anställda hos staten, eller krigsman på regementschefens eller därmed likställd eller högre tjänst", alltså ca 5 000 högre ämbetsmän. För dessa höga befattningshavare vill man ha kvar privilegiet att icke kunna ställas till ansvar för fel i tjänsten av målsäganden, dvs. den förfördelade vanlige svenske medborgaren eller annan person som bor och vistas i Sverige. Och varför vill justitieutskottet ha kvar detta privilegium? Jo, säger justitieutskottet, och det uttrycket bör för evigt skrivas in i historien om det svenska rättssamhällets undergång och fall, privilegiet för de högre tjänstemännen beror på önskemålet att "skydda dessa tjänstemän mot obefogade åtal eller ogrundad talan om ersättning". Här står alltså i svart på vitt att det är ett önskemål att en liten grupp privilegierade toptjänstemän skall skyddas mot felaktiga åtal från undersåtarna.

Men vem garanterar att undersåtarna inte utsätts för obefogade ingripanden och felaktigt handlande av översåtarna? Vore det då inte rimligare att ha ett forum privilegiatum för pensionärer, ensamma föräldrar, vanliga skotsamma arbetare och tjänstemän och alla andra som dagligen måste finna sig i felgrepp uppifrån? Vore det då inte rimligare att särskilt skydda alla vanliga medborgare mot åtal och skadeståndsanspråk om de tar ett snedsteg i den alltmer ogenomträngliga djungeln av lagregler och förordningar?

Jag råkade av en händelse under riksdagens sammanträdesfria vecka –

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

alltså förra veckan – ta en bok ur hyllan som kvällsläsning. Den handlade om den berömda Dreyfusprocessen i Frankrike. Efter ett tag slog det mig: En så oerhörd storm ett enda rättsrötefall kunde dra i gång i det demokratiska Frankrike kring sckelskiftet! Och efter en stund gick tankarna till Sverige och en skräckslagen fråga: Varför är det ett kvartssekel sedan de stora s. k. rättsröteaffärerna exploderade i Sverige med en kraft av ungefär Dreyfusskt slag? Varför är det så tyst i dag? Har rättsrötan utrotats? Nej, ingalunda, det vet vi alla. Och rättsövergrepp sker i alla samhällen, det kan inte helt undvikas. Den stora skillnaden mellan ett aktivt, rättsmedvetet samhälle och ett passivt, resignerat är att i det aktiva samhället vållar rättsövergreppen en oavbruten indignation och upprördhet och de ansvariga ställs till svars, men i det passiva samhället rycker man på axlarna, struntar i saken så länge man inte drabbas själv och låter juristerna skriva ihop lagar till de högsta maktavarnas skydd utan att ens höja ett finger.

J'accuse – jag anklagar – skrev Emile Zola när han drog i gång den generalattack mot rättsövergreppen i Dreyfusaffären för 80 år sedan som till slut åstadkom att rättvisa kunde skipas. I Dreyfusaffären gällde det ett fall av rättsröta i strid med lagen. I dag gäller det något som är än värre – ett fall av rättsröta som är inskrivet i lagen.

För att finna jämförelser måste vi gå till Mussolinis Italien, Gustav III:s Sverige eller något liknande totalitärt samhälle. Mot den bakgrunden vågar jag ta kraftiga ord i min mun. Det är väl bäst att tala om för talmannen att jag har läst på 12 § i riksdagsordningen om vad vi får lov att säga i denna kammare. Jag anklagar justitieutskottet för att ha godtagit rättsröta i lagstiftningen. Jag anklagar var och en som tycker det är rimligt med rättsliga privilegier i ett rättssamhälle för att medverka till detta rättssamhälles underminering.

Jag anklagar mig själv och alla andra riksdagsledamöter för att vi för litet har insett vad som håller på att hända, för litet har insett att förtroendet för oss sviktar och rättssamhället sakta vittrar sönder, medan vi stiftar lagar som allt fler struntar i att följa.

Det är inte bara förtroendet för politiker som har skakats detta år. Det är förtroendet för hela samhällsapparaten som är i stöpsleven, något som vi kan konstatera om vi vågar titta utanför det glashus som vi jobbar i. Jag vädjar till mina kolleger i regering och riksdag: Låt oss ta itu med saken, låt oss återupprätta förtroendet för rättssamhället, för principen om likhet inför lagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 236.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Den undantagslag som nu behandlas är fantastisk. Både dess tillkomst, innehåll och tillämpning åskådliggör vart Sverige i all tysthet drivs av reaktionära krafter. Professorn Per Olof Ekelöf beskriver den träffande i Dagens Nyheter av den 20 oktober 1978, där han framhåller: "Jag vill minnas att vi hade en liknande lag under Gustav III:s envælde på 1700-talet."

Enskilda får alltså inte längre försvara sig inför domstol mot högre

ämbetsmän fr. o. m. byråchef och uppåt, när dessa använt sig av sina maktställningar som redskap och skydd för brott. Brottslofen är rättslösa mot lagfrälset. Lagen utgör ramen för ett laglöst ämbetsmannavälde. Det är ett faktum som börjar gå upp för allt fler.

När lagen antogs av en enhällig riksdag den 2 maj 1974 blev vi – men säkerligen inte bara vi – förda bakom ljuset. Det hette då att det här bara var "en redaktionell ändring" i rättegångsbalken – och detta trots att den uppenbarligen strider mot grundlagens likhetsprincip.

Därefter har vi fått många reaktioner. I de diskussioner som har förts utanför riksdagen har även kunniga jurister trott på ett olycksfall i arbetet vid lagstiftning och utskottsbehandling, och sådant är mänskligt. Men att så inte varit fallet visar den uteblivna reaktionen på avslöjandena om lagens innebörd och konsekvenser, vilka skildrats i en rad svenska och utländska tidningar. Det är bara en liberal, Per Gahrton, som törs motionera om undantagslagen. Folkpartiets övriga kämpar mot byråkratin håller sig tysta efter 1976 års val. Nu har de själva blivit förkläde för den okontrollerade ämbetsmannakåren. Moderaterna talar före valet om rättssäkerhet men tycks mena skydd mot demokratisk kontroll. Och en och annan socialdemokrat tror att arbetarklassens och folkflertalets intressen kan tas om hand av ämbetsmannaskrälet. Man kan fråga sig vad Hjalmar Branting eller August Palm skulle ha sagt om denna enfald.

Att undantagslagen 1974:573 inte var ett "misstag" framgår nu av justitieutskottets betänkande. Justitieutskottet kan inte längre vara ovetande om lagens karaktär, dess oförenlighet med grundlagen och de av Sverige undertecknade konventionerna, om lagens praktiska följder för medborgarna och om HD:s tillämpning av lagen till skydd för högt uppsatta gärningsmän. Utskottet har nu fått ta del av såväl motionsmotiveringarna som en omfattande dokumentation, såsom högsta domstolens avgörande den 20 september 1978 i mål Ö 453/78. Men det finns en rad andra praktiska exempel att peka på.

Högsta domstolens rättsfall rörande åtalet för aktstöld i utbildningsdepartementet är ett utmärkt exempel på hur undantagslagen gjort den högre ämbetsmannakåren oåtkomlig för eventuella brottsoffer. Men nu blundar justitieutskottet.

I stället försvarar utskottet en lag som suddar ut gränsen mellan myndighetsutövningen och den gemena brottsligheten. När både vi och folkpartisten Gahrton kräver ett återinförande av likheten inför lagen och när vi kräver en svensk samstämmighet med de internationella konventionerna till skydd för de mänskliga rättigheterna, så bekänner nu justitieutskottet att lagen inte var ett misstag utan en genomtänkt reform.

Då, 1974, lurades riksdagen med den föregivna "redaktionella ändringen" av konstitutionsutskottet och departementets ämbetsmän. Nu släpps grisen ur säcken – det finner vi på s. 14 i betänkandet, där utskottet konstaterar att "sådan begränsning --- motiverats med önskemålet att skydda dessa tjänstemän mot obefogade åtal eller ogrundad talan om ersättning".

Jag vill rikta följande frågor till justitieutskottets ledamöter.

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

Vem är det som har framfört detta önskemål? Kom det måhända från förmånstagaras sida?

Vem skall nu avgöra om ett åtal är "obefogat" eller ett skadeståndskrav "ogrundat"? I all min enfald trodde jag att s. k. rättsstater höll sig med domstolar för sådana avgöranden. Enligt justitieutskottet tycks det vara rationellare att döma på förhand. Och enligt de uppgifter som finns i Per Gahrtons motion tycker riksåklagarämbetet likadant.

Jag vill också fråga: Vilka åtgärder tänker justitieutskottet föreslå som skyddar även de lägre tjänstemännen och övriga medborgare mot vad som kallas "obefogade åtal"? Varför skall exempelvis inte de strejkande Bodenarbetarna hos Bil & Traktor skyddas mot "ogrundad talan om ersättning" när brottsliga ämbetsmän inte ens behöver stå till svars för sina brott inför domstol?

Och hur länge till kan socialdemokratin blunda för denna klasslagstiftning?

Herr talman! När det kommer till kritan böjer sig mångtaliga och talföra jämlikhetsapostlar för ämbetsmannaskråets krav – i justitieutskottets talesätt "önskemål" – på förmåner och särskilda skyddslagar. I andra länder krävs militärkupper för att få fram en rättsordning i vilken brott och myndighetsutövning blivit sak samma. Men här blundar borgerliga och socialdemokratiska riksdagsmän för ett laglöst ämbetsmannavälde. Med hjälp av undantagslagen inbjuder de till övergrepp på sina nu helt försvarslösa väljare. Det är också fakta.

I det tidigare nämnda rättsfallet, i vilket högsta domstolen fastställt undantagslagens tillämpning, har riksåklagaren låtit åtala endast en underordnad tjänsteman. Denne dömdes, men de andra medansvariga besvärades inte ens med ett förhör. Tack vare undantagslagen kunde riksåklagaren vara helt säker på att deras delaktighet aldrig skulle bli föremål för domstolsprövning. De skonade gärningsmännen hör nämligen till lagfrälset och är således oåtkomliga för brottsoffret. Riksåklagaren får vara deras ensamdomare och frikänna utan domskäl och efter sitt lynne. Och det vet justitieutskottet.

Undantagslagen är ett heltäckande skydd för brottsliga ämbetsmän. Inte i något fall kan brottsoffret göra sina anspråk gällande inför domstol. Inte ens skadestånd eller upprättelse får brottsoffren kräva när ämbetsmännen fått departementschefen att underteckna ett beslut till förmån för belastade ämbetsmän. Ja, lagen har redan blivit ett fruktat vapen i den högre byråkratins hand. Den riktas mot avvikande medborgare, oliktankande och politiska meningsmotståndare. Skulle någon obetänksam medborgare har dristat sig att avslöja högre ämbetsmäns brottsliga förehavanden så kan den laglydige men värnlöse medborgaren utsättas för effektiva bestraffningar tills ingen längre törs påtala sådana brott. Har en ämbetsman några personliga ovänner – vilket inte är helt otänkbart – får han förgöra dessa med hjälp av sin maktställning. Undantagslagen skyddar honom "mot obefogade åtal eller ogrundad talan om ersättning". Det är också fakta.

Man måste fråga sig: Vad lär sig dagens jurister på våra universitet? Juristskrået tiger om undantagslagen; ingen diskussion förekommer inom

juridisk fakultet, när domstolarnas dömande uppgifter överförs till åklagarväsendet. Endast förra generationens erkända rättslärdar, av vilka många kan citeras, tors ytra sig om de, med undantagslagen avskaffade, grundläggande fri- och rättigheterna.

Låt mig som icke jurist påpeka: Har ett brott begåtts, så är det i första hand en sak mellan offret och gärningsmannen. Där, var nävrätten avskaffats; kan offret gå till domstol. *Domstolen* avgör om talan är grundad, inte gärningsmannens ombud. Så enkel är den rättsgrundsats som måste vara riktig. "Målsäganderätt är medborgarrätt", förklarade professorn i processrätt Per Olof Ekelöf – *Rättegång II*, Stockholm 1974, s. 61 – samma år som riksdagen avskaffade den genom "en redaktionell ändring".

I fråga om brottslingar som förfogar över ämbeten för sin verksamhet förklarade en annan erkänd sakkunnig, professorn Halvar G. F. Sundberg i *Allmän förvaltningsrätt*, Stockholm 1955, s. 402: "— — denna domstolsprövning är det yttersta värdet för medborgarnas fri- och rättigheter mot myndigheters övergrepp". Denna domstolsprövning skall förhindras på grund av "önskemålet" från ämbetsmännens sida; "det yttersta värdet" vill justitietutskottet inte ha. Det är också fakta.

Måhända tror en eller annan verklighetsfrämmande människa att RÅ, JO eller justitiekanslern bör fungera såsom den enskildes ombud. Men vad händer om de i stället uppträder som ämbetsadelns ombud? Utanför riksdagen torde endast den högre ämbetsmannakåren uppfatta dem som *sina* ombud vid konflikterna med medborgarna. De talrika, även där framgångslösa, klagomålen i konstitutionsutskottets handlingar vittnar om den enskilde medborgarens rättslöshet i "rättsstaten" Sverige.

När nämligen RÅ, JO eller JK av en eller annan anledning förhåller brottsangivelser över preskriptionstiden eller framställer felaktiga och falska utredningar till förmån för gärningsmän i de fina kretsarna, då får vanligt folk ingen rätt, hur rätt de än har. När ämbetsmännens anseende, skråintressen och politiska avsikter står på spel, då kan ingen enskild förlita sig på RÅ:s vilja att beivra brott. Jag hänvisar till den omfattande redovisning av RÅ:s ovilja att beivra högre ämbetsmäns brott som finns i Per Gahrtons motion.

Vi kan återropa Vilhelm Moberg när det gäller den ynkliga roll som RÅ, JK och JO spelat i 1950-talets rättsröta. Varken Unman, Selling eller andra fick deras skydd mot högt uppsatta gärningsmän. Och då fanns inte ens den här undantagslagen!

Den politiska korruptionen i riksåklagarämbetet har åtminstone förutsetts som en möjlighet i lagförarbetena till rättegångsbalken. I motiven står det om den enskildes åtalsrätt, att den "— — kan vara av värde såsom kontroll över att åklagaren fullgör sina skyldigheter i fråga om beivrande av brott." Även denna kontroll över åklagarväsendet har ersättningslöst avskaffats genom den lag som vi nu diskuterar. RÅ får helt enkelt strunta i brottsangivelser; i stället för domstolar är det han som får fria gärningsmän.

Sverige har, som vi vet, högtidligen undertecknat en rad internationella konventioner rörande de mänskliga rättigheterna. Här i kammaren finns många ledamöter som vid talrika tillfällen, både med och utan fog, anklagat

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

andra statsskick för kränkning av dessa konventioner. Men samma riksdagsledamöter finner det helt i ordning, att de själva röstar för att Sveriges medborgare fråntas grundrättigheten till försvar inför domstol mot myndighetsövergrepp och brottsliga ämbetsmän.

Jag vill påstå att undantagslagen strider mot FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna av den 10 december 1948, artiklarna 2, 7, 8, 10 och 12. Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, enligt vars artikel 6, första stycket, envar i fråga om sina civila rättigheter är berättigad till opartisk och offentlig rättegång inför oavhängig domstol, har också kränkts. En frälselag, som gör att en grupp gärningsmän blir oåtkomliga för brottsoffren endast på grund av sina ställningar hör inte hemma i en rättsstat.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis säga följande.

Det är mänskligt och fullt möjligt att fatta felaktiga beslut på felaktiga premisser. Men vi bör också komma i håg att det är hedervärt att ändra felaktiga beslut, och det är det som bör göras nu.

Undantagslagen är en reaktionär lag. Den måste upphävas och likheten inför lagen återinföras.

Den motion vi har väckt, nr 898, är konkret till sitt innehåll, och jag vill yrka bifall till den. Men jag vill göra detsamma också när det gäller motionerna 236 och 494, som har samma syfte.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Den fråga som behandlas i justitieutskottets betänkande nr 5 och som enligt sin rubrik handlar om ansvar för funktionärer i offentlig tjänst hör förvisso inte till de lätta inom justitieutskottets ansvarsområde. Bara den som är tillräckligt självgod eller – måhända – otillräckligt insatt i problematiken kan påstå att det på området finns enkla och klara lösningar.

Det är verkligen till skada att debatten om ämbetsbrotten – låt mig för enkelhetens skull kalla dem så – understundom förs i ett sådant tonläge att påpekanden om svårförståeliga eller kanske mindre lyckade ställningstaganden inom den offentliga förvaltningsapparaten får karaktären av påståenden om korruption och konspirationer; man uttalar sig om olika handläggare och beslutsfattare som om de vore busar och gangstrar som på ett banditmässigt sätt tillvällat sig makten över samhällsmaskineriet. I själva verket rör det sig ju om högt förtjänta kvinnor och män som genom långvarigt och mångårigt arbete i offentliga funktioner visat att de har den självständighet och den resning som krävs för att upprätthålla t. ex. sådana funktioner som riksdagens ombudsmän, riksåklagare och justitiekansler.

Men lika illa som det är att ta heder och ära av beslutsfattare på skilda nivåer, och naturligtvis främst på höjderna, lika enfaldigt är det att blåögt tro att inte enskilda människor kommer i kläm i beslutsmaskineriet. Det är ju i medvetandet om just detta som vi har tillskapat ett helt system med olika instanser där den som känner sig förfördelad har möjligheter att klaga. Och förvisso kan det någon enstaka gång också inträffa att inte bara bedömningen som sådan av sakförhållandena har sviktat utan att det även har brustit i

hanteringen på ett oacceptabelt sätt. Därmed närmar jag mig ärendets kärna – det ansvar som åvilar funktionärer i offentlig tjänst att med kunskap, klokskap och oväld handlägga de arbetsuppgifter som har anförtratts dem.

Men innan jag går in på själva sakfrågan tillåter jag mig, herr talman, att göra en kort tillbakablick över hur samhällsförvaltningen förändrats och därmed de ansvarsområden som funktionärerna i offentlig tjänst är verk-samma på. Det ger nämligen en viss förklaring till vår nuvarande situation. Jag gör det inte därför att jag skulle tro att det brister i kunskap hos mina meddebattörer i detta sammanhang, men jag tycker att det kan behövas för klarhetens skull. Det hör till saken.

Kanske skulle jag här också vilja säga att jag inte i alla hänseenden gillar utvecklingen såsom den formats främst på ämbetsansvarsområdet, men det är en sak av mera personlig natur. Som utskottets företrädare har jag att hålla mig till vad som faktiskt gäller.

Nåväl! Det fanns en tid – och det är inte mer än 30 år sedan – då ämbetsansvaret var utformat med tanke på att den offentliga förvaltningen var i huvudsak av judiciell karaktär. Utvecklingen i vårt samhälle efter andra världskriget har inneburit en väsentlig utvidgning av det allmännas myndig-hetsfunktion. Det har skett genom politiska beslut här i riksdagen och i kommunerna, och förvaltningen har i ökande omfattning kommit att inriktas på vad som har kallats aktiv samhällsodaning, planering och produktion. Samtidigt har det allmänna för att förverkliga sina syften kunnat utnyttja en mångfald olika verksamheter vid sidan om statens och myndigheternas centrala förvaltningsorgan. Offentliga myndighetsfunktioner har kommit att utövas av en mängd institutioner, några t. o. m. med mycket stark prägel av enskild verksamhet. Denna utveckling har medfört att frågan huruvida utövandet av en offentlig funktion varit förenad med ämbetsansvar eller ej i praktiken kommit att avgöras med utgångspunkt i vilken verksamhet det allmänna valt för att utöva funktionen och inte i det faktiska förhållandet att det rörde sig om offentligt beslutsfattande, oavsett hur hög nivå man befann sig på. Detta var naturligtvis högst otillfredsställande. Det började finnas alltför många beslutsfattare beträffande vilka det egentligen inte fanns några ansvarsregler.

Parallellt med denna utveckling löpte en annan. Under efterkrigstiden tillväxte de offentligt anställdas organisationer i styrka, och det blev efter hand alltmer naturligt att anpassa de offentliganställdas förhållanden till förhållandena på den enskilda sektorn. Det har i dag kritiserats att det har blivit på det sättet, och jag kan delvis hålla med om detta, men det är en sak som har drivits av arbetsmarknadens parter och accepterats av arbetsgivarna på detta område, varför det är svårt att göra någonting åt det just nu. Jag har själv under 1950- och 1960-talen levt mycket nära den utvecklingen, och jag skulle kunna trötta kammarens ledamöter med mycket historia på detta område. Det skall jag naturligtvis inte göra, utan jag skall nöja mig med att konstatera att parterna på den offentliga arbetsmarknaden blev överens om ett nytt sanktionssystem för offentligt anställda som ansågs vara bättre

anpassat efter dagens samhällsförhållanden. Till det lagkomplex där den förändrade synen på statstjänstemännens ställning reglerades hörde ändringar i brottsbalken och vissa tjänstemannaförfattningar liksom den ett år tidigare genomförda och kritiserade ändringen i rättegångsbalken som nu får ett så stort utrymme i motionerna.

I utskottsbetänkandet behandlas två huvudfrågor. Den ena gäller målsägandetalan i mål mot högre tjänsteman rörande ansvar och enskilt anspråk på grund av brott i utövning av tjänst eller uppdrag. Den andra handlar om rekvisiten för brottet vårdslös myndighetsutövning.

Om jag börjar med talan mot högre tjänstemän vill jag slå fast, och det eftertryckligt, att det sedan länge har gällt särskilda åtalsregler och forumbestämmelser för dem. Det är med andra ord inte på det viset att det är några höjdare inom statsförvaltningen som smugit på en omisstänksam eller okunnig riksdag en s. k. särlagstiftning för några år sedan i ett förmodat egenintresse.

Forumreglerna innebär att talan mot vissa högre tjänstemän skall väckas vid högre domstol när det gäller ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott i utövning av tjänst eller uppdrag. Regler om detta finns i rättegångsbalken och i regeringsformen. Forum i hovrätt har således i princip alla underrättsdomare, medan högre domare, riksdagens ombudsmän, justitiekanslern och riksåklagaren har forum i högsta domstolen.

Det har här litet föraktfullt talats om forum privilegium. Ja, så sade man förr i tiden, därför att då även andra högre tjänstemän hade rätt att åtalas inför en högre domstol. 1965 ändrades detta för byråchefer och uppåt inom förvaltningen. Det som nu återstår är egentligen bara att domare i underrätt inte skall dömas av sina kolleger utan i en högre instans. Om detta är ett särskilt privilegium vill jag inte uttala mig om, men det är inte konstigare än så.

Begränsningarna i målsägandens åtalsrätt, vilka tidigare avsåg s. k. ämbetsbrott, hade före 1975 ett lagtekniskt samband med forumreglerna. Ett sådant samband finns alltså när det gäller ämbetsmän med forum i högsta domstolen. Sambandet i övrigt är numera knutet till reglerna om riksåklagarens exklusiva behörighet enligt 7 kap. 4 § rättegångsbalken. Detta lagrum gäller i princip ämbetsmän med tjänst såsom byråchef eller högre tjänst.

När det gäller den av Per Gahrton och apk väckta frågan om man skall ha kvar begränsningen i målsägandens talerätt mot högre ämbetsmän bör man till en början pröva frågan om målsägandens åtalsrätt över huvud taget bör behållas. Regler om målsägandens talerätt har funnits länge. De har ansetts utgöra en garanti mot felaktiga avgöranden av åklagare och en kontroll av deras verksamhet. Det enskilda åtalet har också ansetts ha en s. k. upprättelsefunktion, dvs. funktionen att utkräva vedergällning för en oförrätt.

Men – ärligt talat – hur ser egentligen målsägandens intresse ut i detta sammanhang? Man talar om en upprättelsefunktion. Betyder detta att målsäganden blir upprättad i den skada han har lidit, om han i en domstol lyckas få sin motpart fälld för något brott som denne har begått, och dömd till

böter eller kanske fängelse? Nej, naturligtvis inte. Det är inte hämnd som målsäganden skall ha. Det är en rättsuppfattning som vi har övergivit för länge sedan och väl numera t. o. m. anser vara ganska omoralisk. Men att ge ersättning för den skada som målsäganden har lidit är mer i linje med ett modernt synsätt och kan hjälpa oss att bli fria från det faktiskt rätt reaktionära synsätt som präglar motionerna på denna punkt.

Här har vi – åtminstone delvis – redan nu färdiga lösningar. Arbetsgivaren är genom den skadeståndslagstiftning som vi har ansvarig för den skada som arbetstagaren vållar – även på den offentliga sidan. Det är till staten/arbetsgivaren som målsäganden skall hålla sig, när han söker upprättelse och ersättning för den skada som han har lidit. Sedan är det arbetsgivarens sak att bedöma karaktären av den försummelse eller det brott som har förekommit och vidta åtgärder, som hänger samman med förhållandet arbetsgivare–arbetstagar i gällande lagreglering. Skulle den skadeståndslagstiftning vi har inte vara till alla delar tillfredsställande – där pekade Alf Lövenborg med full rätt på en punkt – skall vi ändra på den saken, inte på möjligheterna för målsäganden att släpa sin motpart inför domstol för att få honom dömd till ett eller annat straff. Jag tror faktiskt att detta är ett för målsäganden betydligt bättre sätt att lösa problemet än om han skulle tvingas föra sin egen talan inför domstol gentemot den direkt försumlige. Situationen blir så att säga mera lidelsefri. Han riskerar inte att möta en enskild motpart vilken i sitt eget välförstådda intresse måste tillgripa all argumentering och all teknik som kan erfordras för att han inte skall bli ådömd ett skadestånd som kan bli förödande för honom. Det är med andra ord inte alls säkert att motionärerna djupast sett tillgodoser den rättslösa allmänhetens intressen om deras önskemål blir tillgodosedda. Jag utgår ifrån att ingen av motionärerna finner det särskilt behjärtansvärt att stödja en filosofi, där hämndmotivet är ett väsentligt inslag.

Beträffande justitiekottets uttalande i betänkandet har några av mina företrädare här i talarstolen kritiserat – ja, betecknat det som skrämmande från historisk synpunkt m. m. – att man där säger att en viss begränsning sedan länge funnits i svensk rätt och motiverats med önskemålet att skydda dessa tjänstemän mot obefogat åtal eller ogrundad talan om ersättning. Detta är inte utskottets eget uttalande, utan man konstaterar att det är en argumentering som använts tidigare i sammanhanget. Jag tror att det var Alf Lövenborg som frågade var uttalandet förekommit. Jag kan säga att det senast förekom i samband med den arbetslagstiftning som infördes 1965 för offentligt anställda tjänstemän, men uttalandet har även förekommit vid ett flertal tillfällen tidigare.

Herr talman! Jag har funderat mycket på just det här s. k. önskemålet, kanske inte riktigt på det sätt som motionärerna anser att man skall, nämligen att det skall leda till att man avskaffar åtalsfriheten eller inför allmän åtalsrätt över hela linjen, utan tvärtom på ett annat sätt. Jag har inte riktigt kunnat se för mig var och hur gränsen går mellan högre och lägre tjänstemän, mellan beslutsfattare av olika slag. Jag har funderat på om man inte i stället skulle gå den vägen att man införde den här åtalsfriheten för samtliga tjänstemän

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

under den klart angivna förutsättningen att man förstärker målsägandens möjligheter att få upprättelse för skada han lidit genom ett välutvecklat skadeståndsinstitut.

Detta har inte varit aktuellt i det här sammanhanget, och därför har utskottet inte gjort något uttalande om den saken. Funderingen är således något som jag själv får stå för, men jag vill ändå ha det sagt.

Nu vill motionärerna gå den motsatta vägen: man vill utöka den enskildes åtalsrätt. Om det har jag inte mycket mer att säga än att det inte riktigt står i överensstämmelse med det moderna tänkande som förekommer på området, vilket t. ex. kom fram i åtalsrättskommitténs betänkande för några år sedan och som innebar att man skulle avskaffa den enskilda åtalsrätten över huvud taget.

Får jag så övergå till den andra huvudfrågan: rekvisiten för brottet vårdslös myndighetsutövning. Bestämmelserna i 20 kap. 1 § brottsbalken om myndighetsmissbruk och vårdslös myndighetsutövning tillkom i samband med ämbetsansvarsreformen 1976. Brottet myndighetsmissbruk är uppsåtligt, medan vårdslös myndighetsutövning är ett oaktsamhetsbrott.

För ansvar för vårdslös myndighetsutövning krävs att oaktsamheten skall vara grov; i annat fall kan endast disciplinansvar enligt lagen om offentligt anställda komma i fråga.

Beträffande frågan om vad som skall anses som grovt saknas det tyvärr en fast domstolspraxis. En tingsrätt har i en dom 1977 bedömt huruvida vakthavande polisbefäl gjort sig skyldig till vårdslös myndighetsutövning genom att ge order om gripande av en person utan att ha förvässat sig om att beslut fattats om gripandet. Med beaktande bl. a. av polisbefällets pressade arbetsituation vid tillfället fann tingsrätten att oaktsamheten ej kunde bedömas som grov. RÅ, JO och JK har vid några tillfällen prövat frågan huruvida tjänstemäns oaktsamhet varit grov och bort föranleda åtal för vårdslös myndighetsutövning. Som tidigare sagts har något åtal inte väckts. Man har inte funnit oaktsamheten grov, och man har i stället gjort anmälan till statens ansvarsnämnd för prövning av disciplinansvar enligt lagen om offentligt anställda. Ett mycket omdiskuterat fall gällde ansvar för en åklagare och en domare för felaktigt anhållande och häktande av en advokat. I ärendet förde både JO och JK talan i ansvarsnämnden, JO mot åklagaren och JK mot domaren.

Genom den utformning som justitieutskottet har gett sitt betänkande har vi enhälligt hemställt att motionerna inte skall föranleda någon åtgärd från riksdagens sida, och jag anhåller att riksdagen bifaller utskottets hemställan. Men det finns en sak jag skulle vilja understryka i betänkandet. Det är när vi som tillägg till vad vi har sagt tidigare påpekar att "en utvärdering av ämbetsansvarsreformen inom någon tid framstår som påkallad". Det parti jag företräder har vid några tillfällen tidigare motionerat om en sådan översyn. Våra motioner har avslagits med motiveringen att man inte har haft tillräckligt underliggande material, och det har vi fått finna oss i t. v. Nu säger utskottet – och det är ett enhälligt utskott – att en utvärdering kan vara motiverad efter hand. Jag vill sluta, herr talman, med att konstatera att en

sådan utvärdering på vissa punkter har börjat och att jag hyser en förhoppning att man skall gå in på större och tyngre saker tämligen snart.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bertil Lidgards ganska defensiva hållning är intressant och illustrativ för ett justitieutskott som naturligtvis måste känna sig trängt av den inte särskilt behagliga debatt inför offentligheten som detta betänkande vållat. Jag är den förste att hålla med Bertil Lidgard om att denna fråga inte är så enkel, dels därför att fast praxis saknas, dels därför att det i den gamla tjänstefelsinstitutionen liksom i målsägandetalsinstitutionen naturligtvis finns negativa drag. Det är inte något man kan rekommendera. Vad vi har gjort är att vi har pekat på det betänkliga i att denna institution inskränks eller avskaffas utan att någon vettig kontrollmekanism sätts i stället. Det är där det betänkliga ligger.

Bertil Lidgard drar helt felaktiga slutsatser när han är så här defensiv och medger att läget är mycket svårt och oklart. Den slutsats jag tycker vore naturlig att dra är att om det är så oklart och så svårt att avgöra vad man egentligen gjorde här i riksdagen när man fattade beslutet 1974, borde man snarast se till att lagen blir formulerad klarare och inte, som Bertil Lidgard gör, dra slutsatsen att allt är gott och väl så att man ingenting skall göra. Detta med utvärdering tror jag inte alls på. Har man skapat försämringar i ett rättssystem är det mycket svårt att göra utvärderingar. En mängd av de processer, mål eller ärenden som skulle ha kunnat ge stoff är faktiskt inte längre möjliga genom de nya bestämmelserna. Vad det här handlar om är följande:

Oavsett alla oklarheter och oavsett det juridiskt väldigt komplicerade när man skall försöka bedöma vad det här handlar om, så är det ändå några saker som framstår som tydliga och som jag tror att inte heller Bertil Lidgard bestrider.

För det första har riksåklagarens åtalsmonopol blivit utvidgat genom förändringen 1974 och 1975.

För det andra har flera typer av brott än de tidigare ämbetsbrotten kommit att föras in under detta riksåklagarens åtalsmonopol. Det tror jag inte heller att man kan bestrida. Sedan kan man diskutera vilka brott det rör sig om. I den kritiska diskussionen förekommer ibland uttalanden som tyder på att det skulle handla om snart sagt vilka brott som helst. Den uppfattningen delar inte jag, men tydligt är att fler brott har hamnat under RÅ:s åtalsmonopol med den nya formuleringen än vad som var fallet med den gamla.

För det tredje har dessa utökade privilegier, som det otvivelaktigt handlar om, för vissa högre tjänstemän inneburit att deras möjligheter att utöva påtryckningar på eller uppträda otillbörligt gentemot underordnade i tjänsten har blivit större. De underordnades rättsställning har blivit osäkrare och inte som man ursprungligen avsåg i samband med 1965 års reform, nämligen att den skulle bli tryggare och säkrare.

Jag tror att dessa förhållanden är helt obestridliga, och detta utgör kärnpunkten i kritiken. Sedan kan man diskutera var gränserna går exakt och hur praxis kommer att utvecklas, men kärnan i kritiken ligger i att vissa sidor

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

Ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

av de medborgerliga fri- och rättigheterna har minskat. Med detta har jag inte sagt att inte också jag tycker att det viktiga i sammanhanget är att den framtida ordning som bör eftersträvas inte skall kännetecknas av något önskemål om att klämma åt någon viss person inom förvaltningen, utan huvudsyftet skall vara att vinna rättelse.

Jag vill fråga Bertil Lidgard: Är det en riktig tolkning jag gjort när jag sagt att RÅ:s åtalsmonopol har blivit utvidgat, att flera brott än tidigare har hamnat under detta monopol och att detta också måste ha påverkat den maktpolitiska situationen mellan överordnade och underordnade tjänstemän inom förvaltningen till de underordnades nackdel och de överordnades fördel? Jag tycker nämligen att detta är obestriddigt.

Låt mig ge en liten illustration till vad det här problemet praktiskt skulle kunna handla om. Den amerikanska medborgarrättsskämpen Angela Davis blev på sin tid utsatt för en lång rad allvarliga trakasserier i det amerikanska rättssystemet – oberättigade trakasserier, som det senare visade sig. Bl. a. miste hon sin tjänst. Men i det amerikanska rättssystemet med alla dess brister och hur korrupt det i långa stycken än är – säkert står det allmänt sett tillbaka för det svenska i det avseendet, det vågar jag påstå – finns en möjlighet att gå till domstol och få vissa byråkratiska förvaltningsbeslut överprövade. Angela Davis lyckades genom en process i domstol få tillbaka sin tjänst. Något sådant skulle icke vara möjligt här i Sverige. Hon skulle icke ha kunnat uppnå motsvarande upprättelse. Talar inte det om, att det här finns en brist i det svenska rättssystemet som accentuerats genom förändringarna 1974 och 1975 och som vi med det snaraste och egentligen helst i dag borde göra någonting åt?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Bertil Lidgard betonade i sitt tämligen balanserade anförande några saker. Bl. a. sade han: Det handlar om högt förtjänta kvinnor och män. De har att sköta sina sysslor med oväld.

Visst skall de göra det, Bertil Lidgard. Men denna fromma tilltro är inte bara rörande utan också farlig. Det får inte handla om att släpa människor inför domstol, säger Bertil Lidgard. Men andra människor släpas ju inför domstol, för att nu använda Bertil Lidgards terminologi. Det är inte fråga om hämnd, utan det gäller att konstatera om brott har begåtts och i så fall att åstadkomma rättelse. Nej, ingen advokatyri i världen, inga skönmålningar, kan dölja att det här handlar om en sjuk sak, nämligen kränkningen av principen om likhet inför lagen. Det är ju detta det handlar om. Trots i övrigt kategoriska formuleringar i justitiekottets betänkande är det tydligt att man inom justitiekottet har känt en viss olust, eftersom man förutsätter en kommande utvärdering av ämbetsmannareformen, som har klart samband med den fråga som tagits upp i motionerna. Om jag förstått rätt har den

utvärderingen påbörjats. Det vore av intresse att få veta när den skulle kunna vara färdig.

Jag tycker att det är ett dåligt försvar när Bertil Lidgard rätt mycket uppehåller sig vid att det har funnits begränsningar tidigare. Saken är ju den att begränsningarna vidgats. Tidigare hade riksåklagaren åtalsmonopol vid s. k. självständigt ämbetsbrott, som tagande av mutor. Men 1974 utvidgades åtalsmonopolet mot dessa höjdare – och det är detta hela diskussionen rör sig om – från att gälla enbart ämbetsbrotten till att gälla samtliga brott enligt brottsbalken, vilka begåtts under ämbetets skydd. Vi vill i demokratins namn att en lag som begränsar åtalsrätten mot vissa kategorier avskaffas och att likheten inför lagen återinförs. Den likheten har som bekant betänkligt naggats i kanten genom lagändringen 1974. Jag tycker att Bertil Lidgard i sitt anförande ganska väl återspeglar den olust inför detta som ju också finns djupt inne i det borgerliga lägret.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Det gör naturligtvis ett sympatiskt intryck när en utskottsordförande ägnar sig åt privata funderingar, då han skall försvara ett betänkande som han står bakom. Och det gör också ett sympatiskt och litet rörande intryck när en moderat politiker gör sig till tolk för en kritik av gammal klassisk hämndfilosofi inom kriminalpolitiken. Just det sammanhanget – en moderat politiker tillhörande ett parti som för inte så länge sedan pläderade för sharp-short-shock som ett medel att komma åt ungdomsbrottsligheten – gör att man blir litet misstänksam. Och det har man all anledning att vara när man hör att den huvudsakliga slutsatsen av såväl de privata funderingarna som den här humanitära kriminalvårdsfilosofin är att man egentligen borde ta bort målsägandetalan över huvud taget, att man över huvud taget inte borde ha möjligheter att släpa folk inför domstol och döma till straff när det gäller tjänstemän som begår brott i tjänsten. Det var ju det Bertil Lidgards argumentation gick ut på: vi skall inte vara hämndlystna mot tjänstemän som förtrampar våra rättigheter. Det låter humant och fint. Vi skall vara nöjda med att vi får skadestånd eller på annat sätt rättelse i sak. Och så försöker han koppla det till något slags allmän trend i samhällets kriminalpolitik, som om vi hade slutat att straffa de vanliga småtjuvarna, som om det hade varit någon som hade krävt att vi skulle sluta att straffa de vanliga småtjuvarna, som om det hade varit någon som någonsin i debatten om human kriminalvård hade krävt att vi skulle avskaffa brottsbalken. Det har vi aldrig krävt. Vi har krävt att påföljdens utformning skall vara human och adekvat, men vi har aldrig krävt att man skulle sluta att beivra brott, vi har aldrig krävt att rånaren, tjuven och alla de vanliga brottslingarna skulle gå fria, men vi har sagt att påföljden skall vara adekvat – det är den inte alltid i dag. Nu bågner fångelserna i landet. De är överfulla av för det mesta vanliga småtjuvar och även av en del större tjuvar.

Men i det sammanhanget framstår det som ganska märkligt när man pläderar för att just tjänstemän – framför allt de högre tjänstemännen – nu skall behandlas i enlighet med det allra sista skriket i den humanitära

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

kriminalvårdsfilosofin. Det är då inte nog med att påföljden skall vara human, utan brotten skall inte få någon påföljd alls. Den som blivit utsatt för brottet skall nöja sig med ett litet skadestånd, och vill han komma åt den som har förtrampat honom, anses han vara en primitiv hämndfilosof.

Jag tror att vi skall genomskåda det resonemanget ganska kraftigt. Det kanske hänger samman med att Bertil Lidgard liksom många moderata politiker och många jurister – inte minst moderata jurister – har en litet överklig syn på hur det egentligen ser ut i samhället. Han inleder med att å ena sidan slå mot dem som utmålar förtjänta tjänstemän som bedragare. Men å andra sidan slår han naturligtvis också mot att det begås fel – sådana skall inte förekomma. Han resonerar ungefär som om de höga tjänstemännen och de som blir förtrampade väjde lika i vågskålen och att han därmed på något sätt har visat att han är balanserad.

Men det grundläggande problemet är att de inte väger lika. Även om myndighetspersonen och den vanliga enskilda lilla människan var formellt likställda inför lagen, skulle de ändå vara reellt icke jämställda – det vet vi. Det var inte länge sedan en utredning visade hur stor procent av befolkningen som tillhör de s. k. politiskt fattiga människorna – sådana som inte förmår att hävda sig, som inte vet vart de skall gå och som inte har en aning om de juridiska irrgångarna. Även om vi hade den formella jämställdheten, vore det ett gigantiskt socialt problem att skapa en reell jämställdhet inför lagen. Men här är problemet att vi inte ens har den formella jämställdheten och likheten inför lagen. Det är det som är problematiken, och vi kräver en formell likhet inför lagen i detta enskilda fall.

Självfallet skall vi behålla möjligheten att med målsägandetalan och på annat sätt sakföra och döma dem som begår brott som tjänstemän, precis som vi skall sakföra och döma andra som begår brott. Men det behöver inte ske av hämndlystnad – det kan vara allmänpreventiva eller individualpreventiva skäl som ligger bakom detta. Det är kanske så att den högre tjänsteman som begår ett brott är i behov av behandling i form av psykodrama, gruppterapi, psykoanalys eller något sådant, och då skall han självfallet ha det. Om någon av de högre tjänstemännen begår många sådana fel kan det ju bero på inre störningar och inre problem, och vederbörande skall då ha en human vård precis som de små tjuvarna som ju utgör majoriteten i våra fängelser.

Men vi skall inte blanda ihop begreppen. Här gäller det nu att skapa likhet inför lagen och inte några illusioner om att det handlar om human eller inte human kriminalvårdspolitik, för det gör det inte. Det handlar om en enda sak: likhet inför lagen eller icke. Röstar man för motionerna, är man för likhet inför lagen. Röstar man däremot mot motionerna, kan man icke när man lämnar denna kammare hävda att man är för likhet inför lagen.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Det är kanske med en viss tvekan som jag "ramlar in" i denna debatt, som plötsligt blivit patetisk, med tal om likhet inför lagen och inför rättvisan. Men när vi nu har ärendet på kammarens bord kan det ändå vara av intresse att klara ut vissa saker.

Det är i själva verket två debatter som förs just nu. Den ena handlar om enskilt åtal. Om jag fattade honom rätt, kräver Per Gahrton att bestämmelserna om enskilt åtal mot tjänstemän skall ändras, så att alla tjänstemän oavsett grad skall kunna åtalas av enskilda personer som har lidit skada, och det är naturligtvis ur formell synpunkt ett krav på likhet inför lagen. Jag medger utan vidare att det är svårt att riktigt se den rationella poängen i att vissa skall kunna bli utsatta för enskilt åtal men inte andra. Men jag kan inte hjälpa att jag för en gångs skull måste hålla med Bertil Lidgard när han knyter några personliga reflexioner till detta, där han ifrågasätter om det inte över huvud taget gäller ett antikverat system.

Det är klart att brott skall beivras vare sig de begås av tjänstemän eller av andra människor, men är det inte ett litet antikverat system att brott skall beivras genom åtal som väcks av enskilda personer? Är inte åklagarmyndigheterna till för att beivra brott? Varför skall några andra än åklagarmyndigheterna väcka åtal vid domstolar med krav på straff? Att enskilda människor kan ha anspråk när de blivit utsatta för ett brott kan jag förstå, men det är i första hand ett skadeståndsanspråk; den som lidit skada skall ha ersättning. Och det skall han få. När det gäller sådana som har lidit skada på grund av statlig befattningshavares försumliga ämbetsutövning finns en särskild lagstiftning om detta, och är denna inte bra får man väl ta upp den till debatt.

Jag har faktiskt rätt stor sympati för tanken att man i stället för att enskilda människor skall ha rätt att åtala andra människor, vare sig dessa är tjänstemän eller inte, skall överväga att gå den motsatta vägen; att avveckla allt vad enskilt åtal heter och låta åtalsbehörigheten ligga uteslutande på åklagarmyndigheten. Det är den ena debatten.

Den andra debatten som förs här gäller frågan om vi inte nu genom en serie reformer i själva verket försämrat människornas rättsskydd därlför att det finns sämre möjligheter att påtala och rätta till felaktiga beslut av tjänstemän.

Är det så är det kanske illa, och då får vi fundera över vad vi skall göra åt detta. I och för sig finns flera olika vägar att gå för den som har blivit föremål för ett felaktigt beslut från en tjänstemans sida. Besvärsvägen är en väg. En annan väg är att man kan vända sig till JO, som kan påtala det hela. En tredje väg är att staten kan ta upp fallet via riksåklagaren, justitiekanslern eller någon annan.

Det skall väl inte förnekas att den ämbetsansvarsreform som genomfördes för några år sedan innebar en begränsning av JO:s aktionsmöjligheter och en begränsning i möjligheterna att ingripa med straff mot tjänstemän som gjort sig skyldiga till försummelse. Det vanliga tjänstefelet avskaffades nämligen och ersattes med ett vanligt disciplinärt arbetsgivaransvar. Egentligen är det stor skillnad på tjänstemän i privata företag och tjänstemän som är anställda i ett verk och har att utöva makt och myndighet. Det kan fordras större möjligheter att ingripa mot dem som har anförtratts att utöva offentlig makt. När ämbetsansvarsreformen togs ansågs att man kunde tillmötesgå arbetsmarknadsparternas önskemål och framför allt de anställdas organisationers

önskemål att komma bort från det gamla ämbetsansvarssystemet, därför att man ansåg att övriga korrektiv var tillräckliga. Man hade utöver besvärsmöjligheten också JO-institutionen, och det fanns då en allmän uppfattning både bland anställdas organisationer och bland politiker att JO-institutionen nog skulle kunna fungera tillräckligt effektivt, även om det enkla tjänstefelet avskaffades. De som tänkte så kunde peka på det faktum att JO under alla de år tjänstefelet existerade mycket sällan väckte några åtal. JO:s ämbetsberättelse utges varje år. Det är en diger lunta som kommer på riksdagsmännens bord. I denna ser vi resultatet av hans granskningar, både av hans inspektioner och av hans prövning av enskilda klagomål mot tjänstemäns förfarande. Det är utomordentligt sällan som några ärenden har gått till åtal. Och ändå har alla dessa uttalanden från JO, där han påpekat hur lagen borde ha tillämpats, hur ett beslut varit försumligt, hur en tjänsteman har uppträtt felaktigt, haft sin korrekta effekt och varit ett stöd för enskilda människor mot myndigheterna. Jag tror det är litet förhastat att börja döma ut ämbetsansvarsreformen, som vi var relativt ense om för ett antal år sedan. Den dag då det visar sig att rättsskyddet för den enskilde kraftigt försvagats genom ämbetsansvarsreformen får man väl ta upp den diskussionen mera allmänt, men jag har svårt att i den här debatten känna igen mig, vare sig i Jörn Svenssons eller i Per Gahrtons patetiska utläggningar.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Till Carl Lidbom, som här hånfullt talar om patetik när han hör våra betänkligheter mot en reform som har minskat medborgarnas kontrollmöjligheter, vill jag säga att vi inte för den här debatten för att herr Lidbom skall känna igen sig, utan för att undersöka om medborgarna har fått försämrade rättigheter.

Herr Lidbom talar mycket om JO-institutionen, men när den kommer upp till debatt – vilket sker här inom kort – kommer det inte att vara någon svårighet för oss som är kritiker av detta system att påvisa att JO:s uttalanden är verkningslösa därför att de kan göras gång på gång mot samma myndighet, medan man i den myndigheten fortsätter att göra precis det som JO har kritiserat, eftersom man vet att JO inte är farlig längre. Detta hör bl. a. samman med att JO inte kan och inte vill åtala.

Jag vet inte om herr Lidgard har begärt ordet, men jag saknar hans omdöme om de frågor jag ställde, som jag tycker är kärnfrågorna.

1. Är det faktiskt så – som jag menar att det tydligen är – att riksåklagarens åtalsmonopol har blivit utvidgat?

2. Och är det faktiskt så att de brott som hamnar under riksåklagarens åtalsmonopol också har utökats? Det är inte längre bara ämbetsbrott, utan det kan också vara andra brott begångna i tjänsten.

3. Har inte detta ökade skydd för de högre tjänstemännen medfört inte bara att dessa högre tjänstemän är mer skyddade gentemot medborgarna i allmänhet och deras möjligheter att söka sin rätt utan också i viss mån att balansen mellan överordnade och underordnade har rubbats till de underordnades nackdel?

Jag vill också upprepa den fjärde fråga som jag tidigare ställt, och jag hoppas att herr Lidgard går upp och besvarar även den, eftersom också den är en kärnfråga: Hur skall man, när man nu talar om en utvärdering av praxis, kunna få någon vettig sådan utvärdering när man redan genom den reform som vidtogs 1974 och 1975 har tagit bort de formella möjligheterna att anhängiggöra just den typ av mål som skulle ha varit intressanta och som hade kunnat bilda grund för en utvärdering av detta rättssystem?

Jag ställer frågorna i medvetande om att mycket beror på hur de besvaras. Om de besvaras med ja, dvs. att RÅ:s åtalsmonopol har utvidgats, att de skyddade brotten har ökat osv., då har man medgett att förändringarna 1974 och 1975 ledde till en försämring av medborgarnas rättsskydd, och då borde man inte ha företagit dem. Och när man nu alltså har företagit dem bör man snarast avskaffa dem.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tror inte att vare sig svenska folket eller kammarens ledamöter blir särskilt förvånade över att Carl Lidbom kallar principen om likhet inför lagen för någonting patetiskt.

Men mera seriöst sett är det en ganska intressant debatt som vi har fört. Den började med ett antal motioner, i vilka framhölls att det fanns ett inslag av rättsröta i lagstiftningen och att det rådde bristande jämlikhet, som vi vill rätta till.

Justitieutskottet ville bevara den rättsrötan, men nu har justitieutskottets ordförande och den ledande socialdemokratiska justitiepolitikern haft privata funderingar här och meddelat att de inte bara vill bevara vad vi menar är ett inslag av rättsröta utan att de också vill utvidga och generalisera den. Det är ett politiskt anständighetskrav att vi snarast får veta om detta bara är dessa båda politikernas privata funderingar eller om det här i riksdagen föreligger majoritet för att man helt skall ta bort det som professorn i processrätt Per Olof Ekelöf kallar för det yttersta värnet för medborgarnas fri- och rättigheter. Han säger att målsäganderätt är medborgarrätt. – Det är inte någon patetisk politiker vem som helst som säger det; det är professorn i processrätt här i staden. Men detta värn säger nu dessa båda talare att de vill avskaffa. Om de har sina partier bakom sig skulle det innebära en majoritet i riksdagen för att ta bort denna grundläggande rättighet. Om det är på det sättet behövs det verkligen en ordentlig folklig mobilisering till försvar för denna rättighet, som ur det höga juristperspektivet naturligtvis kan ses som något antikverad. Det är ganska antikverat och opraktiskt, säger Carl Lidbom, att brott skall beivras genom åtal av enskilda personer. Vi har ju vår rättsapparat, och den skall vi väl lita på till 100 %, säger Carl Lidbom. Att den enskilde kanske går hela vägen och ändå inte anser sig ha fått rätt utan upplever det som en grundläggande sista rättighet att kunna väcka ett åtal, det är litet antikverat, opraktiskt och inte särskilt rationellt. Men vi vill inte ha ett samhälle som bara är rationellt i formell bemärkelse, ett samhälle där man möjligen från höjden kan leda i bevis att det råder rättssäkerhet, utan vi vill ha ett samhälle där man också från den andra utgångspunkten, från gräsrotterna, upplever att det

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

råder rättssäkerhet. Vi vill ha ett samhälle där man kan säga att höjdarna i varje fall inte täpper till hålen, att man har chansen att driva sin sak så långt det rimligen är möjligt och att man har chansen att i sista hand gå till domstol.

Jag kräver – och jag tycker att det är ett rimligt krav eftersom det är framträdande politiker i dessa båda partier som har uttalat sig – att de själva eller andra representanter för socialdemokraterna och moderata samlingspartiet klarlägger om det är partiernas ståndpunkt att målsägandetalan helt skall tas bort ur den svenska lagstiftningen. Det är verkligen ett besked som vi har rätt att få.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Carl Lidbom sade i sitt anförande att det inte kan förnekas att det blir en begränsning i möjligheterna att åtala för brott. Jag tycker att det är ett viktigt konstaterande, och därav bör man dra någon slutsats. Det är tyvärr det som Carl Lidbom inte gör.

Han framhöll också att JO sällan går till åtal. Det är verkligen inte något argument för lagens bibehållande i dess nuvarande utformning.

Vidare framhöll han att om det har visat sig att det har blivit negativa konsekvenser av lagändringen får man ta den debatten i dess helhet. Det är faktiskt det vi vill göra. Det pågår redan en sådan debatt på fältet, och svaret finns egentligen redan: Det var ett felaktigt beslut.

Det finns ett gemensamt ansvar i denna kammare för det beslut som togs. Det beror på att riksdagen inte var observant, att man tog lagen utan protester. Men om man redan nu har kommit underfund med att den är felaktig, bör inte prestigeskäl hindra de folkvalda från att ändra lagen. Och den kommer att ändras, det är jag övertygad om. För det finns en opinion mot undantagslagen bland de breda folklagren, och den opinionen växer. Opinionsen finns också bland de borgerliga, det har jag fått många vittnesmål om, och naturligtvis djupt inne i socialdemokratien.

Jag vill inte påstå att Sverige är ett fascistiskt land, som det har stått i vissa av de kritiska artiklarna mot lagen. Däremot har vi sagt att lagen egentligen har en fascistisk anstrykning och är reaktionär. I en given politisk situation kan den användas på ett sätt som helt undergräver medborgarnas rättsskydd och möjligheter att skydda sig mot övergrepp. Det finns redan många exempel på hur denna lag har använts på ett otillständigt sätt. Jag behöver bara nämna fallet Helmers. Det kan bli många liknande fall, rättsövergrepp och ärenden där ämbetsmännen skyddar varandra om lagen får vara kvar.

Nu föreligger tre motioner i detta ärende. Om riksdagsmajoriteten säger ja till dessa återställs ett rubbat förtroende, och då knäsatts den riktiga principen om likhet inför lagen. Det är detta det handlar om.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag skall inte ta många minuter i anspråk. Låt mig bara säga till Per Gahrton och Jörn Svensson: Hetsa inte upp er! Jag är inte alls hänfull, och jag är inte överlägsen i sammanhanget. Men går man ut med så stort patos

som ni gör är det naturligtvis svårare att sedan backa ur, och det är nu lägst speciellt beträffande Per Gahrton. Han har kört huvudet i väggen och tappat sinnet för alla proportioner över huvud taget. Det blir inte bättre av att han citerar en gammal hygglig men mycket konservativ pensionerad professor i processrätt. Har denne professor skrivit att medborgarrätten ytterst hänger på målsägandetalan så är det överord som jag är övertygad om att han själv skulle vilja ta tillbaka.

Det är inte så att rättssäkerheten i vårt land ytterst hänger på att vi vanliga vardagsmänniskor kan ställa varandra inför åtal. Rättssäkerheten hänger på att det finns en fungerande rättsordning med åklagarmyndigheter, JO-institutionen och en massa andra rättssäkerhetsgarantier. Detta med enskilt åtal är faktiskt något utomordentligt antikverat. I praktiken har svenska folket dess bättre slutat med att åtala varandra. Det förekom mycket under medeltiden, och det kanske också förekom en del på 1600- och 1700-talen, men numera förekommer det praktiskt taget inte alls. Vi låter åklagarna sköta den uppgiften. Jag tror att det är en riktig utveckling som vi skall låta fortsätta. Det är inte friheten som ramlar sönder om man avskaffar målsägarnas åtalsrätt, herr Gahrton.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Carl Lidbom har ett mycket övermaga sätt att tala i den här frågan. Det tar sig uttryck i att han är hånfull mot dem som har uttalat betänkligheter inför det här problemet. Det tar sig också uttryck i att han medvetet förvränger innebörden i det citat som Per Gahrton använde sig av. Det står inte alls så att medborgarrätten "hänger" på detta. Det står att målsäganderätten är medborgarrätt, att den tillhör medborgarrätten – det är innebörden. Var snäll och var korrekt i det stycket, herr Lidbom!

Jag begärde egentligen ordet för att jag tycker det är illavarslande att man inte kan få ett svar från de herrar som är så benägna att här komma med privata funderingar över allt möjligt på hur det verkligen ligger till med förändringarna 1974–1975. Jag har nu vid två tillfällen försökt att få svar av justitieutskottets talesman.

Är det de facto så att förändringen 1974–1975 innebar att riksåklagarens åtalsmonopol utvidgades? Är det de facto så att med den nya formuleringen flera brott hamnade under detta speciella skydd, så att möjligheten för påföljd för högre tjänstemän som hade gjort sig skyldiga till brott därmed minskade? Är det så, eller är det inte så? Ni måste väl ha en mening om det. Ni har ju så mycket privata meningar om allt möjligt annat som är relativt marginellt i sammanhanget. Jag tycker att man borde kunna få ett besked.

Innebar förändringarna ett utsträckande av de brottstyper som kom under detta särskilda åtalsmonopol, måste man säga att de enskilda medborgarna generellt sett också fick sina möjligheter att söka sin rätt reducerade. Det måste bli den oundvikliga logiska konsekvensen av det hela. Och det är det jag tycker vi skall diskutera.

Sedan kan man diskutera, som Carl Lidbom gör, huruvida målsägandetalan, denna gamla institution, i framtiden kan vara det bästa sättet att komma

till rätta med problemen. Man skall emellertid inte håna denna gamla rätt med alla dess brister och ibland kanske orimliga konsekvenser, med mindre än att man har något vettigt att sätta i stället som medför samma kontrolleffekt gentemot de högre ämbetsmännen.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket. Jag brukar inte åberopa auktoriteter, men det är klart att om man själv såsom icke varande jurist blir betecknad som både okunnig och patetisk när man försöker plädera för principen om likhet inför lagen, kan det kännas meningsfullt att konstatera att en professor i processrätt inte bara skrev i en bok för ett antal år sedan utan upprepade i Dagens Nyheter för ett par veckor sedan, att hans uttryck "målsägarrätt är medborgarrätt" också gäller lagens utformning som den är i dag. Det hade varit intressantare om Carl Lidbom och för den delen också Bertil Lidgard här hade kunnat ge besked om vilken politisk dignitet deras privata funderingar har. Det är ju ändå det som är det viktiga med den här debatten. Den har varit mera skrämmande än jag hade fruktat. Den har visat att det kanske finns en majoritet i Sveriges riksdag för att helt avskaffa målsäganderätten. Vi som motionerade hade inte kunnat ana en sådan opinion. Vi förutsatte att man skulle ha kvar målsäganderätten som den var – sedan gällde det om man skulle ha kvar privilegierna för vissa högre tjänstemän eller om man skulle utvidga målsäganderätten, som vi ville. Även om det beslutet inte skall fattas i dag vet vi nu att det kanske finns en majoritet för att helt ta bort den grundläggande rättigheten. Jag tycker att man kan begära ett besked på den punkten: Är det privata funderingar eller är det förankrade politiska ståndpunkter?

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Till Per Gahrton kan jag säga att det här är en privat fundering – det angav jag och han har själv upprepat det flera gånger. Men det är faktiskt på det sättet, herr Gahrton, att en offentlig utredning utan invändningar lagt fram det förslag jag hänvisade till.

Jag skall försöka svara på Jörn Svenssons fråga – det är verkligen inte lätt – om riksåklagarens befogenheter har förminskats eller utökats. Det finns nämligen ingen klar definition av vad som kan betecknas som brott i utövningen av tjänst, utöver uttalandet att det skall vara fråga om gärningar som är ett led i själva utövningen av tjänsten eller uppdraget. Vi har ännu inte något rättsfall på detta område som man kan stödja sig på. Därför kan inte Jörn Svenssons fråga besvaras.

Låt mig sedan ge Per Gahrton en replik till. Han hånade mig litet grand som en man som stod upp och talade för att man skulle nöja sig med skadestånd och för att straff för brott och liknande skulle avskaffas. Det var en avsiktlig misstolkning från herr Gahrtons sida. Hade herr Gahrton lyssnat på mig hade han hört att jag sade att när man sedan kommer till frågan om åtgärder med anledning av den försummelse eller det brott som är begånget, så är det en sak mellan arbetsgivaren och den anställde och skall prövas efter de regler som

gäller på det området.

Jag skulle slutligen vilja påpeka – det är rätt viktigt – att de reformer vi talar om har tillkommit efter överläggningar och överenskommelser med personalorganisationerna. Där finns en bred täckning från personalens sida när det gäller dessa frågor.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bertil Lidgard som är justitieutskottets talesman svarar inte på mina frågor. Han svarar på andra – i och för sig nog så intressanta – frågor. Jag upprepar därför kärnpunkten i mitt frågande, så kanske jag får svar på det jag frågade om.

Förut var det så att för en viss kategori högre ämbetsmän hade riksåklagaren åtalsmonopol. Det fanns ingen enskild målsägandetalan. Men den ordningen gällde bara för de s. k. ämbetsbrotten, vilka var avgränsade och väl definierade typer av brott. Genom förändringen i den juridiska textens formulering har dessa ämbetsbrott, som faller under åtalsmonopolet, blivit fler; under den ordningen hör nu även andra brott. Vad herr Lidgard svarade på var nämligen frågan om vilka andra brott det gäller, och det visste han inte. Det vet man inte, för det finns ingen praxis på området. Detta är i och för sig makalöst – riksdagen vet inte, regeringen vet inte, justitieutskottet vet inte vilka brott som hör under RÅ:s åtalsmonopol och vilka som inte gör det. Redan detta är så pass fantastiskt att det borde föranleda vissa tvivel på att det där beslutet 1974 var så klokt.

Vad jag frågade var: Är det inte ett faktum att det brottsområde som hör under detta särskilda åtalsmonopol måste ha utvidgats? Det är inte längre bara de gamla, klassiska ämbetsbrotten, utan det måste röra sig om flera typer av beteenden som hamnar i samma kategori och som därför skyddas för det vanliga allmänna åtalet eller enskild målsägandetalan. Och om det är så, innebär inte detta oundvikligen en faktisk försämring – vars allvar man sedan kan väga olika, beroende på olika åsikter – av den enskilde medborgarens möjlighet att skydda sig och söka sin rätt?

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 494 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 494 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Ansvar för funk-
tionärer i offentlig
verksamhet*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 272
Nej – 12
Avstår – 3

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 236 av Per Gahrton, nr 494 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del samt nr 989 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 236 av Per Gahrton, nr 494 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del samt nr 989 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 269
Nej – 17
Avstår – 3

Andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 17 Föredrags

Justitieutskottets betänkanden

1978/79:6 med anledning av motioner om advokatverksamhet

1978/79:7 med anledning av motion om åtgärder för att minska antalet falska alarm till polisen

Lagutskottets betänkande

1978/79:5 med anledning av motioner om förmynderskap

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
8 november 1978

Sjukresekostnader

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:1 med anledning av motioner om sjukresekostnader.

TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:1 behandlas bl. a. en motion, nr 1059, som Per-Axel Nilsson och jag har väckt. I den hemställer vi att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till sådan ändring av 6 § sjukreseförordningen att reseersättning för flyg kan utbetalas till de försäkrade vid resa från och till Gotland.

Utskottet påpekar i sitt betänkande att gällande bestämmelser i sjukreseförordningen ger utrymme för hänsynstagande inte bara till den försäkrades hälsotillstånd utan även till andra omständigheter när det gäller att bedöma vilken väg och vilket färdstätt som skall grunda rätt till ersättning. Den fråga motionärerna tagit upp, säger utskottet, gäller därför främst hur generöst gällande bestämmelser skall tillämpas. Utskottet anser mot den bakgrunden att problemet inte är begränsat till enbart försäkrade på Gotland utan även avser sådana försäkrade i övriga delar av landet som hänvisas till vård vid sjukhus långt från hemorten.

Jag vill göra två påpekanden i anledning av utskottets skrivning.

För det första: Det är säkerligen riktigt att sjuka även från andra delar av landet kan ha långa resvägar till specialistvård av olika slag. Men mestadels lämnas denna vård vid regionsjukhuset, och oftast är detta beläget på sådant sätt att resans längd och besvärligheterna kan begränsas. För gottlänningarnas del är regionsjukhuset beläget här i Stockholm – det är Karolinska sjukhuset. Sjuka från Gotland måste relativt ofta hänvisas hit, och resan är besvärlig.

För det andra – det gäller just färdstättet: Visst kan det vara besvärligt för sjuka människor att resa såväl med tåg som med bil. Men det är knappast jämförbart med en båtresa. Vägen över havet kan vara en skön avkoppling om man är i god form och när det är fint väder. Men lika obehaglig kan resan vara när vädergudarna visar sitt misshag. Och oftast är det helt omöjligt att på förhand avgöra hur resan blir. Med detta vill jag ha sagt att riktigt jämförbara är inte förhållandena för gottlänningar och för människor från andra delar av landet.

Jag anser därför för min del att utskottet på goda grunder kunde ha biträtt den föreliggande motionen utan sidoblickar på hur det är ställt i övriga delar av landet. Flyget borde i detta fall, för gottlänningarnas del, kunna betraktas som det ordinarie färdmedlet eftersom det av naturliga skäl saknas väg och järnväg.

När nu utskottet inte valt att tillstyrka motionen vill jag ändå notera att motionen föreslås överlämnas till socialpolitiska samordningsutredningen.

Och som ett medskick, herr talman, vill jag framföra en förhoppning om en snabb och positiv behandling.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1978/79:2 med anledning av motion om bostadstillägg till pensionär vars make vårdas på ålderdomshem

1978/79:3 med anledning av motion om pensionsgrundande inkomst för frivilligpersonal inom försvaret

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 20 Mödrahälsovård och förlossningsvård

Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:8 med anledning av motioner om mödrahälsovård och förlossningsvård m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:242 av Inga Lantz m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen anmodade regeringen att uppdra åt socialstyrelsen att förverkliga riksdagens beslut från 1971 om smärtlindring vid förlossning i enlighet med motionens riktlinjer,

1977/78:708 av Karl Bengtsson (fp) och Margot Håkansson (fp),

1977/78:721 av Karin Nordlander m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen uttalade att 21-dagarsregeln i utomlänsavtalet, gällande förlossningsvård utanför det egna sjukvårdsområdet, borde avskaffas,

1977/78:725 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen uttalade

1. att mödrahälsovården borde ges ökad beredskap för att ge kvinnor psykisk och social hjälp,

2. att en resursförstärkning avseende läkar- och barnmorsketjänster tillfördes mödravårdscentralerna så att rimlig tid kunde anslås även till det mentalhygieniska arbetet,

3. att psykolog- och kuratorstjänster borde inrättas på varje mödravårdscentral,

1977/78:1081 av Bonnie Bernström (fp) och

1977/78:1512 av Daniel Tarschys (fp).

Utskottet hemställde

1. beträffande ökad satsning på mentalhygieniska frågor inom mödrahäl-

sovården att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:725,

2. beträffande smärtlindring vid förlossning m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:242 och motionen 1977/78:1512,

3. beträffande förbättring av kontakterna mellan föräldrar och barn i förlossningsvården och BB-vården att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1081,

4. beträffande förlossningsvård utanför det egna sjukvårdsområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:708 och motionen 1977/78:721.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det gör ont att föda barn. Många kvinnor vet om detta och har berättat om det. Många kvinnor har s. k. outhärdliga smärtor under förlossningen – det talar många utredningar om. I flera undersökningar har man försökt kartlägga kvinnors smärtupplevelser. Vissa utredningar talar om att två tredjedelar upplever sådana här "outhärdliga" smärtor. Andra säger att det är 84 % som någon gång känt "outhärdlig" smärta under förlossningen. Ytterligare undersökningar säger att 83 % av kvinnorna i Lund och 40 % av kvinnorna i Umeå upplevt "outhärdliga" smärtor. En annan undersökning anger att en tredjedel av alla kvinnor upplever så stark förlossningssmärta att de har behov av effektiv smärtlindring. En undersökning visar att var femte kvinna får psykiska eller fysiska besvär av graviditeten eller förlossningen. En försiktig uppskattning talar för att 30–50 % av alla kvinnor som föder barn kommer att vilja ha effektiv smärtlindring – det framkommer i den rapport som socialstyrelsen lade fram i mars i år.

Mot bakgrund av hur kvinnor upplever förlossningen – vilket självfallet är mycket individuellt – och med hänsyn till riksdagens beslut från 1971, som säger att alla kvinnor som så önskar skall ha rätt till smärtlindring, är det förvånansvärt att det fortfarande är så svårt för kvinnor som vill ha detta att få effektiv smärtlindring vid förlossningen.

Den metod som anses ge den bästa smärtlindringen, den s. k. epiduralblockaden, där man bedövar ryggradskanalen, ges bara till 6,8 % av kvinnorna. En annan siffra, som förekommer i socialstyrelsens rapport, säger att bara 5 % får den hjälpen. Det skall då ställas mot siffran 85 % för dem som skulle behöva ha hjälp med kanske en sådan här metod.

Paracervikalblockaden, med bedövning av livmoderhalsen, ges till ungefär 5,5 %. Pudendusblockaden, som hjälper i det allra sista skedet av förlossningen, ges till 62 %.

De här siffrorna, jämförda med behovet av smärtlindring, som jag talade om i början, visar att det är hög tid att förverkliga riksdagens beslut från 1971.

Det finns också väldigt stora skillnader mellan olika sjukhus när det gäller möjligheter och vilja att ge lindring vid förlossning. På sjukhusen i Sundsvall, Härnösand, Örnsköldsvik och Sollefteå får mindre än en procent hjälp med s. k. effektiv smärtlindring.

För några år sedan sade socialstyrelsen att "smärtstillande medel i kombination med lustgas och pudendusblockad kan ge fullgod smärtlind-

ring". Med den inställningen från den ansvariga myndigheten kan man starkt befara att kvinnorna aldrig kommer att få den hjälp som de behöver.

Förutom att det över huvud taget är svårt för kvinnor att få smärtlindring så är det praktiskt taget omöjligt att få det under natten. På flertalet förlossningsavdelningar saknas det narkosläkare och jourhavande läkare för förlossningsverksamhet dygnet runt. Möjligheten att ge smärtlindring med avancerade metoder under natten finns bara vid de stora kvinnoklinikerna.

I den rapport som socialstyrelsen lade fram i mars kan man läsa: "En ökad användning av paracervikalblockad och epiduralanestesi kräver förändringar i organisationen, komplettering av personalens utbildning och en ökning av vissa personalgrupper på många förlossningsavdelningar. Kraven i dessa avseenden beror till stor del på vilka metoder man vill satsa på och vilka personalresurser som redan finns." Jag tror att det är en bild som stämmer ganska väl med verkligheten.

Undersökningarna visar att praktiskt taget alla kvinnor upplever smärta under förlossningen, och konstigt vore det annars. Men smärtorna har inte bara en fysiologisk grund. Om kvinnan är rädd att föda eller om graviditeten är oönskad, blir förlossningen ofta en svår upplevelse för henne. Den psykoprofylaktiska metoden, som bygger på kunskap om förlossningsförloppet med avslappning och andningsövningar, menar vi i vpk borde erbjudas alla gravida kvinnor, eftersom den metoden kan ge en bra psykologisk smärtlindring. Vpk tycker att den metoden skall ses som ett alternativ till övriga effektiva smärtlindringsmetoder.

Mer resurser måste också anslås till forskning för att utveckla och utvärdera nya metoder inom förlossningsvården.

Bristen på läkare och annan personal har varit en av orsakerna till att riksdagsbeslutet från 1971 inte har kunnat förverkligas. Därför måste bristen på läkare försvinna och alla kategorier av personal finnas tillgängliga dygnet runt på förlossningsavdelningarna. Vid fördelningen av läkartjänster måste denna del inom sjukvården få de resurser som är nödvändiga för att kvinnors rätt till effektiv smärtlindring skall kunna garanteras.

Men det finns också erfarenheter, bl. a. från Stockholmsområdet, som visar att man har tilldelats de läkartjänster för förlossning som man har begärt, men sedan har dessa läkartjänster gått in i annan sjukvårdsverksamhet och alltså inte kommit förlossningsavdelningarna till godo. Det är också en sak som måste uppmärksammas och ett felaktigt sätt att hantera tilldelningen av läkarresurser.

I den läroplan som gäller för barnmorskor heter det att barnmorskorna nu får kunskap om och kunnighet i olika metoder för smärtlindring. Inga formella hinder föreligger för att barnmorskorna skall få utföra vissa arbetsmoment, om de har utbildning i dessa. Att låta barnmorskorna få administrera och ge vissa former av smärtlindring är nödvändigt så länge det inte finns tillräckligt med läkare på förlossningsavdelningarna – under förutsättning att barnmorskorna har utbildning för detta.

Herr talman! Kravet på förbättrad smärtlindring vid förlossning innebär

ökade krav på förbättring av hela mödrahälsovården. I debatten om smärtlindring måste inte bara de medicinska synpunkterna utan också de sociala, psykologiska och pedagogiska aspekterna beaktas.

Senare års forskningar kring det späda barnets beteende och hälsa har kunnat påvisa att en mängd psykiska och sociala faktorer hos föräldrarna kommer att få betydelse för barnets somatiska hälsa och psykiska utveckling under mycket lång tid.

En kvinnas upplevelse av sin första graviditet och förlossning är starkt beroende av hur hon psykiskt förbereder sig för förlossningen och moderskapet. Redan tidigt under graviditeten kan man urskilja riskgrupper bland förstföderskorna. Genom ett större stöd på ett tidigare stadium av graviditeten skulle man kunna bespara dessa kvinnor en smärtsam och ångestfylld förlossning.

Väntetiden och förlossningen är en period som innebär utomordentligt stora omvälvningar för kvinnan. Kvinnans psykiska hälsa har stor betydelse i detta sammanhang. Forskningsarbeten som belyser denna problematik har lagts fram av bl. a. Gustav Jonsson, Elisabet Lagercrantz och Nils Uddenberg. Enligt Uddenbergs undersökning visar det sig att ungefär var femte kvinna har så stora psykiska problem att de direkt kommer att avspegla sig i hennes relation till barnet. Mödrarnas inställning till graviditet och föräldraskap speglar direkt deras förhållande till sina egna mödrar och dessas inställning. Negativa känslor inför föräldraskapet övergår alltså från mor till dotter. Man kan redan under graviditeten urskilja vilka barn som får svårare uppväxtförhållanden än andra.

Forskningsrapporter och klinisk erfarenhet visar också att många kroppsliga sjukdomstillstånd hos små barn har sin orsak i psykosociala förhållanden i familjen.

Kunskaperna om hur olika faktorer påverkar barnet under fostertiden har ökat mycket snabbt under de senaste årtiondena. Man kan också ganska ofta läsa om sådant i tidningarna. Denna ökade kunskap har ställt nya krav på mödrahälsovården.

Till mödrahälsovårdsverksamheten har sedan länge kopplats ett mödraundervisningsprogram, där man får undervisning om graviditetens och förlossningens normala förlopp, näringsfrågor m. m. I denna undervisning deltar föräldrarna till ca 40 % av de nyfödda barnen. Men som i många andra sammanhang visar det sig, enligt en undersökning av Wendela Lundh, att de som gick på mödraundervisning var äldre kvinnor, som hade högre skolunderbyggnad och högre inkomster. De var också i större utsträckning gifta och hade planerat sina graviditeter. Det var alltså en i flera avseenden socialt privilegierad grupp som deltog i de kurser som anordnas för alla blivande mödrar. Wendela Lundh säger:

”Det här förvånar ingen som känner till hur det brukar vara med kursdeltagande. Man når de aktiva och de redan någorlunda trygga och de som är vana vid att ta in information och kunskap via kurser. När jag frågade unga flickor som inte deltagit i mödraundervisning om orsaken, svarade flera att de väntat på kallelse från barnmorskan eller att de flyttat under

*Mödrahälsovård
och förlossnings-
vård*

graviditeten och därför kommit för sent till kurserna. Det är alltså viktigt att man följer upp på respektive mödravårdscentral, särskilt när det gäller de allra yngsta kvinnorna.”

Den mödrahälsovård vi har nu tar i mycket ringa utsträckning hänsyn till mödrarnas psykosociala förhållanden. Orsakerna till det är att mödrahälsovården är starkt medicinskt inriktad – man väger, man mäter och man tar prover. Dessutom finns det för lite personal, och personalens tidsbrist spelar också in.

Vpk menar att den nuvarande mödrahälsovårdens verksamhet måste breddas genom en ökad satsning på mentalhygieniska frågor, och nya metoder för mödrahälsovården måste prövas. Andra led i strävan att åstadkomma bättre mödrahälsovård är att denna ges beredskap för att kunna ge kvinnor psykisk och social hjälp, att man ökar personaltätheten så att utrymme finns för samtal mellan läkare och gravida kvinnor samt mellan barnmorskor och gravida kvinnor. Psykologer och kuratorer måste finnas på varje mödravårdscentral och på varje förlossningsavdelning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna 725 och 242.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag vill beröra en annan vpk-motion som behandlas i socialutskottets betänkande nr 8. Det gäller sloandet av 21-dagarsregeln i utomlänsavtalet för förlossningsvård utanför det egna sjukvårdsområdet. Utomlänsavtalet är en reglering av kostnaden för den som av olika skäl tvingas söka sjukvård utanför det egna landstinget. Kostnaden kan för den enskilde uppgå till avsevärda belopp, beroende på den behandling som getts, då de avgifter som debiteras motsvarar de verkliga kostnaderna.

Det borde numera vara självklart att de som drabbas av sjukdom och behöver vård kostnadsmässigt skall behandlas lika oavsett var de är bosatta och var vården ges. Därför är utomlänsavtalet otidsenligt och utgör med sina bestämmelser en del av vår byråkrati, som är mogen för ett avskaffande. Men vår motion rör enbart förlossningsvården, och jag skall begränsa mig till den delen.

Vid andra sjukdomar ger utomlänsavtalet ett visst skydd mot oskäligen kostnader, men i fråga om förlossningsvården gäller andra regler. Gravid kvinnas rätt att erhålla kostnadsfri förlossningsvård på sjukhus som inte tillhör det egna sjukvårdsområdet upphör 21 dagar före beräknad förlossning. Vi ser detta som en diskriminering av kvinnorna, dels genom att förlossningsvård inte jämföras med annan akutsjukvård, dels genom att de tvingas till en isolering som kan bli längre än 21 dagar. Det gäller ju inte bara den gravida kvinnan utan hela familjen.

Nu hänvisas i betänkandet till den förändring som skett i 1978 års utomlänsavtal, där texten ändrats i förhållande till 1977 års avtal. Ändringen består i att ”sociala och humanitära skäl”, som förut gällde för rätt till ersättning 1977, har ändrats till ”särskilda skäl” 1978. Det är svårt att gradera förbättringen i den nya skrivningen – den är i så fall härfin. I stället kan den exemplifiering som ges i 1978 års avtal tolkas som en skärpning, då osäkerhet

skapas om vad "särskilda skäl" utöver de exempel som ges i avtalet kan innebära. Det gäller också den skrivning som säger att för resa inom 10 dagar före beräknad förlossningsdag bör normalt inte betalningsförbindelse utfärdas.

I övrigt är informationen till de blivande mödrarna bristfällig när det gäller de begränsningar som finns och som innebär att man i första hand skall föda sitt barn inom det egna sjukvårdsområdet, om man inte vill riskera att själv få stå för kostnaderna. God tro räknas inte som särskilda skäl för ersättning.

Jag kan inte heller se utskottets skrivning att det för förlossningsvården bl. a. krävs en omfattande organisatorisk planering som en godtagbar motivering – det föds ju för få barn i dagens Sverige, sägs det – för att sjukvårdshuvudmännen just på detta vårdområde skriver in särskilda begränsningar i det ekonomiska ansvaret för utomlänsvård.

Det framgår inte heller av skrivningen om utskottet förväntar sig att det utomlänsavtal för 1979 som f. n. ligger för beredning inom Landstingsförbundet kommer att innehålla ett slopande av 21-dagarsregeln och jämställa förlossningsvård med annan akutvård, även om utskottet säger sig principiellt vara positivt till detta. Utskottet nöjer sig med att notera att frågan diskuterats inom Landstingsförbundets styrelse och att Landstingsförbundet gjort en undersökning av omfattningen av den förlossningsvård som sker utanför det egna sjukvårdsområdet samt inhämtat sjukvårdshuvudmännens synpunkter på utomlänsavtalets bestämmelser om förlossningsvård och möjligheten att slopa gällande begränsningar. Det hade varit lämpligt att utskottet vid behandlingen av motionerna i stället framfört en bestämd uppfattning och inte bara räknat med en generös inställning från sjukvårdshuvudmännen i denna fråga.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motionen 721.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Bakgrunden till motion 1081 om förbättrade kontakter mellan föräldrar och barn i förlossningsvården är en del undersökningar som har gjorts både i Sverige och i USA. I den svenska undersökningen, som leds av två läkare från Karolinska institutet, har man jobbat med två grupper. I den ena har varje mamma efter förlossningen fått behålla barnet i 15 minuter på sin mage innan den sedvanliga undersökningen av barnet har gjorts. Gruppen har också haft vad som kallas rooming-in, dvs. mammorna har fått sköta barnen själva under BB-tiden. I den andra gruppen fick mammorna hålla i sina barn först efter det att den sedvanliga undersökningen gjorts. Rooming-in var inte aktuell i den gruppen.

Man har kunnat konstatera märkbara skillnader mellan de båda grupperna både i fråga om relationerna mellan barn och moder och i fråga om barnens utveckling.

Mammorna i den första gruppen, som man kan kalla kontaktgruppen, har ammat sina barn längre och givit dem nattmål längre tid utan att uppleva det som besvärande. De har också väntat något längre med att gå tillbaka till sina jobb. I den andra gruppen – den utan en omedelbar kontakt med barnen – har

mammorna tyckt att nattmålen varit tröttande, de har givit nattmål kortare tid och ammat kortare tid.

Barnen i kontaktgruppen började också sova i eget rum tidigare, vilket är ett tecken på självständighet baserad på en grundläggande trygghet. De barnen har också haft en tidigare grovmotorisk utveckling liksom en tidigare språklig utveckling.

I en liknande undersökning i USA, i vilken mödrar från Harlem ingick, har man kunnat konstatera kraftiga skillnader i fråga om antalet misshandelsfall. I kontaktgruppen fanns ett misshandelsfall bland 50 kvinnor, och i den grupp där mammorna inte haft kontakt med barnen under deras första minuter fanns sex misshandelsfall av 50.

Med andra ord är barnets första ögonblick och dagar i livet av stor betydelse för både mor och barn för att minska riskerna för dåliga relationer emellan dem. Därtill tycker jag att när vi kvinnor nu föder så få barn under vårt liv, så skulle vi åtminstone kunna få njuta av de ögonblick som den första kontakten med barnen innebär. Jag tycker vidare att man bör satsa på förändringar som inte kostar pengar utan tvärtom på sikt sparar pengar.

Jag är inte säker på att socialutskottet kände till de två undersökningar som jag nämnt. Hänvisningen till barnomsorgsgruppen är faktiskt inte relevant, därför att i den omnämns inte rooming-in och inte heller kontakterna under livets första minuter. Men visst har barnomsorgsgruppens förslag i övrigt betydelse för föräldrarna.

Jag tänker inte yrka bifall till min motion men får väl återkomma vid ett annat tillfälle.

Även beträffande utskottets uttalande om 21-dagarsregeln skulle jag också vilja säga några ord. Jag beklagar att landstingen ännu inte har löst denna fråga och vill hävda att regeln att gravida kvinnor inte kan få förlossningsvård i annat landsting än sitt eget 21 dagar före förlossningen är ett uttryck för en grov förmyndarmentalitet och ett djupt diskriminerande synsätt. Vi hindrar exempelvis inte någon skåning att åka skidor i Jämtland, trots att risken för benbrott är ganska stor och sjukvård måste ges utanför hemlandstinget i händelse av olycka. Men man kan hindra kvinnor från att under en och en halv månad lämna sitt hemlän. Kvinnor betalar också skatt och har liksom män rätt till sjukvård i alla akutlägen.

En del positiva saker har hänt. Landstingsförbundet har börjat arbetet med ett nytt utomlänssavtal för år 1979, och förhoppningsvis kommer man att lösa problemen.

Utskottet har skrivit positivare än förra året, och det skriver också att det förväntar sig generösa bestämmelser i det nya utomlänssavtalet. Jag skulle vilja säga att det inte behövs någon generositet, det är kort och gott jämställdhet som krävs.

Herr talman! Jag yrkar inte på denna punkt bifall till vare sig motionen eller utskottets hemställan och yrkar inte heller avslag.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talmän! Frågan om smärtlindring vid förlossning har diskuterats många gånger i riksdagen sedan socialutskottet 1971 angav målsättningen: smärtlindring vid förlossning är ett rimligt krav som varje kvinna som så önskar skall få uppfyllt. I det betänkandet redovisade man de hinder som fanns för att det målet skulle kunna förverkligas och de åtgärder som från samhällets sida – främst då från sjukvårdshuvudmännens sida – borde vidtas för att åstadkomma resultat i den riktning som utskottet angav.

Sedan har frågan kommit tillbaka praktiskt taget under varje riksdag, och det kan också konstateras att utvecklingen gått i rätt riktning, dvs. antalet kvinnor som beretts möjlighet till smärtlindring har ökat.

Utskottet finner det emellertid angeläget att understryka att det inte är nöjt med de rådande förhållandena. Sedan utskottet i ett betänkande 1976/77 angett att socialstyrelsen borde redovisa utvecklingen och planerna när det gäller smärtlindring vid förlossning har socialstyrelsen nu gjort en kartläggning av förhållandena. Denna visar att det råder ojämnhet i olika delar av landet och i olika delar av sjukvårdsområdena. Socialstyrelsen framhöll emellertid att den bedömer att det finns goda förutsättningar för att man skall kunna uppnå det 1971 angivna målet. Socialstyrelsen påpekar också att det rått brist på kvalificerade läkare med utbildning i obstetrik och anestesi samt brist på barnmorskor med utbildning för att kunna ge en effektiv smärtlindring. Man säger att utbildningen nu har nått en sådan omfattning att man bör kunna avdela större resurser till detta område. Utskottet understryker detta med orden: "Utskottet upprepar med skärpa vad utskottet tidigare uttalat, nämligen att det är nödvändigt att man ger åtgärder för att bereda kvinnorna möjlighet till smärtlindring vid förlossning hög prioritet. Utskottet förutsätter att man såväl inom utbildningssektorn som inom hälso- och sjukvården ägnar frågan om åtgärder för att bereda kvinnorna möjlighet till smärtlindring vid förlossning särskild uppmärksamhet."

Mera tydligt kan man inte ange hur utskottet ser på frågan. Vi har ansett att det är en viktig fråga och att den bör ges hög prioritet när det gäller både utbildning och personaltillsättning. Det är nu huvudmännens uppgift att klara den saken. Nu har man haft sju år på sig. Förhållandena har blivit bättre, men de är inte tillfredsställande – jag är helt enig med fru Lantz på den punkten. Med en bättre tillgång till personal av alla kategorier kan också en del av de krav som fru Lantz rest i sin motion tillgodoses. Jag förutsätter nämligen att socialstyrelsen med riksdagens klara uttalande i bakgrunden är skärpt i sin uppmärksamhet när det gäller denna för kvinnorna så vitala fråga.

Jag vill vidare bara ge en rekommendation till fru Lantz. Jag har också tidigare gjort detta, men jag upprepar den än en gång: Bevaka landstingen så att de lever upp till det principbeslut som riksdagen en gång antagit. Fru Lantz redovisade exempelvis hur man i Stockholms län har anvisat läkartjänster till andra uppgifter än att ge smärtlindring vid förlossning. Jag vill understryka att det på den nivån finns en verklig insats att göra för alla politiska partier.

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Mödrahälsovård
och förlossnings-
vård*

Onsdagen den
8 november 1978

*Mödrahälsovård
och förlossnings-
vård*

Jag är också övertygad om att landstingen numera sedan tillgången på utbildad personal har förbättrats är mera lyhörda än tidigare för en opinion i frågan. Men det gäller också att landstingen ger en hög prioritet åt detta område. Det räcker inte bara med hårda skrivningar från socialutskottet, eftersom det är ute i landstingen som avgörandena sker. Sedan kan man naturligtvis önska att besluten skall effektueras så fort som möjligt, men hittills har, som också fru Lantz påpekade, bl. a. bristen på läkare medfört att det varit svårt att klara dessa problem. Nu är i alla fall förhållandena bättre i detta avseende, och därför bör inte det skälet kunna åberopas.

Förlossningsvården utanför det egna sjukvårdsområdet regleras, som fru Nordlander beskrivit, i ett utomlänsavtal som träffas mellan landstingen. Avtalet gäller för förlossningar som sker minst tre veckor före beräknad tid. Då särskilda skäl kan åberopas betalar hemlandstinget kostnaderna för förlossningsvården. I det nya utomlänsavtal som träffats 1978 har, som också tidigare redovisats här, generösare bestämmelser införts. Men man har inom Landstingsförbundet också diskuterat ett slopande av treveckorsregeln. Hittills har emellertid inget beslut i den riktningen fattats. Man har gjort en enkät till landstingen för att få deras synpunkter på möjligheterna att slopa begränsningarna. Vad resultatet härav blir vet vi inte ännu, men det är möjligt att detta avtal inte längre kommer att behöva diskuteras här i riksdagen. Jag vill betona att vi har kommunal självstyrelse i vårt land och att det är landstingen som bestämmer på detta område. Att riksdagen skulle gå över huvudet på landstingen och fatta beslut kan jag inte vara med om att godkänna.

Slutligen bara några ord till Bonnie Bernström. Eftersom hon inte hade något yrkande, behöver jag kanske inte bemöta henne. Jag vill bara säga, att om hennes egen regering lägger fram det förslag som barnomsorgsgruppen har kommit fram till, finns det en möjlighet att nå det av Bonnie Bernström önskade resultatet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Också jag hoppas att den nu sittande liberala minoritetsregeringen lägger fram förslag om den föräldrautbildning, som var utlovad i 1976 års regeringsdeklaration. Folkpartiet har i snart tio års tid arbetat för en allmän föräldrautbildning, och vi har äntligen fått andra partier att sluta upp bakom den tanken. Men det är inte föräldrautbildning som krävs i motionen, utan där framförs ganska små krav som det inte kostar pengar att tillgodose. Det gäller exempelvis att mödrarna skall få behålla sina barn 15 minuter efter förlossningen och att mödrarna skall få sköta sina barn under BB-tiden. Detta kommer att spara pengar för landstingen, vilket innebär att man inte kommer att behöva ha lika mycket personal som nu. Det är det som krävs i motionen, och det framhålls också uttryckligen i denna. Jag beklagar att utskottet inte har tagit fasta på detta.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Man kan väl erkänna att skrivningen i socialutskottets betänkande nr 8 är positiv, som den tekniska termen lyder, men det har den varit under många år. De positiva skrivningar som Göran Karlsson berömmar sig av har inte hjälpt de kvinnor som har ont under sina förlossningar.

När det sedan gäller bevakningen i landstinget följer vpk upp frågan också där, men precis som här i riksdagen är det alldeles för få vpk-are i landstinget för att man skall få genomslagskraft för kravet att kvinnorna skall garanteras rätten till smärtlindring.

Göran Karlsson säger att man kan konstatera att utvecklingen har gått i rätt riktning när det gäller tillgången på smärtlindring. Men i den lägesrapport som har kommit från socialstyrelsen står det att utvecklingen har gått relativt långsamt och att resurserna är ojämnt fördelade över landet. Jag tycker alltså att Göran Karlsson har fel, när han säger att utvecklingen har gått i rätt riktning. Detta visar också de siffror som finns på detta område. 5 % får effektiv smärtlindring – i vissa län bara 1 %. Enligt socialstyrelsens rapport vill hälften av kvinnorna ha effektiv smärtlindring. Det är det tal man realistiskt räknar med. Enskilda forskningsrapporter visar att 85 % av kvinnorna behöver effektiv smärtlindring.

Jämför man 1 % eller 5 % med 50 % eller 85 %, finner man att det är alldeles för stor differens. För att komma till rätta med detta felaktiga förhållande måste man räcka vpk inte bara halva handen utan hela handen när det gäller att skriva positivt om våra motioner. De åtgärder som vi där föreslår behövs för att rätta till förhållandet.

I betänkandet sägs att läkare finns att tillgå nu för tiden. Det rådde ju brist tidigare. Då kan man fråga sig: Varför är det fortfarande så illa beställt med möjligheterna för kvinnor att få effektiv smärtlindring?

I betänkandet anförs också att det nu finns goda förutsättningar för att man skall kunna nå det mål för smärtlindring som man uttalade sig för 1971. Sedan skickar man med en brasklapp: "inom samhällsekonomiska ramar". Då kan man undra om kvinnorna verkligen får den rätt som det redan 1971 sades att de skulle få. För att man skall kunna garantera kvinnorna den rätten krävs att riksdagen bifaller de vpk-motioner som har väckts i denna fråga.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Göran Karlsson säger att man inom landstingen har diskuterat denna fråga, och det är naturligtvis bra att man diskuterar ett slopande av denna gräns. Han vill inte vara med om att man beslutar över huvudet på landstingen. Men det är inte vad vi begär i vår motion. Vi begär att man i detta hus visar en vilja att undanröja orättvisan.

Under en följd av år har antalet förlossningsenheter reducerats betänkligt under protester från kvinnorna. Senast har vi sett i pressen hur kvinnor i Västernorrland uppvaktade sin kommun för att få behålla en BB-avdelning.

Nedläggningarna har resulterat i att avstånden till förlossningsavdelningarna förlängs. 15–20 mil är i dag ingen ovanlighet. Det kan också få till följd att

kommunikationerna till förlossningsavdelningen inom det egna sjukvårdsområdet blir sämre än kommunikationerna till en avdelning som ligger utanför. Då blir utomlänsavtalet ännu otympligare och ännu mer oförsvarbart. Men tydligen kan man utan att få dåligt samvete ha överseende med denna ojämlikhet i fråga om sjukvård för kvinnor.

Även om det var Göran Karlsson som talade för utskottet, vill jag påminna om att frågan om ett slopande av utomlänsavtalets bestämmelser är ett gammalt folkpartikrav. Men när folkpartiet nu har kommit i regeringsställning, är detta krav tydligen inte lika intressant. I varje fall har folkpartisternas motion denna gång inte utmynnat i en reservation till betänkandet.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det kan ju tänkas att folkpartisterna tagit intryck av vad utskottet har skrivit. De uppgifter som har lämnats visar att utomlänsavtalet är bättre f. n. än det var tidigare, och inom Landstingsförbundet diskuteras ett eventuellt slopande av det. Sådana skäl måste vara vägande. Man kan väl ändå inte säga att man helt blint bara skall yrka bifall till en motion, när frågan i praktiken nu kommit i ett annat läge. Jag vill understryka att det fanns en reservation förra året men att den inte finns med den här gången. Jag har ingenting emot att utskottet är enigt.

Vad gäller frågan? Jo, att riksdagen skall besluta om ett avtal som gäller landstingen. Men fru Nordlander måste väl förstå att när vi nu har kommunal självstyrelse finns det all anledning att slå vakt om den och låta landstingen själva avgöra frågan. Bilda däremot gärna opinion där för er åsikt – det har jag ingenting emot.

Beträffande Inga Lantz anförande vill jag säga att jag inte tänker medverka till att det blir fler vpk:are i landstingen. Jag tror inte heller att det skulle lösa problemen. Det här är ingen vpk-fråga, utan det är en fråga som alla kvinnor opinionsmässigt kan ställa sig bakom, och det kan även vi män göra. I varje fall hittills har resurserna emellertid varit för små, och det är ju skäl som vi måste ta hänsyn till.

Beträffande Bonnie Bernströms resonemang skulle jag bara vilja säga att några motioner inte behöver skrivas i detta sammanhang utan att det närmast är en sak för sjukvårdshuvudmännen att se till att organisationen på sjukhusen fungerar på det sätt som hon antytt.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag vill för de närvarande i kammaren läsa upp vpk-yrkandet i motionen. Där föreslås "att riksdagen uttalar att 21-dagarsregeln i utomlänsavtalet, gällande förlossningsvård utanför det egna sjukvårdsområdet bör avskaffas".

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Göran Karlsson säger att det här inte är någon vpk-fråga. Nej, men man skulle verkligen önska att det vore fler än vpk som agerade i den här frågan i kammaren, eftersom alla i ett visst läge tycks vara överens. Men när

det gäller att fatta de konkreta beslut som skulle leda till ett förverkligande av riksdagsbeslutet från 1971 om smärtlindring vid förlossning är man dock inte beredd till detta; då saknas den politiska viljan. Om man vore beredd och som Göran Karlsson säger, detta är inte någon speciell vpk-fråga utan alla – både kvinnor och män – borde kunna arbeta för den, varför händer då ingenting? Varför får inte kvinnorna den hjälp som de behöver fastän det gått så många år sedan riksdagen fattade det här beslutet? Beslutet var tydligen inte riktigt förankrat i de instanser där det borde ha varit det, eftersom det egentligen inte har hänt någonting.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag bara noterar att detta är en sak för landstingen. Det finns ingen *anledning* för riksdagen att över huvudet på landstingen bestämma hur det skall bli med ett utomlänsavtal, och därför har utskottets hemställan blivit denna.

Beträffande fru Lantz resonemang om politisk vilja osv. vill jag säga att fru Lantz ändå måst medge att det har blivit förbättringar under de här åren – detta är statistiskt belagt och går inte att jäva. Att förbättringar sedan inte skett i tillräcklig utsträckning har också utskottet understrukit – vi är inte så kallsinniga som fru Lantz vill göra gällande. Eftersom det har saknats både läkare och tillräckliga ekonomiska resurser har det gått sakta framåt. Nu är emellertid resurserna bättre, och jag tycker därför att det inte längre finns samma argument som tidigare beträffande läkartillgången. Därför hoppas jag att det skall bli ett resultat snarast möjligt.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Men varför är det då fortfarande så, Göran Karlsson, att bara 5 % av de barnafödande kvinnorna får den hjälp till smärtlindring som de behöver när 85 % av barnaföderna skulle behöva sådan? Det visar att frågan har förhållats under alla de år då man har motionerat i riksdagen, som Göran Karlsson själv sade. Nu har vi siffror som visar – och det är socialstyrelsens rapport, så siffrorna går inte att bortförklara – att det fortfarande bara är 5 % av kvinnorna som får sådan hjälp trots att 85 % av dem skulle behöva få smärtlindring. Det visar att man har saboterat frågan på olika sätt, här i riksdagen och också i landstingen, eftersom man annars skulle ha fattat de beslut som varit helt *följdriktiga efter beslutet år 1971*.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag måste än en gång råda fru Lantz att ta upp frågan där den hör hemma, dvs. i landstingen. Det är där som besluten skall fattas.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
8 november 1978

*Mödrhälsovård
och förlossnings-
vård*

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 725 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 725 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275
Nej - 11
Avstår - 2

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 242 av Inga Lantz m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 242 av Inga Lantz m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 10
Avstår - 3

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 721 av Karin Nordlander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 721 av Karin Nordlander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275
Nej - 10
Avstår - 4

§ 21 Psykiska skador i samband med rån

Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:9 med anledning av motion om psykiska skador i samband med rån.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det tillhör numera ovanligheten att jag går upp i talarstolen i ett motionsärende, där utskottet enhälligt avstyrkt framställningen. För mitt vidkommande är motivet i det här fallet att jag i samband med denna motion om psykiska skador i samband med rån har fått ett mycket stort bakgrundsmaterial och har fått ta del av ett stort antal brev från framför allt personer bland bankpersonal och postpersonal som varit utsatta för rånövergrepp om hur de sedan upplever sin personliga situation. Det råder ingen tvekan om att det här problemet hittills har varit väsentligt eftersatt, men det är min förhoppning att det nu så småningom skall observeras och därvid bli föremål för åtgärder. De synpunkter som har framförts till mig har också kommit från vetenskapligt håll. Jag har även tagit del av många uppseendeväckande artiklar i tidningspressen. Jag dristar mig därför att pröva kammarens tålmod en aning och ta dess tid i anspråk några minuter.

Utvecklingen av antalet rån i Sverige är tyvärr föga hedrande för vårt land. Under de tio åren från 1967 till 1976 har summan rån utvecklats från 4 på ett helt år till 128 år 1976. Den ännu nyare statistiken visar ännu sämre siffror. Det är naturligtvis en utveckling som inte är önskvärd.

Enligt en tidningsuppgift från den 15 oktober 1978 leder Sverige ligan i

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Psykiska skador i
samband med rån*

fråga om dessa rån. "På två år", sägs det inledningsvis i artikeln, "har Stockholms banker och postkontor rånats 94 gånger.

I år är vi på väg mot ett nytt skrämmande rekord. Sverige leder rånets Europatopp, och Stockholm är i särklass före världsstäder som Paris, Amsterdam och London."

Det är framför allt den mänskliga aspekten i detta sammanhang som jag velat ta upp. När det gäller de vetenskapliga synpunkterna har jag bl. a. tagit del av professor Jan Agrells resonemang. Han är militäröverpsykolog på försvarets forskningsanstalt. Han säger:

"För en bank- eller postanställd som blivit rånad och då känt sig hotad till livet uppträder liknande fenomen som under krigsförhållanden. Upplever man ett livshot – det kvittar om det sker i krig eller i vanligt civilt liv – kan det leda till psykiska sjukdomstillstånd."

Han menar att man kan belägga direkt psykiska skador hos post- och bankanställda som blivit rånade. Detta är något, anser han, som inte har observerats i arbetarskyddslagstiftningen. Dessa frågor borde, säger han, vara särskilt aktuella. "Samtidigt som man förbättrar säkerheten på post- och bankkontor blir nämligen de affärsanställda mera utsatta."

Detta har även utskottet visat på. Det är inte enbart fråga om rån – också andra våldssituationer kan medföra sådana här symptom. Jag delar på den punkten helt utskottets bedömning.

Agrell anser vidare att en ångestneurosis ligger på lut bakom hörnet efter en sådan här situation. Sådana situationer bearbetar vi i drömmen, anser han. Händelsen sjunker ned i det undermedvetna, men där finns den kvar. Man är rädd när man går till jobbet. Det här har verkligen en djup mänsklig aspekt, som också återspeglas i de många privata brev jag har fått ta del av och som jag nämnde inledningsvis.

Även i den tidigare nämnda artikeln har några personer kommit till tals under fingerade namn. En person – det kvittar om det är en han eller hon – skriver i ett brev att det behövs psykisk hjälp efter ett rån. "Själv fick jag åka till Södersjukhuset, vänta flera timmar, prata några minuter, sedan fick jag en Valiumtablett (vilka jag kunde ha fått hur mycket som helst) och sedan fick jag åka hem. Jag fick chocken ett halvår senare, när larmet gick (oavsiktligt) på en annan postanstalt. Poliser rusade in med dragna pistoler och höga röster. Så ska det inte behöva vara. Det behövs att man får TALA med någon, ingående. Inte med någon som jamsar med i en stressad kvart och ger Valium." – Det var skrivet av en som varit utsatt för en rånsituation. Jag skulle kunna dra många sådana utlåtanden.

Motionen innehöll, som framgår av utskottsberäkningen, tre önskemål: För det första skall de som varit utsatta för en rånsituation ges en riktig vård, inkluderande en psykisk, psykologisk och vid behov psykiatrisk vård. För det andra innehöll motionen förslag om en ökad satsning på forskning och för det tredje en begäran om ytterligare vidgad information.

Utskottet har i sin skrivning – som jag som ordförande i ett annat utskott måste beteckna som synnerligen positiv och välvillig – framhållit att vi har arbetsmiljölagen, vi har företagshälsovården och vi har ett informations-

system som fr. o. m. nästa år skall bli datorbaserat. Jag vet inte om det här att det skall bli datorbaserat skulle inge större förtroende; det ger i alla fall inte någon vidgad möjlighet till mänsklig kontakt. Jag är över huvud taget ganska skeptiskt inställd till datorer i sådana här sammanhang.

Utskottet har vidare redovisat de remissyttranden som har inkommit. Jag är som motionär mycket tacksam för att utskottet har gjort denna seriösa remissomgång. Jag har också jämsides haft kontakt med såväl bankinspektionen som postverket i de här sammanhangen. Utskottet redovisar således remissinstansernas yttranden, och beträffande de tre yrkandena leder det till följande: Man påstår att det nu finns en riktig vård eller, som man ibland med ett finare ord kallar det, en adekvat vård. Det är min förhoppning att den förvissning som utskottet på den punkten visar verkligen är reellt underbyggd. En helt enhällig remissopinion är för en vidgad forskning. Däremot är man skeptisk mot en vidgning av informationen. Jag kan hålla med om att information till allmänheten måste vara mer eller mindre bortkastad, men information till den berörda personalen är utan tvivel angelägen. Det framhålls dock att sådan information f. n. finns och är tillfredsställande.

Vad slutligen gäller utskottets egen skrivning kan den, såsom vi brukar skriva i mera seriösa utskottssammanhang, betraktas som ganska positiv. Utskottet delar, säger man, "uppfattningen att det kan inge stark oro och innebära psykiska påfrestningar för den som utsätts för ett rånförsök att i sin fortsatta verksamhet behöva vara beredd på ett upprepande av händelsen". Utskottet säger också att, som framhållits i motionen, en erforderlig vård bör beredas dem som ändå besväras av psykiska symtom som en följd av rånupplevelse och anser att remissvaren utvisar att bank- och postpersonal redan erbjudits sådan vård. Det referat av ett uttalande av en av de inblandade som jag nyss läste upp pekar inte direkt på detta, men jag är medveten om att här kan uppgift stå mot uppgift och att det ena som det andra kan bedömas efter sin utgångspunkt.

När det gäller forskningsresurserna menar utskottet att förslaget har mottagits positivt av samtliga remissinstanser, och utskottet anser det vara av stort värde att få dessa frågor bättre belysta, särskilt med hänsyn till det allvarliga hot mot bank- och postpersonalens arbetsmiljö som rånen innebär.

Herr talman! Jag har med det anförda velat understryka allvaret i den fråga som jag och Bengt Bengtsson har tagit upp i vår motion. Jag har påvisat att myndigheter och remissinstanser också har sett allvarligt på dessa frågor. Genom utskottets positiva skrivning och den skärpta tillämpning som även lagutskottet använder betyder det inte så mycket att socialutskottet föreslår att riksdagen avslår motionen. Jag och utskottet förutsätter nämligen att de ansvariga myndigheterna, från regeringen och nedåt, läser det positiva utskottsbetänkandet och ser till att ytterligare åtgärder vidtas i syfte att lindra besvären för de människor som har varit utsatta för sådana här övergrepp.

Med detta, herr talman, får jag anmäla att jag inte har något särskilt yrkande.

Onsdagen den
8 november 1978

*Arbetsmiljön för
gravida kvinnor*

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Eftersom Ivan Svanström så utförligt har skildrat vad utskottet har skrivit och förklarat sig nöjd med detta, kan jag fatta mig kort.

Jag vill gärna understryka den avsky vi känner för dem som begår rån och våldshandlingar. Jag vill också understryka att allt skall göras för att se till att de människor som har varit utsatta för sådant får den vård och hjälp de behöver. Det framgår mycket klart av utskottets skrivning att vi är ense om detta.

Detta våld berör emellertid inte bara de personalkategorier som Ivan Svanström har pekat på i sin motion, utan våldet är ett stort arbetsmiljöproblem, vilket framgår av utskottets redovisning. Utskottet är emellertid tillfredsställt med att arbetarskyddsstyrelsen inlett en övergripande kartläggning av detta problem. Vi hoppas att det med utgångspunkt i den skall kunna vidtas ytterligare åtgärder för att så långt som det över huvud taget är möjligt kunna komma till rätta med dessa avarter i vårt samhälle.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22 Arbetsmiljön för gravida kvinnor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:10 med anledning av motion om arbetsmiljön för gravida kvinnor.

BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Låt mig få börja med att konstatera att vi motionärer, trots att socialutskottet beslutat sig för att avstyrka vår motion 1086, kan läsa betänkandet med en viss tillfredsställelse. Motiveringen tyder nämligen på att vi är helt överens om nödvändigheten av att alla krafter nu bör satsas på att få en ökad kunskap om och en bättre framförhållning när det gäller gravida kvinnors arbetsmiljö.

Jag är glad över att man både i remissinstanserna och i utskottet har diskuterat frågan i hela dess bredd och inte bara det relativt begränsade område som motionens rubrik antyder. Det är nämligen inte bara en fråga om undvikande av tunga lyft, omplacering eller att ge ledighet, utan här gäller det i stället att skapa en livsmiljö som är trygg både före, under och efter en graviditet. Dessa tre faser har var och en sina frågeställningar. Före graviditeten vidgas frågan till att också gälla männens arbetsmiljö, speciellt dess inverkan på fortplantningscellernas livsduglighet. Man forskar i dag på bl. a. narkosgasernas och blyets inverkan på mannen vad avser spermieskador. Finns det fler riskområden? Man har funnit ofrivillig sterilitet, som kan ha orsakats av miljöfaktorer, och det gäller både kvinnor och män. Hur ser

den mekanismen ut? Efter graviditeten, under amningen, kräver tryggheten att inga skadliga ämnen överförs till barnet via modersmjölken. Vilka ämnen bör man vara mest aktsam på? Det här är några frågor som man ännu inte vet hela svaret på. När det gäller förhållanden under graviditeten kan man hänvisa till många tidningsrubriker som vittnar om misstankar men inte så ofta om kunskap, och det har gett upphov till en uttalad oro både från lekmän och från forskare.

Man har på senare tid, efter rapporter från fältet, uppmärksammat den komplicerade arbetsmiljö som sjukvårdspersonalen många gånger arbetar i, speciellt anställda som har arbete på operations- och laboratorieavdelningar – det kan vara ett exempel.

Man har också fått indikationer från den kemiska industrin, där personalen på sina håll lagt märke till ett ökat antal spontanaborter. Detta har lett till forskningsprojekt angående lösningsmedels effekter på bl. a. fosterutvecklingen.

Vi känner alla till den rapporterade oron angående några av fenoxisyrorna och andra bekämpningsmedel samt de pågående undersökningarna på grund av detta. Exemplet kan mångfaldigas men tyder på att man måste ta människors oro på allvar. Docent Erik Arrhenius har i en söndagsartikel i Dagens Nyheter sagt som en kommentar till en rapport från Japan: "Det är förfärande ofta som vanliga människors iakttagelser avslöjat pågående eller begynnande miljökatastrofer. Den ena debatten efter den andra har börjat den vägen." Jag menar alltså att man från myndigheternas sida måste vara lyhörd för sådana synpunkter, till forskningens fromma. Även en amatör kan ju som vi vet vara expert – expert på sin egen situation.

I utskottsbetänkandet gör man en genomgång av pågående projekt. Man nämner bl. a. värdet av samordning av redan befintliga register och medicinska forskningsrådets nyligen beslutade initiativ till effektivisering av den verksamheten. Man hänvisar också till arbetarskyddsfondens arbetsgrupp, som skall se över behovet av orienterad epidemiologi och som väntas komma med en rapport över vad man anser behövs för att göra den forskningen meningsfull inför framtiden. Man redovisar ett initiativ från den förra regeringen till utökat forsknings- och utvecklingsarbete för att konstatera hälsorisker i arbetsmiljön. Det finns alltså rimliga skäl att avvakta de – som jag hoppas – kraftfulla åtgärder som man där kommer att kräva.

Min förhoppning är bara att den starka satsning som skissats i betänkandet raskt skall förvandlas från planer till handfast verklighet. Som arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen påpekat i remissvaren ställer man sig positiv till att medverka med både material och undersökningsmetoder. Det är resurserna, både de personella och ekonomiska, som i dagens läge hindrar sammanställning och utnyttjande av dessa kunskaper. Staten måste här ge ökade möjligheter.

Man måste också mer effektivt kunna testa de många tusen olika ämnen som omger oss. Vi behöver bara kasta en blick t. ex. i en sammanställning från det amerikanska NIOSH för att förstå att arbetsområdet är stort även i Sverige. Listan över teratogena ämnen, dvs. ämnen som kan ge missbild-

ningar, är tätskriven och omfångsrik, men den får inte bli en enda sida tjockare.

Vår kunskap om den mänskliga organismens sårbarhet när det gäller miljöpåverkan är f. n. liten, och alla är ense om att den måste ökas. I väntan på det stora samlade greppet måste vi vara realistiska och starta med det som i dag lättast låter sig göras. En snabb orientering bland riskgrupper för att urskilja och sanera dåliga arbetsmiljöer hör till de angelägnaste åtgärderna. En undersökning av spontanaborter och missbildningar kompletterad med en kartläggning av bakgrundsfaktorer kan utföras genom samarbete mellan t. ex. mödravårdscentraler, gynekolog- eller förlossningsavdelningar och yrkesmedicinska kliniker. En sådan form av epidemiologisk undersökning provas f. n. i mitt eget hemlän, och där har man en förhoppning om att kunna finna en modell för sådana jämförande undersökningar som skall kunna användas på de flesta orter här i landet.

Det är sådan verklighetsnära forskning som nu måste stimuleras som en komplettering till den mer långsiktiga och grundläggande planeringen.

Enligt en artikel i Läkartidningen från 1974 hade 3 % av de nyfödda, vilket då betydde något över 3 000 barn, någon missbildning av sådan grad att den allvarligt påverkade individens överlevnadsförmåga eller orsakade ett medicinskt ingripande eller utgjorde ett mera betydande handikapp av t. ex. kosmetisk art. Av de medfödda missbildningarna ansågs 25 % bero på genetiska faktorer, 3 % på kromosomrubbingar och ytterligare 3 % på andra kända yttre orsaker. 68 % däremot, alltså ungefär 2 200 barn, hade okänd etiologi, dvs. man vet inte vad som förorsakat skadan. *Dens* siffran bör vi ha för ögonen från och med nu.

Jag sätter som sagt stort hopp till verkligheten bakom den positiva skrivningen i utskottets betänkande, men jag förbehåller mig rätten att kritiskt granska det kommande årets initiativ.

Herr talman! Jag har inget yrkande utöver bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 23 Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1978/79:1 med anledning av motion om alkoholfri dryck vid nattvardsgång

1978/79:2 med anledning av motion om vägskyltningen till kulturhistoriska sevärdheter

1978/79:3 med anledning av motion om en Linnéstiftelse, m. m.

1978/79:4 med anledning av motion om besvär vid arrende av kyrklig jord

1978/79:5 med anledning av motion om ortnamnens kulturhistoriska värde

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

Anmälan av interpellationer

§ 25 Anmäldes och bordlades

Propositioner

1978/79:33 om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt, m. m.

1978/79:58 om ändring av reglerna om folkbokföring och beskattning av personer anställda utomlands i svenska statens tjänst, m. m.

1978/79:65 om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift m. m.

§ 26 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 7 november

1978/79:70 av *Anna Eliasson* (c) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i glesbygd:

Allas rätt till sysselsättning är ett grundläggande mål för sysselsättningspolitiken. En av de viktigaste förutsättningarna för att denna målsättning skall kunna uppfyllas är en aktiv och förstärkt regionalpolitik. De samhälleliga insatserna måste inriktas så att människor i olika landsdelar får likvärdiga möjligheter till sysselsättning, service och god miljö. Denna målsättning har också lagts fast av riksdagen.

F. n. råder emellertid stora skillnader i sysselsättningsgrad mellan såväl skilda landsdelar som tätortsområden och glesbygdsområden. De undersökningar och kartläggningar som gjorts av förvärvsintensiteten visar att den är högst i storstadsregionerna. Förvärvsintensiteten skiljer sig vidare markant mellan kvinnor och män. Det innebär sammantaget att skillnaderna i synnerhet för kvinnor är avsevärda mellan t. ex. storstadslänens och skogslänens sysselsättningsmöjligheter. Att uppfylla målsättningen arbete åt alla är därför i hög grad en fråga om att trygga sysselsättningen i glesbygdsområden och skogslän och därigenom i högre grad tillgodose kvinnornas rätt till sysselsättning.

Hittills har kunskaperna om sysselsättningen och sysselsättningsbehoven i glesbygd varit bristfälliga. Det har gjorts prognoser och trendframskrivningar om branschutvecklingar, den offentliga sektorns expansion, serviceutveck-

Onsdagen den
8 november 1978

Anmälan av interpellationer

ling, framtiden inom jord- och skogsbruk osv. Däremot har i hög grad saknats kartläggningar och analyser av omfattningen av kombinationssysselsättningar, deltidssysselsättningar och glesbygdsområdenas sysselsättningsmönster. Likaså har få kartläggningar och analyser gjorts av lokala arbetsmarknader, lokala sysselsättningsmöjligheter och människors egna önskemål när det gäller sysselsättning och samhällsinsatser. Mot denna bakgrund är ett projekt som nu pågår i Jämtlands län av stort intresse. Projektet gäller Föllingeområdet och har som syfte att på basis av intervjuundersökningar kartlägga en lokal arbetsmarknad.

Bristen på kunskaper om dessa förhållanden påverkar givetvis möjligheterna att på effektivaste sätt inrikta sysselsättningspolitiken på att varaktigt trygga sysselsättning och försörjningsunderlag i glesbygd.

I en uppmärksamman rapport som nyligen framlagts av expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) påtalas de bristfälliga kunskaperna om lokala förhållanden i samband med planeringen av Stålverk 80 och insatserna i Luleåregionen. En allmän slutsats i rapporten är att man inför framtida satsningar bör göra omfattande analyser av arbetsmarknad och näringsliv i berört område innan man fattar slutgiltigt beslut om något projekt.

Än viktigare än vid enskilda projektbedömningar är rimligtvis tillgången på ett förbättrat analysmaterial som underlag för en aktivare regionalpolitik och glesbygdsinriktad sysselsättningspolitik i stort.

Enligt min uppfattning är det angeläget att sysselsättningspolitiken i ökad utsträckning kan utgå från de faktiska förhållandena och sysselsättningsmönstren i glesbygdsområdena och att samhällets stödinsatser därigenom bättre anpassas till glesbygdsområdenas sysselsättningsbehov. Lokala och regionala förhållanden samt människors egna önskemål om sysselsättningen måste spela en stor roll för omfattningen och utformningen av stödinsatserna.

Med anledning av vad som här har framförts anhåller jag om att till arbetsmarknadsministern få ställa följande frågor:

Ansluter sig statsrådet till uppfattningen att allas rätt till arbete måste innebära förstärkta satsningar på sysselsättningen i glesbygd och de för glesbygden typiska sysselsättningarna?

Är statsrådet beredd att ta initiativ till ytterligare analyser motsvarande Föllingeprojektet i olika delar av landet i syfte att erhålla bättre underlag för sysselsättningspolitiska insatser?

Är statsrådet beredd medverka till att samlade kartläggningar och analyser kan komma till stånd i fråga om kombinationssysselsättningar och deltidssysselsättningar för att därigenom bl. a. få en bättre belysning av kvinnornas sysselsättningssituation och sysselsättningsbehov?

1978/79:71 av *Leif Zetterberg* (c) till jordbruksministern om ökad säkerhet vid rullbrädesåskande:

Anmälan av interpellationer

Den nya sporten "rullbrädesåskande" har blivit en positiv upplevelse för många ungdomar. Engagemanget från ungdomen tyder på initiativkraft och aktivitetslusta.

Men tyvärr kan vi med jämna mellanrum notera olyckor som inträffat som en följd av rullbrädesåskandet.

Vilka åtgärder ämnar jordbruksministern, som ansvarar för idrottsfrågorna, vidta för att öka säkerheten vid rullbrädesåskandet?

1978/79:72 av *Lennart Andersson* (s) till statsrådet Birgit Rodhe om hemspråksundervisningen:

Den 1 juli 1977 påbörjades den s. k. hemspråksreformen, som bl. a. innebär en skyldighet för kommunerna att erbjuda eleverna undervisning i och på sitt hemspråk. Statsbidrag ställdes till kommunernas förfogande för sådan undervisning liksom för hemspråksträning i den allmänna förskolan.

Under våren har kritik mot reformen förekommit i massmedia, varvid bl. a. har uttalats att reformen inte har genomförts enligt intentionerna eller inte har fått avsedd effekt.

Mot denna bakgrund vill jag till statsrådet Birgit Rodhe ställa följande frågor:

1. Anser regeringen att reformen har fått det genomslag som kunde förväntas under det första året?

2. I hur många fall har kommuner befriats från skyldigheten att anordna hemspråksundervisning och vad har varit skälen till detta?

3. Hur stor andel av invandrabarnen med behov av hemspråksundervisning/träning berörs av befrielsen från skyldigheten att anordna sådan verksamhet?

4. Vilka åtgärder planeras inom skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och regeringen i syfte att öka reformens genomslagskraft?

5. Planeras några ytterligare åtgärder för att förbättra invandrabarnens ställning i förskola och skola?

§ 27 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 november

1978/79:101 av *Frida Berglund* (s) till arbetsmarknadsministern om införande av allmän platsanmälan i Norrbotten:

En enhällig länsarbetsnämnd har vid upprepade tillfällen krävt att allmän platsanmälan införes i Norrbotten.

Socialdemokratiska motioner och reservationer har avslagits av den borgerliga riksdagsmajoriteten.

I den allmänpolitiska debatten sade statsminister Ullsten: "Försöken med allmän platsanmälan kommer att vidgas."

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Kommer arbetsmarknadsministern att verka för att allmän platsanmälan snarast införes i Norrbotten?

1978/79:102 av *Mats Hellström* (s) till utrikesministern om staden Crossroads i Sydafrika:

Utanför Kapstaden i Sydafrika ligger kåkstaden Crossroads med ca 20 000 svarta invånare. På många sätt utgör denna samhällsbildning en aktiv social protest av de svarta gentemot apartheidlagstiftningens grymhet. Här bor fullständiga familjer: kvinnor och barn har flyttat samman med de förvärvsarbetande fäderna i stället för att vistas åtskilda från männen i något av de fattiga reservaten, "Bantustans", där undernäring är allmän och barnadödligheten fruktansvärt stor. Crossroads är en fungerande samhällsbildning – trots den stora materiella fattigdomen – med en egen civil administration, skolor, viss sjukvård och en aktiv social gemenskap med bl. a. utomordentligt låg kriminalitet. Efter trakasserier, rivningar, tårgasanfall och dödsskjutningar hotar nu de sydafrikanska myndigheterna att helt jämna staden med marken och tvångsförflytta stadsbefolkningen till undernäring- och svältområden.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om att få ställa följande fråga till utrikesministern:

Avser statsrådet ta initiativ – i FN eller andra organ – som syftar till att rädda staden Crossroads i Sydafrika från förstörelse och dess befolkning från tvångsförflyttning?

1978/79:103 av *Karl-Anders Petersson* (c) till budget- och ekonomiministern om skattemässig resultatutjämnning för yrkesfiskare:

Sveriges yrkesfiskare tillhör de yrkesgrupper som har mycket ojämn inkomst mellan olika år, och orsaken härtill är tillgången på fisk inom de områden där fiskaren utövar sin samhällsgagneliga gärning. Fiskarens

möjligheter att utjämna inkomsterna mellan olika år är mycket ringa, och därför har vid många tillfällen framförts krav på någon form av resultatutjämning i likhet med skogsägarnas "skogskonto". Detta är mycket angeläget, då investeringsbehovet i båtar, motorer och övriga redskap är omfattande och infaller med oregelbundna intervaller.

Avser budget- och ekonomiministern att hösten 1978 framlägga förslag om ändring i skattelagstiftningen i syfte att åstadkomma någon form av skattemässig resultatutjämning för landets yrkesfiskare?

1978/79:104 av *Bertil Måbrink* (vpk) till utrikesministern om ett svenskt stöd för det iranska folket:

Det finns många vittnesbörd om det skräckvälde som schahregimen i Iran utövar. Listan kan göras hur lång som helst över de grova brott som denna regim gjort sig skyldig till mot en befolkningsmajoritet i landet.

I dag kräver en stor del av det iranska folket demokratiska fri- och rättigheter. Dessa självklara krav har schahregimen hittills bemött med brutalitet och upptrappad terror.

Det är nu viktigt att den internationella opinionen och regeringar i olika länder ger det iranska folket sitt stöd. Den svenska regeringen har hittills uppvisat en häpnadsväckande passivitet.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Vilka initiativ avser regeringen att ta till stöd för det iranska folkets kamp för demokratiska fri- och rättigheter?

1978/79:105 av *Anna-Greta Leijon* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten:

Mer än ett år har förflutit sedan sysselsättningsutredningen föreslog särskilda personalförstärkningar inom arbetsmarknadsverket för intensifierade insatser till förmån för ungdomens sysselsättning. Under tiden har ungdomsarbetslösheten nått rekordnivåer.

Mot denna bakgrund vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

1. Kommer proposition i frågan att föreläggas riksdagen under hösten 1978?

2. Kommer detta i så fall att ske i sådan tid att riksdagen kan slutföra sin sakprövning av förslagen före utgången av år 1978?

1978/79:106 av *Filip Fridolfsson* (m) till utrikesministern om ett svenskt initiativ till förmån för den i Sovjetunionen dömda svenske medborgaren Laimons Niedre:

Vilka åtgärder avser utrikesministern att vidtaga med anledning av att den svenske medborgaren Laimons Niedre dömts till ett långt frihetsstraff i Sovjetunionen?

Onsdagen den
8 november 1978

*Meddelande om
frågor*

1978/79:107 av *Erik Johansson* i Hållsta (c) till arbetsmarknadsministern om rökförbud i samband med asbestarbeten:

Hälsoriskerna i samband med asbestarbeten har efter nya larmrapporter fått ny aktualitet. Eftersom man inte lyckats finna någon fullvärdig ersättningsprodukt för asbest som isolering exempelvis i motorer, går det ju inte att utan vidare föreslå förbud för asbesttillverkning. Problemet måste, tills en ersättningsprodukt uppfunnits, lösas i en förbättrad arbetsmiljö. Undersökningar som gjorts på asbestarbetare visar, då det gäller lungcancer, att den ökar med 90 % då vederbörande också är rökare. Den här upptäckten är ju ingalunda ny. Om det nu är så att den som röker inte bryr sig om detta förhållande för sin egen del, så är det så mycket värre för den icke rökande arbetskamraten, som genom sitt passiva rökande tvingas in i ett risksammanhang som han skulle slippa om rökning vore förbjuden i samband med asbestarbeten. Eller skall han nödgas sluta sitt arbete? Rent allmänt börjar ju tanken att separera rökare från icke rökare att finna gehör.

I början av fjolåret ställde jag frågan till dåvarande arbetsmarknadsministern Ahlmark om han ville verka för ett rökförbud i samband med asbestarbeten. Hans svar var nej.

Anser arbetsmarknadsministern att händelsernas utveckling gjort tiden mogen för införande av ett rökförbud i samband med asbestarbeten? Är i så fall statsrådet villig att arbeta för ett sådant?

1978/79:108 av *Rune Torwald* (c) till socialministern om handläggningen av yrkesskadeärenden:

Tyvärr upplever alltför många sig såsom maktlösa gentemot en långsam och känslolös byråkrati. Jag vill här bara ge några data om ett aktuellt fall.

En person född den 16 januari 1920, boende i Göteborg, drabbades för några år sedan av elakartad lungsäckscancer efter mångårig yrkesmässig kontakt med asbest. Under våren 1977 lämnades via kuratorn på Renströmska sjukhuset i Göteborg in en anmälan om yrkesskada. Patienten avled den 27 juni 1977. Hustrun kontaktade vid ett flertal tillfällen såväl försäkringskassan som riks försäkringsverket utan att få fram besked i ärendet. Den 25 maj 1978 uppgav handläggaren vid riks försäkringsverket att man infordrat ny röntgen och att man väntade på svar. När änkan meddelade, att maken var död sedan nära ett år tillbaka, uppstod viss förvirring.

Det finns många ytterligare förvånande inslag i behandlingen av detta ärende, som jag inte skall gå in på, eftersom vi i riksdagen inte får diskutera enskilda fall. Men faktum kvarstår, att beslut i ärendet inte delgivits änkan så sent som den 6 november 1978.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd vidta för att effektivisera handläggningen av yrkesskadeärenden så att berörda arbetstagare eller efterlevande kan få besked utan orimlig tidsutdräkt?

1978/79:109 av *Rune Torwald* (c) till jordbruksministern om ersättningen till biodlare:

Nr 27

Onsdagen den
8 november 1978

*Meddelande om
frågor*

Biodlarna gör en värdefull insats för att trygga ett ekologiskt riktigt bedrivet jordbruk m. m. Men de brottas samtidigt med svåra ekonomiska problem, inte minst på grund av yngelrötans härjningar. I bigårdarna bedrivs numera ett skoningslöst krig mot yngelröten. Tyvärr får den som drabbas av yngelröta en alltför liten ersättning för ett oskadliggjort samhälle, men där kanske förbättringar kan väntas.

Det förekommer tyvärr då och då att en bisvärm ger sig i väg, utan att den aktuella biodlaren lyckas fånga in den. Dessa herrelösa bin bildar då "vildbisamhällen" i outnyttjade skorstenspipor eller andra utrymmen i husen. Även om svärmen varit frisk från början, drabbas den vanligen efter några år av yngelröta. Det är därför mycket viktigt att dylika "vildbisamhällen" snarast möjligt lokaliseras och förintas. Ibland kan kostnaderna för en förintelse av ett dylikt samhälle bli ganska höga, eftersom man måste bryta upp klädsel etc. för att komma åt. Enligt uppgift har bl. a. lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län varit negativt inställd till fortsatt bekämpning av "vildbisamhällen" på grund av kostnaderna.

Under hänvisning till det anförda vill jag ställa två frågor till jordbruksministern:

1. Kommer statsrådet att föreslå högre (marknadsanpassad) ersättning till den biodlare som måste förinta ett av yngelröta drabbat samhälle?

2. Kommer statsrådet att ge samtliga lantbruksnämnder direktiv att kraftfullt verka för att alla "vildbisamhällen" förintas som ett led i kampen mot yngelröten?

1978/79:110 av *Karl Boo* (c) till kommunministern om handläggningen av stat-kyrka-frågan:

De framtida relationerna mellan staten och kyrkan har under året varit föremål för en intensiv diskussion. Det förslag till ändrade relationer mellan staten och kyrkan som presenterades i januari 1978 har varit ute på en bred remissomgång. Remissen visade att en betydande majoritet av de kyrkligt aktiva i församlingarna ställde sig avvisande till den helhetslösning som skisserades i förslaget.

Vidare har understrukits att förutsättningen för en genomgripande reform av relationerna mellan staten och kyrkan är en bred politisk och kyrklig enighet om att en sådan reform skall genomföras.

Med anledning av vad som anförts vill jag fråga kommunministern:

Är statsrådet beredd att som grund för sin handläggning av stat-kyrka-frågan lägga ställningstagandet hos de kyrkligt aktiva i församlingarna?

Ansluter sig statsrådet till uppfattningen att förutsättningen för en reform av kyrkans förhållande till staten är en bred politisk och kyrklig enighet?

Onsdagen den
8 november 1978

*Meddelande om
frågor*

1978/79:111 av *Anton Fågelsbo* (c) till jordbruksministern om ändring i lagen om kommunal sophämtning:

Enligt tidningsuppgifter blir det ingen ändring i lagen om kommunal sophämtning.

Jag vill med anledning av detta fråga chefen för jordbruksdepartementet:

Avser jordbruksministern att framlägga förslag till förändring av nu gällande sophämtningslagstiftning?

1978/79:112 av *Gunnar Olsson* (s) till justitieministern om utredningen angående ställföreträdare för dödsbo:

När jordbruksministern tisdagen den 7 november besökte norra Värmland för att ta del av de stora skador som åstadkommits på skog till följd av angrepp från granbarkborren, framkom vilket hinder de dödsboägda skogarna utgör. Jordbruksministern uttalade då att samtliga dödsbon borde avvecklas. I väntan på att så sker skulle det innebära stora lättnader om dödsbo (sterbhus) representerades av en enda person. Riksdagen biföll våren 1976 en motion som gick ut på att delägarna i dödsbon skulle åläggas utse en ställföreträdare för att exempelvis företräda dödsboet vid skogsvårdsförrättningar.

Justitieministern tillsatte den 3 februari 1977 en särskild utredare med uppdrag att utreda frågor som berördes i motion 1975/76:547. I direktiven angavs ingen tidsplan för utredningsarbetet.

Med anledning av det anförda vill jag till justitieministern ställa följande fråga:

Är justitieministern beredd att, med hänsyn till bl. a. förhållandena i norra Värmland, påskynda utredningen om ställföreträdare för dödsbon?

1978/79:113 av *Karl Leuchovius* (m) till jordbruksministern om en förenklad sophantering:

Avser statsrådet att förelägga riksdagen förslag om lag syftande till förenklad sophantering?

1978/79:114 av *Olle Wästberg* i Stockholm (fp) till utrikesministern om ett svenskt initiativ till förmån för den i Sovjetunionen dömda svenske medborgaren Laimons Niedre:

Vilka åtgärder ämnar svenska myndigheter vidta med anledning av att den svenske medborgaren Laimons Niedre i Riga dömts till tio års straffarbete för påstått spioneri?

§ 28 Kammaren åtskildes kl. 17.38.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON